

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EL SANATLARI EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DEKORATİF ÜRÜNLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

FETHİYE İLÇESİ ELDİREK KÖYÜ
KİLİM DOKUMACILIĞI VE YÖRESEL ÖZELLİKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Aynur GÖKKAYA

Ankara
Ocak 2011

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EL SANATLARI EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DEKORATİF ÜRÜNLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

FETİYE İLÇESİ ELDİREK KÖYÜ
KİLİM DOKUMACILIĞI VE YÖRESEL ÖZELLİKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Aynur GÖKKAYA

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Serpil ORTAÇ

Ankara
Ocak 2011

JÜRİ ONAY SAYFASI ÖRNEĞİ

..... 'ın
.....
.....
....
..... başlıklı
tezi
..... tarihinde, jürimiz tarafından
.....
..... Ana Bilim / Ana Sanat Dalında Yüksek
Lisans
/ Doktora / Sanatta Yeterlik Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı İmza

Başkan:
Üye (Tez Danışmanı):
Üye :
Üye :
Üye :

ÖNSÖZ

Fethiye ilçesi Eldirek köyünde yapılan geçmişte ve günümüzde kilim dokumacılığının teknik, malzeme, desen, motif ve kullanım alanları ile ilgili yapılan incelemelerde, bu konuda bilimsel yönden incelenmiş yeterli araştırmaların yapılmamış olması geleneksel el sanatları alanında kilim dokumacılığı konusunda büyük boşluğun doğmasına neden olmuştur.

Bu alanda hissedilen boşluğun giderilmesine katkıda bulunması beklenen araştırmada Eldirek kilim dokumacılığı teknik özellikleri desen ve motifleri ile kullanım alanları belgelenmiştir. Araştırmada ayrıca Eldirek kilim dokumacılığının günümüz ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilmesine yönelik uygulamalı çalışmalar yapılmıştır

Araştırmamın her basamağında yakın ilgi ve yardımlarını esirgemeyerek büyük bir titizlikle izleyen, tezimin oluşmasında büyük katkıları bulunan değerli danışmanım Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Bölümü Dekan Yardımcısı Sayın Hocam Yard. Doç. Dr. Serpil ORTAÇ' a, Eldirek köyünde kilim dokumacılığı ile uğraşan halka desteğinden dolayı oğullarım Ali Osman ve Alper GÖKKAYA'ya, yazmada ve manevi desteklerini esirgemeyen Yeğenlerim Eda ve Ezgi ÇAKMAK'a, Anneme, Eşime saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

ANKARA 2011

Aynur GÖKKAYA

ÖZET

Dokumalar, Türk halkının doğumundan ölümüne kadar hayatının her alanında bir kullanım eşyası olmuştur. Son yolculuğuna uğurlanırken bile bu dokumalardan birine sarılarak çıkmıştır.

Kilim, düz dokuma yaygılar arasında en tanınmış olan, çölgülerin atkılar tarafından tamamen gizlendiği atkı yüzü dokumalar olarak da tanımlanmaktadır. Kilim, terimi her ne kadar, çok geniş anlamda bütün havsız dokuma yaygıları kapsamı içinde alıyorsa da cicim, sili, sumak gibi dokuma yaygılar, apayrı tekniklerde dokunmuş yaygılardır. Kilim dokumacılığı Anadolu da çok eski çağlardan beri uğraşılan bir el sanatıdır(Akpınarlı,1997).

Eldirekli kadınların anasından, ninesinden öğrendiği kilim dokuma tekniklerini ne zamandan beri kullandıkları hakkında yazılı bir kaynak yoktur. Dokunan kilimler yündür. Kadınlar bu yünü eğirir, ipi boyar ve kilimi dokurlar.

Eldirek’de genel olarak seccade, yaygı, tuz torbası ve aksesuar olarak kullanılan kilimler dokunur.

Bu araştırma; Eldirek kilim dokumacılığında kullanılan araçlar, dokuma tekniği, motifler ve yöresel özelliklerini belirlemek amacı ile yapılmıştır.

Araştırmada yazılı kaynaklardan, müzelerden ve yöreden elde edilen veriler, uygun başlıklar altında sunulmuştur. Araştırma için uzman görüşleri alınarak bir anket düzenlenmiş ve bu anket sahadaki kişilere uygulanmıştır. Araştırmanın evrenini yörede kilim dokuyan kadınlar, müzelerden alınan örnekler üzerinde inceleme yapılmıştır.

Elde edilen her örneğin fotoğrafı çekilerek bu ürünlerin bilgi formlarında analiz edildikten sonra tablolar haline getirilerek değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Günümüzde bulunabilen kilim örneklerinin model, teknik ve yöresel özellikleri belirlenmiştir. Bu sanatın sahip olduğu geleneksel değerlerin kurulması ve gelecek kuşaklara tanıtılması hedeflenmiştir. Turistik değeri olan yurt içinde ve yurt dışında kullanılabilir nitelikte kaliteli ve sanatsal değeri olan dokumanın geliştirilmesine çalışılmıştır. Araştırmada geliştirilen Anket ve bilgi formlarının kullanıldığı veri toplama yöntemi kullanılmıştır.

ABSTRACT

Weavings have been the belongings of Turkish people from their birth to death. A Turkish person has been wrapped up to one of. Those woven even he is seen off to his last voyage.

Kilim, which is best known around flat weaving, is identified as weft faced wovens, the warps of which are hidden by the wefts thoroughly.

Although the term of Kilim covers all the pileless woven matting, the ones like cicim, sili, sumak have completely different woven styles. Kilim weaving is a handicraft which is worked on from the very early ages in Anatolia

Women of the Eldirek from home, the rug weaving techniques learned from nine since when there is no written source about their use. Touch the rugs is wool. This woman is spinning wool, rope and rugs tissues are coloring.

Eldirek mainly prayer rugs, Beam, salt bags and accessories are used as rugs are woven.

This research Eldirek vehicles used in rug weaving, textile techniques, motifs and has been conducted to determine the regional characteristics.

There is not a written document on how long the women with working benches have been using Kilim Weaving techniques which they learnt from their ancestors. The weaven kilim is wool. The women spin this wool, paint the thread and weaven the kilim. In the workbenches, the kilims are weaven which are generally used as praying matting, matting, salt bag and accessory.

This research has been done to define the tools used in kilim workbench weaving, the weaving techniques, motifs, and local features.

In the research the data which are got from written sources, museums and the local area have been represented in suitable headings

For the research, an investigation has been arranged by taking the experts' view and this investigation was applied to the people in the area.

This research has been done mainly on the women weaving in the local area and the samples taken from the museums.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	i
ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
RESİMLER LİSTESİ.....	xv

BÖLÜM I

1. GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı.....	7
1.3 Araştırmanın Önemi.....	7
1.4 Sınırlılıklar.....	8
1.5 Varsayımlar.....	8

BÖLÜM II

2. KURAMSAL TEMELLER.....	9
2.1. Fethiye İlçesi Ve Eldirek Köyü Hakkında Genel Bilgiler.....	9
2.2. Düz Kirkitli Kilim Dokumacılığın Tarihi Gelişimi.....	13
2.3. Dokumacılık ile ilgili Terim ve Kavramlar.....	16
2.3.1 Dokumanın Tanımı.....	16
2.3.2 Dokumanın Sınıflandırılması.....	18
2.3.3 Düz Kirkitli Dokumaların Tanımı.....	19
2.4 Düz Kirkitli Dokumacılığında Kullanılan Araçlar.....	19
2.4.1 Düz Kirkitli Dokuma Tezgahı.....	19
2.4.2 Çözü Aracı.....	23
2.4.3 Kirkit.....	24
2.4.4 Tarak.....	24
2.4.5 İğ.....	25
2.4.6 Teşi.....	26

2.4.7	Kirman.....	27
2.4.8	Öreke.....	27
2.4.9.	Çıkrık.....	28
2.5	Kilim Dokumacılığında Kullanılan Hammaddeler.....	29
2.5.1	Yün.....	29
2.5.2	Pamuk.....	32
2.6	Kilim Dokumacılığında Kullanılan Boyalar.....	33
2.7	Kilim Dokumacılığında Kullanılan Renkler.....	36
2.7.1.	Kırmızı Renkler.....	36
2.7.2.	Sarı Renkler.....	38
2.7.3.	Yeşil Renkler.....	40
2.8	Kilim Dokumacılığında Kullanılan Gereçler.....	40
2.9	Düz Kirkitli Dokumalar.....	42
2.9.1	Zili.....	43
2.9.2	Cicim.....	44
2.9.3	Sumak.....	45
2.9.4	Kilim.....	46
2.9.4.1	Kilimin Tarihçesi.....	48
2.9.4.2	.Dokunuş Şekillerine Göre Kilimlerin Sınıflandırılması.....	50
2.9.4.2.1	İlikli Kilim.....	50
2.9.4.2.2.	İliksiz Dikey Çizgi Olmayan Kilimler.....	52
2.9.4.2.3.	Eğri Atkılı Kilimler.....	52
2.9.4.2.4.	Sarma Kontur.....	54
2.9.4.2.5.	Çift Kenetleme İle Yapılan Kilimler.....	55
2.9.4.2.6.	Eğri Atkılı Kontur.....	56
2.9.4.2.7.	Atkıların Aynı Çözümden Geri Dönmesi İle İliklerin Yok Edilmesi.....	56
2.9.4.2.8.	Normal Atkı İpliklerin Arasına Ek Atkı İplikleri Sıkıştırılan Kilimler.....	57
 BÖLÜM III		
3.	YÖNTEM.....	59
3.1	Araştırma Modeli.....	59
3.2	Evren ve Örneklem.....	59

3.3 Verileri Toplama Teknikleri.....	59
3.4 Verilerin Analizi.....	60
 BÖLÜM IV	
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	61
4.1.Ankette Elde Edilen Sonuçlar.....	61
4.1.1. Bireylerin Kişisel Özellikleri.....	61
4.1.2. Kilim Dokumayı Öğrenme Kaynağı, Başlama Yaşı ve Amacı.....	64
4.1.3. Yöredeki Kilimlerde Kullanılan Gereç ve Araç Özellikleri.....	66
4.1.4. Eldirek Yöresindeki Kilimlerdeki Motifler Özellikleri.....	70
4.1.5. Dokuma Yapan Bireylerin Dokuma Süreleri ve Çalışma Biçimleri..	71
4.1.6. Fethiye Eldirek Köyü Kilim Dokuma Analizi.....	74
4.1.7. Eldirek Kilim Dokumacılığının Yöresel Özellikleri.....	84
4.1.8. Eldirek Köyü Kilimlerin Kullanım Alanları.....	87
 BÖLÜM V	
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	92
5.1. Sonuç.....	92
5.2. Öneriler.....	93
 KAYNAKÇA.....	138
 EKLER.....	141
Ek 1. Anket Formu.....	141
Ek 2. Bilgi Formu.....	147

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1 : Bireylerin Yaş Dağılımı.....	61
Tablo 2 : Bireylerin Medeni Durum Dağılımı.....	62
Tablo 3 : Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı.....	62
Tablo 4 : Bireylerin Mesleklerine Göre Dağılımı.....	63
Tablo 5 : Kilim Dokumaya Nasıl Öğrendiklerinin Dağılımı.....	64
Tablo 6 : Kilim Dokumadaki Amaçlar.....	65
Tablo 7: Yöredeki Kilimlerde Kullanılan Çözü ve Atkı İpliklerinde Kullanılan İplik Çeşitlerinin Dağılımı.....	66
Tablo 8 : Dokumada Kullanılan İplikleri Tercih Nedenlerine Göre Dağılımı.....	66
Tablo 9 : Hammaddenin Nasıl Temin Edildiği.....	67
Tablo 10: İpliklerin Hazırlanmasında Kullanılan Araçlar.....	67
Tablo 11: Çözü İpliklerin Nasıl Hazırlandıkları.....	68
Tablo 12 : Hangi Tür Boya Kullanıldığına Dağılımı.....	68
Tablo 13: Boyama işlerinde Kullanılan Doğal BoyalarınElde Edildiği Bitkilerin Renklerine ve Kullanılan Mordanlara Göre Dağılımı.....	69
Tablo 14: Kilim Dokumada Kullanılan Motiflerin Konulara Göre Dağılımı.....	70
Tablo 15 : Bireylerin Bir Günde Dokuma Yapma Saatlerinin Dağılımı.....	71
Tablo 16: Bireylerin Bir Günde Dokudukları Kilim Miktarının Dağılımı.....	71
Tablo 17 : Bireylerin Çalışma Düzenlerinin Mevsimlere Göre Dağılımı.....	72
Tablo 18: Eldirek Yöresinde Dokunan Kilimlerin Kullanım Alanları.....	73
Tablo 19: Bireylerin Çalışma Ortamının Dokumaya Uygunluğuna Göre Dağılımı...	73
Tablo 20: Kilim Dokumaların Satış Şekillerine Göre Dağılımı.....	74

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: İlkel Dokuma Tezgahı	20
Şekil 2 :Sarma Tip Tezgahı	23
Şekil 3 : Kirman	27
Şekil 4: İlikli Kilim Dokuması	51
Şekil 5: İlikli Kilim	52
Şekil 6: İliksiz Dikey Çizgi Olmayan Kilim.....	52
Şekil 7: Eğri Atkılı Kilim	53
Şekil 8: Atkılı Kontur İle Yapılan Desen Dokuması	53
Şekil 9: Atkılarının Aynı Çözümden Geri Dönmesi İle İliklerin Yok Edilmesi.....	54
Şekil 10 :Sarma Kontur.....	55
Şekil 11-a: Çift Kenetleme İle İliklerin Yok Edilmesi.....	55
Şekil 11-b: Çift Kenetleme İle İliklerin Yok Edilmesi.....	56
Şekil 12: Atkılarının Aynı Çözümden Geri Dönmesi İle İliklerin Yok Edilmesi.....	57
Şekil 13: İliksiz Dikey Çizgi Olmayan Kilim Deseni.....	58
Şekil:14: Tek Parmak.....	133
Şekil 15: Çift Parmak.....	133
Şekil 16: Çengel.....	133
Şekil 17: Ak Su Yanışı.....	133
Şekil 18: Kelebek Yanışı.....	133
Şekil 19: Isıran Yanışı.....	133
Şekil 20: Gara Su Yanışı.....	133
Şekil 21: Canavar Ağzı Yanışı.....	133
Şekil 22: Çubuk Yanışları.....	133
Şekil 23: Canavar Ağzı Göbek Yanışı.....	133

Şekil 24: Yoz Tabak.....	134
Şekil 25: Çengelli Tabak.....	134
Şekil 26: Göbekli Tabak.....	134
Şekil 27: Tabak.....	134
Şekil 28: Muska Payam Ağırma Yanışı.....	134
Şekil 29: Kurbağa Yanışlı Ağırma.....	134
Şekil 30: Parmacık Yanışlı Ağırma.....	134
Şekil 31: Eli Belinde Yanışlı Ağırma.....	134
Şekil 32: Gıvrım Yanışlı Ağırma.....	134
Şekil 33: Tabacık Yanışlı Ağırma.....	134
Şekil 34: Eli Belinde Oturtma.....	134
Şekil 35: Oturtma Yanışı.....	134
Şekil 36: Deve Boynu Yanışlı Ağırma.....	134
Şekil 37: Çıngıl Yanışlı Ağırma.....	134
Şekil 38: Dığancık Yanışı Ağırma.....	134
Şekil 39: Küçük Yanış.....	135
Şekil 40: Yarım Yanış.....	135
Şekil 41: Bir Yanış.....	135
Şekil 42: Sındı Kurpu Yanışı.....	136
Şekil 43: Ağdırmacık Yanışı.....	136
Şekil 44: Koca Yanış.....	136
Şekil 45: Köşek Tabanı Yanışı.....	136
Şekil 46: Canavar Ağzı Yanışı.....	136
Şekil 47: Dırnacık.....	136
Şekil 48: Yol, Goraf.....	136

Şekil 49: Isıran Yanışı.....	136
Şekil 50: Kurba Yanışı.....	136
Şekil 51: Eğri Demir.....	136
Şekil 52: Yoz Pıtırak.....	136
Şekil 53: Göbekli Pıtırak.....	136
Şekil 54: Baklava Dilimi.....	136
Şekil 55: Kenar Suyu Çentik.....	136
Şekil 56: Parmacık Yanışı.....	136
Şekil 57: Dırnacıklı Köpek Gözü.....	136
Şekil 58: Ağırma Yanışı.....	137
Şekil 59: Tabacık.....	137
Şekil 60: Deveboynu.....	137
Şekil 61: Tabacık.....	137
Şekil 62: Aynalı Göbek.....	137
Şekil 63: Aynalı Yıldız Yanışı.....	137
Şekil 64: Bıçıkucu.....	137
Şekil 65: Öküz Sidiği, Deve Boynu.....	137
Şekil 66: Köpek (koyun) Gözü.....	137
Şekil 67: Göbekli Köpek Gözü.....	137
Şekil 68: Gezağzı Yanışı.....	137
Şekil 69: Göbekli Yoz Pıtırak.....	137
Şekil 70: Dırnacık.....	137
Şekil 71: Çift Köpek Gözü.....	137
Şekil 72: Çakalağzı.....	137
Şekil 73: Keme Dişi.....	137

Şekil 74: Sığır Sidiği.....	137
Şekil 75: Bancuklu.....	137

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1 : Fethiye Görünümü.....	9
Resim 2 : Eldirek Köyünde Tarihsel Ev Görüntüsü.....	11
Resim 3 : Eldirek Köyü.....	12
Resim 4 : Eldirek Köyü.....	12
Resim 5 : Tezgahta Kilim Dokuyan Anadolu Kadını.....	18
Resim 6 : Istar.....	21
Resim 7 : Dikey Kilim Tezgahı.....	23
Resim 8 : Kırkit.....	24
Resim 9 : Tarak.....	25
Resim 10 : İğ.....	26
Resim 11 : Öreke.....	28
Resim 12 : Çıkırık.....	29
Resim 13 : Yün Resmi.....	31
Resim 14 : Pamuk İpliği.....	33
Resim 15 : Boyanmış İpliklere Örnekler.....	37
Resim 16 : Boyanmış İpliklere Örnekler.....	38
Resim 17 : Yün Eğiren Anadolu Kadını.....	42
Resim 18 : Zili Örneği.....	43
Resim 19 : Cicim Örneği.....	45
Resim 20 : Çözümlerin Hazırlanması.....	78
Resim 21 : Çözgü İpliklerin Düğümlenmesi.....	79
Resim 22 : Çözgü İpliklerin Düğümlenmesi.....	79
Resim 23 : Çözgü İpliklerin Düğümlenmesi.....	80
Resim 24 : Çözgü İpliklerin Tezgaha Yerleştirilmesi.....	81

Resim 25: Kilim Dokuyan Kadın.....	87
Resim 26: Ala Heybe.....	88
Resim 27: Kızıl Çuval.....	89
Resim 28: Aynalı Namazla.....	89
Resim 29: Deve Tüyü Çuval.....	90
Resim 30: Alara Namazla.....	90
Resim 31: Yaygı.....	91
Resim 32: Pano.....	91
Resim 33: Heybe.....	91
Resim 34: Kuranlık.....	91
Resim 35: Seccade.....	91
Resim 36: Pano.....	91
Resim 37: Örtü.....	91
Resim 38: Yelek.....	91

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Türkiye Anadolu tarihi, en eski devirlerinden zamanımıza kadar incelendiği takdirde göze çarpan dikkate değer hususiyet, kültür varlığının sürekliliğinde toplanmaktadır. Bu sürekliliğin temel yapısı hiç şüphesiz Orta Asya Türk medeniyetine dayanmaktadır.

Geleneğe bağlı Türk El sanatlarında işleme, örme ve dokunma süreklilik ve devamlılık göstermektedir. Bu süreklilik ve devamlılık tarih seyri içinde göçebe ve yerleşik hayatta kendine has bir düzen oluşturarak zamanımıza kadar gelmiştir.

El Sanatları insanoğlu var olduğundan beri tabiat şartlarına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak, örtünmek ve korunmak amacı ile ilk örneklerini vermiştir. Daha sonra gelişerek çevre şartlarına göre değişimler gösteren el sanatları, ortaya çıktığı toplumun duygularını, sanatsal beğenilerini ve kültürel özelliklerini yansıtır hale gelerek 'geleneksel' özellik kazanmıştır.

Geleneksel Türk El Sanatları, Anadolu'nun binlerce yıllık tarihinden gelen çeşitli uygarlıkların kültür mirasıyla birleşerek zengin bir mozaik oluşmuştur. Geleneksel Türk El Sanatlarımıza halıcılık, kilimcilik, cicim, zili, sumak, kumaş dokumacılığı vb. sıralanabilir.

Geleneksel el sanatlarımızdan dokumaların hammaddelerini yün, tiftik, pamuk, kıl ve ipek oluşturmaktadır.

Dokuma; iki veya daha çok iplik gurubunun çeşitli şekillerde birbiri arasından geçerek meydana getirdikleri üründür.

Dokumacılık Anadolu'da çok eskiden beri yapıla gelen çoğu yörede geçim kaynağı olmuş ve olmaya devam eden bir el sanatımızdır.

Dokumacılık sanatının ilk başlangıcı olarak rivayetlere göre Adem Aleyhissalam'ın oğlu Şit Aleyhisselem'in ağaçtan iğ yaparak yumuşak tüylü hayvanların elyafını eğirerek ve bükerek ip meydana getirmiş ve dört ağaç parçasından da bir tezgâh oluşturmuş, bu sayede bir dokuma parçası ortaya çıkarmıştır. Mısır' da yapılan ilk dokumalarda bezayağı olduğu, daha sonra ' kopt ' kumaşlarında atkı ve çözgü ripsleri ile bezayağının birlikte kullanıldığını da rastlanmaktadır (Kaya ve Ergenekon, 1989:4).

Mezopotamya' da dokumacılık konusunda yünlü dokumaların çok yapıldığı ve Orta Asya' da arkeolojik kazılarda çıkan kumaş dokumaların Türklere ait olduğuna kesin gözüyle bakılmaktadır. Kurganlarda bulunan eyer takımlarındaki kolon, kuşak ve kordonlarda çarpına dokumanın varlığını göstermektedir. M.Ö. III. ve IV. Yy olarak tarihlendirilebilen bu örnekler buzullar arasında kaldığı için günümüze kadar gelebilmiştir. Çatalhöyük'te elde edilen bulgulara Anadolu' da dokumacılık sanatın M.Ö. 6000'li yıllara kadar götürmektedir (Ersoy, 1995:1).

Orta Asya'da yaşayan yerliler ki göç eden bu kabilelere yörük ya da göçer denilmiştir. Göçerler Asya'nın batılarına göç edip kendilerine yaşamak için daha uygun alanlar aramaya başladıklarında şiddetli hava koşullarına maruz kalmışlardır. Bu nedenle çadırlarını kurmak için keçi ve koyunyünü kullanmaya başlamışlardır. Düz dokuma tekniği bu anlamda ilk defa göçebe tenteleri yapmak için kullanılmıştır. Daha sonraları, bu göçebe insanlar çadırlarının toprak zeminindeki rutubetten kendilerini korumak ihtiyacı duymuşlardır. Bu yüzden "Kilim" adını verdikleri zemin yaygılarını üretmişlerdir ("http://www.halionline.net, 2007"). Kilim gibi yaygıları üretirken imlerini, inançlarını, duygularını belirten motifleri de bu dokumalara aktarmışlardır. Çevrelerindeki bitkilerden elde ettikleri renklerle dokumaları daha da zenginleştirmişlerdir.

Dokumalar kullanılan araca ve tekniğe göre mekikli dokumalar, kirkitli dokumalar, çarpına dokumalar ve mekiksiz dokumalar olarak gruplandırılmaktadır. Kirkitli dokumalar, düz kirkitli dokumalar (kilim, cicim, zili, sumak) ve havlı kirkitli dokumalar (halı ve tülü) olmak üzere iki gruba ayrılırlar (Onuk, Akpınarlı, Ortaç, Alp, 1998:32).

Düğümlü halı dışında kalan, kilim, cicim, zili ve sumak gibi tüm düz dokuma yaygılar, çoğunlukla "kilim" olarak yanlış bir şekilde adlandırılmaktadır. Hatta bazen konu il ilgili yayınlarda bile, bu şekilde adlandırıldığı görülmektedir. Oysa kilim, düz dokuma yaygılardan, yalnız bir tek dokuma tekniğine verilen ad olup, kendi içinde de değişik tipleri vardır* (Acar, 1982:7). Ayrıca bu dokumaların hem dokuma teknikleri ve görünüşleri birbirinden farklıdır.

Kilim dokuma boyunca çözgü ipliklerinin arasından, bir üstten, bir alttan geçen enine atkı ipliklerinden oluşan ve çözgüleri atkılarının tamamen örttüğü tersi ve yüzü birbirinin benzeri olan düz dokumalardır. Kilimde desenlerin bulunduğu belirli alanlarda, renkli bir atkı, ipliği aynı zamanda desen ipliği olarak çözgülerin bir altından ve bir üstünden geçerek bir başka renkteki desenin sınırına kadar gider ve buradan geri döner. Böylece aynı renklerdeki atkılar çözgüler arasında, kendi desen alanlarında gidip gelerek birer motif oluştururlar (Tekin, 1997:2). Kilim genellikle ıstar adı verilen dik tezgâhlarda dokunmaktadır. Kilim dokumada tezgâhın yanında dokuma esnasında yardımcı araç olarak tarak, kirkit, mekik ve eğirme araçları kullanılmaktadır. Kilimde çözgü yönünde ip olarak genelde yün ve pamuk, atkı ipliğinde ise genel olarak yün kullanılır. Yünler doğal ve sentetik boyama yöntemleri ile renklendirilirler.

Cicim dokuma, zemin dokumayı oluşturan çözgü ve atkı ipliklerinin dışında, farklı renkli ipliklerle desenleri oluşturan düz kirkitli dokumalardır. Çözgülerin arasından iki sıra atkı ipliği bezayağı tekniğiyle, bir sıra desen ipliği motife göre çözgülerin üstünden ve altından farklı sayılarda geçirilir. Cicim dokumalarda dokuyucunun bulunduğu yüz, dokumanın tersi; diğer yüz ise önüdür (Onuk, Akpınarlı, Ortaç, Alp, 1998:33).

Zili, cicim tekniğinde olduğu gibi desenler atkı ipliklerinin arasına atılan desen iplikleri ile oluşturulurlar. Desen ipliği sıra boyuna 2 üst-1 alt, 3 üst-1 alt gibi atlamalarla geçirilir. Atlamalar, sonraki sıralarda üst üste gelecek şekilde tekrarlanarak devam ediyorsa düz zili, her sırada desen ipliği bir çözgü yan tarafa kaydırılarak dokunuyorsa çapraz zili olarak isimlendirilmektedir (Onuk, Akpınarlı, Ortaç, Alp, 1998:33).

Sumak, cicim ve zililer de olduğu gibi, çözgü ve atkılar dışında ayrıca renkli desen iplikleri ile dokunmaktadır. Ancak bazı yörelerde araya atkı atılmadan dokunan çeşitleri de bulunmaktadır. Aynı renkteki desen ipliklerinin çözgü çiftlerine devamlı olarak sarılması ile dokunur. Renkli desen iplikleri motiflerin içini doldurduktan sonra, arkadan başka renkteki, bir desene atlatılır veya üst sıraya geçerler (Acar, 1982:69).

Anadolu' da düz yaygı dokumak bir gelenektir. Düz dokuma yaygılar çeyiz hazırlamak, çadır ve evde, yer sergisi, örtü, perde veya yük önünü kapatmak ve süs eşyası olarak kullanmak için dokunur. Evde yüklük, tandır vb. mimari elemanların önüne asılır. Kışın soğuk girmesini önlemek için kapı önlerine asılır. Cami, medrese gibi, dini ve sosyal yapılarda da yere serilir. Anadolu'da halı ve düz dokuma yaygılar davetiye yerinede kullanılır. Yakın akrabaları düğüne davet etmek için, gelin olacak kız tarafından, kilim veya düz dokuma yaygı tekniğinde, namazlık veya torba dokunur. Yüzyıllardır devam eden bu geleneklerle birlikte Anadolu' da zengin bir kilim koleksiyonu bulunmaktadır (Deniz, 2000:58).

Her yörede dokunan düz kirkitli dokumaların kalite olarak farklı özelliklerde tespit edilmektedir. Kilimlerin günümüzdeki en önemli problemi pazarlanabilme ve üretim olanakları bulunan tiplerinin araştırılması, Ar-Ge çalışmasında dünya piyasalarında tutunabilir tasarımlarının yapılması, Dünya ölçeğinde geleneksel imajının markalaştırılması, hammadde ve istihdam olanakları bulunanların yaşatılmasının tespiti ve bütün bu alt yapıdan sonra bu geleneksel ve ulusal değerlerin dünya ölçeğinde pazarlanarak katma değere dönüştürülebilmesidir (Kayıpmaz, 2006:150).

Kalite ve belirli bir standart, kilimlerin pazarlanması açısından önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu unsurları belirleyen en önemli faktörlerin başında ise kullanılan boya, iplik, tasarım, ebat ve dokuma özellikleri gelmektedir.

Hayvanların elyafını eğirerek ve bükerek ip meydana getirmiş ve dört ağaç parçasından da bir tezgâh oluşturmuş, bu sayede bir dokuma parçası ortaya çıkarmıştır. Mısır' da yapılan ilk dokumalarda bezayağı olduğu, daha sonra ' kopt ' kumaşlarında atkı ve çözgü ripsleri ile bezayağının birlikte kullanıldığını da rastlanmaktadır (Kaya ve Ergenekon, 1989:4).

Mezopotamya' da dokumacılık konusunda ynl dokumaların çok yapıldığı ve Orta Asya' da arkeolojik kazılarda çıkan kumaş dokumaların Türklere ait olduğuna kesin gözüyle bakılmaktadır. Kurganlarda bulunan eyer takımlarındaki kolon, kuşak ve kordonlarda çarpana dokumanın varlığını göstermektedir. M.. III. ve IV. Yy olarak tarihlendirilebilen bu örnekler buzullar arasında kaldığı için günümüze kadar gelebilmiştir. Çatalhöyük'te elde edilen bulgularda Anadolu' da dokumacılık sanatım M.. 6000'li yıllara kadar götürmektedir (Ersoy, 1995:1).

Orta Asya'da yaşayan yerliler ki göç eden bu kabilelere yrk ya da göçer denilmiştir. Göçerler Asya'nın batılarına g edip kendilerine yaşamak için daha uygun alanlar aramaya başladıklarında şiddetli hava koşullarına maruz kalmışlardır. Bu nedenle çadırlarını kurmak için keçi ve koyunyünü kullanmaya başlamışlardır. Düz dokuma tekniği bu anlamda ilk defa göçebe tenteleri yapmak için kullanılmıştır. Daha sonraları, bu göçebe insanlar çadırlarının toprak zeminindeki rutubetten kendilerini korumak ihtiyaı duymuşlardır. Bu yüzden "Kilim" adım verdikleri zemin yaygılarını üretmişlerdir ("http://www.halionline.net, 2007"). Kilim gibi yaygıları üretirken imlerini, inançlarını, duygularım belirten motifleri de bu dokumalara aktarmışlardır. Çevrelerindeki bitkilerden elde ettikleri renklerle dokumaları daha da zenginleştirmişlerdir.

Dokumalar kullanılan araca ve tekniğe göre mekikli dokumalar, kirkitli dokumalar, çarpana dokumalar ve mekiksiz dokumalar olarak gruplandırılmaktadır. Kirkitli dokumalar, düz kirkitli dokumalar (kilim, cicim, zili, sumak) ve havlı kirkitli dokumalar (halı ve tl) olmak üzere iki gruba ayrılırlar (Onuk, Akpmarlı, Ortaç, Alp, 1998:32).

Dokuma ve kilim sanatımız tarihi çok eski zamanlara kadar çıkmaktadır. Kilim atkı yüzlü dokumadır. zgleri atkılar tarafından tamamen örtüldüğü dokuma çeşitlerindendir.

Günümüzdeki kilim dokumacılığının yaşatılması, geliştirilmesi, yaygınlaştırılması kültürel değerlerin belgelenmesi amacıyla birimsel araştırma ve çalışmalara ağırlık verilmelidir.

Araştırmaya konu olan geleneksel el sanatlarımızdan Eldirek Köyü kilim dokumacılığı teknolojinin ilerlemesi, ihtiyaçların başka yönlere kayması sonucu azalmaya başlamıştır.

Bu araştırma; Muğla ili Fethiye ilçesi Eldirek köyünde dokunmakta olan kilimlerin teknik, malzeme, motif, renk ve sanat özellikleri yönünden tespit etmek, dokunan kilimlerin organizasyonlarının yapılması ve tanıtılması amacıyla planlanarak yürütülmüştür

Araştırmanın konusu Eldirek köyü kilim dokumacılığı hakkında bilimsel bir araştırma yapılması dokuma yapan bireylerin eğitim kurumlarından destek alıp almadıklarını tespit edebilmek.

Araştırmanın yöresi olarak Fethiye ilçesi Eldirek köyü seçilmiştir. Bu seçimde şu nedenler etkili olmuştur.

1. Araştırmanın konusu olarak yapılan literatür taraması sonucunda Eldirek köyü kilim dokumacılığına ait bilimsel bir araştırmanın yapılmamış olması.
2. Eldirek köyü kilim dokumacılığının azalması, yeni kuşakların dokumadıklarının gözlenmesi.
3. Araştırmacının yöreye ve kültürüne ilgisi.
4. Eldirek köyünde dokuma ipliklerinin renklendirilmesinde kullanılan doğal boyalarla kilim dokumacılığının yapılması.
5. Araştırmacının konuya ilgisi, konuyla ilgili bir kaynağa rastlanmamış olması.
6. Eldirek köyünde kilim dokumacılığı yaşlılar tarafından yapılmaktadır. Yöreye ait kilimleri yeni kuşaklara tanıtmak.
7. Dokuma yapan bireylerin öğrenme kaynakları, günümüzde dokuma ile ilgili eğitim kurumlarından destek alıp almadıklarını tespit edebilme.
8. Araştırmacının sınırlı zaman içerisinde eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmadan araştırma materyalini toplayabilmek.

1.2. Araştrmanın Amacı

Muğla ili Fethiye ilçesi Eldirek köyünde dokunmuş ve dokunmakta olan kilimlerin özelliklerini tanımak. Bizden sonraki nesillere yeni yorumlara yönelebilecek eski yeni kilim dokumacılığının milli değerlerini açıklamak. Renk, teknik, motif ve kompozisyon açısından incelemek. Günümüz ihtiyaçları doğrultusunda kilim dokumasına katkıda bulunmak. Dokunan ve dokunmuş kilimlerin yurt içi ve yurt dışına tanıtımını yapabilmek. Bu amaçlar doğrultusunda cevaplandırılacak sorular şunlardır:

1. Eldirek Köyünde kilim dokuma yapan bireysel özellikleri nelerdir?
- 2..Eldirek köyünde dokunan kilimlerin hammaddeleri nelerdir?
3. Eldirek köyünde dokunan kilimlerde kullanılan araçlar ve gereçler nelerdir?
4. Eldirek kilimlerin renk desen ve kompozisyon özellikleri ,dokuma tekniğinin gereklerinden ortaya çıkan desenler ve semboller nelerdir?
- 5.Yörede dokunmuş kilimler ile günümüzde dokunan kilimler arasındaki farklar nelerdir?
- 6.Yörede kilim dokumacılığı yapanların sosyo – ekonomik durumları nasıldır?
7. Yörede dokunan kilimlerin yöre ekonomisine ve turizme katkıları nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

El Sanatları insanoğlu var olduğundan beri tabiat şartlarına bağılı olarak ortaya çıkmıştır. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak, örtünmek ve korunmak amacı ile ilk örneklerini vermiştir.Daha sonra gelişecek çevre şartlarına göre değişimler gösteren el sanatlarıdır.

El dokuma ürünlerinin günümüzde paha biçilmez ürünler olduğu fazla gözden kaçmamalıdır. Eldirek köyünde yapılan araştırma sonucunda kilim dokumacılığında zengin bir geçmişe sahip olduğu görülmüştür. Anadolu’da birçok el sanatında olduğu gibi yörede de düz kirkitli dokumaların yok olmaya başladığı da yapılan tespitlerdendir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma Muğla ili Fethiye ilçesi Eldirek köyü ile sınırlandırılmıştır. Bu araştırma ayrıca yörede kilim dokumasını bilen 30 bireye uygulanan anket ve ulaşılabilen kilim dokuma ile de sınırlandırılmıştır.

1.5. Varsayımlar

Araştırmamızın kapsamında Eldirek köyünde dokunan kilimlerin evrenini temsil edecek niteliktedir. Anket uygulanan bireyler kilim dokumalar hakkında yeterli bilgiye sahiptirler.

BÖLÜM II

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1. Fethiye İlçesi ve Eldirek Köyünün Genel Özellikleri

Akdeniz bölgesinin batısında Muğla iline bağlı bir ilçedir. Denizi ile, plajı ile, denize dik inen dağıyla, dağın yamaçlarında tarihsel değer taşıyan eski kaya mezarları bulunmaktadır.

Güney batısında çok sayıda odanın bulunduğu Fethiye Körfezi ve Ölüdeniz de bu ilçenin sınırları içindedir. Akdeniz’e dar bir boğazla bağlanan Ölüdeniz koyulu açık mavi renkli pırıl pırıl sularıyla bir göl görünümündedir(<http://www.fethiye.gov.tr.2008>).

Fethiye çok eski bir tarihe sahiptir. Eski çağda Hititlerin Anadolu’ya gelişinde, onların bir kolu olan Likyalılar. Antalya Körfezi ile Fethiye Körfezi arasındaki yörede devlet kurmuşlardır. Fethiye o zamanlar Likyalıların bir kolu olarak bağımsız yaşamış ve M.Ö.362’de Likya Birliğine girmiştir(Temel Britannica-1992).



Resim 1: Fethiye Görünümü

Belen’de M.Ö. 3000 yıllarında kurulduğu sanılmaktadır. Eski çağda adı Telmessos olan bölge daha sonraki dönemlerde Anastasiopolis, marki ya da meğri adını almıştır. 1913’de uçağı düşerek yaşamını yitiren ve ilk hava şehitlerimizden biri olan Fethi Bey’in anısına adı Fethiye olarak değiştirilmiştir(Temel Britannica-1992).

Fethiye Anadolu’nun Kuzey Batısında, 37 derece kuzey 36 derece 16 dakika Güney enlem 28 derece 50 dakika batı, 29 derece 50 dakika doğu boylam çizgileri arasında, güneyde Eşen Çayının denize döküldüğü Çay ağzı, batıda Kapı Dağı Yarımadası ve Köyceğiz ilçesi, güney ve güney batıda Akdeniz, Kaş ilçesi, doğuda Korkuteli, Elmalı, kuzeyinde Gül hisar ve Çameli ilçeleriyle çevrilidir. Yüz ölçümü 3059 kilometre karedir(Günday,1997).

Fethiye kasabası, Menderes Dağının eteğinde, iç körfezin hemen doğu kenarında kurulmuş, denizi ve çok güzel görünümü ile Akdeniz’in küçük bir kasabasıdır.

Kaya mezarları yönünden Fethiye, Lykia bölgesinin en ilginç şehirlerinden biridir. Cephesi ion düzenindeki bir mabede benzeyen Hermapias’ın oğlu Amyntas’a ait mezar; kaya mezarları içinde belki en güzel örneklerinden biridir. Tamamen Grek mimarisinin etkisinde yapılmış olan bu mezar, mimari süslemeleri ve ion başlığının yapılış tarzına göre M.Ö. IV: Yüzyıldandır. Amyntas mezarının kapısının sol üst köşesinde ise Telmessos’u ve Anadolu’nun birçok kentini tanıtan Charles Texier’in adını okumak mümkündür(Günday.1997).

Fethiye ve çevresinde Akdeniz iklimi sürer, yazlar uzun-sıcak, kurak, kışlar ise yağışlı, ılık ve kısadır. Fethiye çam ormanları bakımından oldukça zengindir. Bölgenin bitki örtüsü makiler ve iğne yapraklılardır. Palamut ağacı makiler arasında önemli bir yer tutar.

Fethiye’nin başta gelen gelir kaynağı tarım ürünleridir. Seracılık büyük ölçüde yapılmaktadır. Sebze üretiminde seracılık çok önemli yer teşkil eder. Tütün, pamuk, zeytin, susam ve anason üretimi Fethiye halkının gelir kaynağıdır.

Osmanlı devletinin kuruluş yıllarında gerek diğer beyliklerle kucaklaşmak, diğer beylikleri Osmanlı'nın etrafında toplamak, gerekse hâkimiyet kurmak amacıyla Kayı Boyundan aileler, Anadolu'nun her tarafına gönderilmekte idi. 13. Asrın ortalarında büyük bir aile Meğri civarına gelir, önce Taş Kaya Mahallesi'ne yerleşir(Kıvrak,2000).

18. Asırdan bu yana köyde yerleşim halinde aileler bulunmaktadır. Çok yer değiştirmenin sebebi bölgenin deprem kuşağında olmasıdır. 1970'li yıllara kadar tüm yerleşim birimlerini devamlı yamaçlara, dağ eteklerine yapmışlardır (Kıvrak , 2000).

Ören sulama suyunun gelmesiyle ovalara yerleşim çoğalmıştır. Esen köy, Patlangıç, Günlük başı, Çam köy, Eldirek arasındaki Meğri ovasının her tarafına ev yapmışlardır.

Koyun yönünden yapılan örtülerle turluk ve alacalık yapmışlar. Hayvanlarını da ağıllarda, ereklerde barındırmışlar. Daha sonraları kabuk damlar yapmışlar. Büyükbaş hayvanlarla aynı odayı paylaşmışlardır.



Resim 2: Eldirek Köyünde Tarihsel Ev Görüntüsü

Eldirek köyü Akdeniz İklimi özelliğindedir. En fazla yağış ocak ayında düşmektedir.

Eldirek köyünde Boz yaka mevkisinden yayla Kara çulhaya yerleşen göçerler için yok devam eder. “Dont önü, Kınık, Yarış, Göyben, Kısığı, Çamlı gedik artık yayla görülmüştür. Yayla kendini hissettirmemiştir. Kaba ardıç kokuları, soğuksular, havanın serinliği hissedilir derecede artmıştır([http:// www.fethiye.gov.tr.2007](http://www.fethiye.gov.tr.2007)).



Resim 3: Eldirek Köyü

Eldirek köyünde genelde seracılık ile uğraşmaktadır. Yaşlı hanımlar tarafından çeyiz olarak ve ihtiyaçlara göre kilim dokumacılığı yapılmaktadır. Üç evden birinde kilim tezgâhları bulunmaktadır.



Resim-4: Eldirek Köyü

Fethiye'nin sahil köylerinden olan Eldirek'in çevresinde yaylaları vardır. Baharla birlikte yaylalara göçen köylüler sahile ancak kışa doğru inerlerdi. Bu köylerin hem yaylada, hem sahilde evleri vardır.

Göç sırasındaki tüm köyün göçtüğü göç büyük göç olarak anıldı. Büyük göçle köye bayram havası gelirdi. Büyük göç sırasında köyün her evi sabah erkenden yüklerini develere sarar, develer ala kilimlerle donatılır. Usulüne uygun olarak çanlar takılırdı. Dokunmuş olan kilimleri yanlarına alırlardı. Duygu ve düşüncelerini köy halkı kilime aksettirirdi.

2.2 Düz Kirkitli Kilim Dokumacılığın Tarihsel Gelişimi

Dokumacılık sanatının başlama tarihi ve yeri kesin olarak bilinmemektedir. İnsanların yaşamları ve yaptıkları resim ve yazılarla ifade etmeye başlamalarından daha öncelere dayanmaktadır. Bazı yazarlara göre bu sanatın insanlara tanrı tarafından öğretildiğini belirtmişlerdir. Bir rivayete göre dokumacılık sanatının ilk mucit ustasının Şit Peygamber olduğu kabul edilir.

Göçebe topluluklarının yaşam biçimini bir gereği olan düğümlü halı dokuma tekniğinin Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Müslüman Oğuz Boyları "Türkmenler" tarafından batıya doğru getirildiği düşünülmektedir.

Altay Dağları eteklerinde Pazarık'ta bir mezar içine sular girdiği için donduğundan olduğu gibi kalmış bir halde bulunan M.Ö.5. Y.Y'a ait bir yaygı bilinen en eski halıdır. Bu halı ile birlikte Pazarık'ta V.Kurgan'da keçe yaygılarla birlikte, düz dokuma parçaları bulunmuştur. Gene bu yörede Başadar isimli Kurganda ve Kuzey Moğalistan'daki Noinula'da da atkı yüzlü dokuma, atkı atlamalı ve sarmalı "cicim, zili, sumak" dokuma türlerinden ufak parçalar bulunmuştur.

Mısırlılara göre, bu sanatın kurucusu kraliçeleri SEMİRAMİS' dir. Yunanlılar tarafından bu sanatın akıl ve hikmet mabudesi Minevra tarafından kurulduğu ileri sürüldü.

1962 yılında Çatal Höyükte yapılan kazılarda elde edilen dokuma parçaları ve bunların M.Ö.600 yılına ait olduğunun belirtilmiş olması Anadolu'nun bu konuda çok büyük bir önem teşkil ettiğinin kesin bir ifadesi olmuştur.

Konya Mevlana Müzesindeki geleneksel Anadolu kilimlerinden tamamen farklı bir dokumaya sahip olan, tapestry tekniğindeki karanfile benzer büyük palmetli bitkisel desenli kilim 16.-17.y.y. Osmanlı Saray Sanatı ile büyük benzerlik gösterdiğinden bu yüzyıllar olarak tarihlendirilmektedir.

En ilkel dokumalarda bataklık otu, hasır otu, saz gibi otların uzun at kıllarının kullanıldığı anlaşılmaktadır. İlk zamanlar ip haline getirilmesi bilindiği için ipler uç uca eklenerek, dokuma için uzun lif teşkil ettiriliyordu. Bu ekleme işi keçeleştirme usulü ile oluyordu.

Neolitik (cılalı taş)devrinde ise; saz ve benzeri bitkilerden üretilerek iplik elde etme yolu bulunmuştur. Bu devirde keten ve kenevir; elbise ve diğer eşyaların yapımında kullanılmıştır. Neolitik devir sonlarına doğru yünlü dokumalar başlamıştır. İlk eğirme iki el arasında ovuşturularak yapıldığı tahmin edilmektedir. Sonra ip keşfedilmiştir. İplik eğirme işine taş devrinde tahminen 25000 yıl önce başlanmış olması muhtemeldir. Mısır mezarlarından elde edilen bilgilerden Mısırlılar tarafından bundan 5000 yıl evvel alet ve edevatın dokuma işlerinde kullanıldığı tahmin edilmektedir.

Elde edilen bulgulara göre Çin Türkistan'ı, Acemistan, Suriye, Arabistan, Afrika ülkeleri, Avrupa'nın bazı kasaba ve şehirleri ve Türkiye önemli dokuma merkezlerindendir. Kaynaklara göre 165 yılında Ankara havalisinde 1355 adet el tezgâhı bulunmakta ve tiftiklerin "Sağ"adı verilen kumaşlara dokunup Avrupa piyasasına sürülmekte olduğu bilinmektedir.

Altay dağları eteklerinde Pazırık'ta bir mezar içine sular girdiği için donduğundan olduğu gibi kalmış bir halde bulunan M.Ö. 5 yüzyıla ait bir yaygı, bilinen en eski halıdır. Bu halı ile birlikte Pazırık'ta V. Kurganda keçe yaygılarla birlikte, düz dokuma parçaları bulunmuştur. Gene bu yörede Başadar isimli kurganda ve Kuzey

Moğolistan'daki Noin Ula'da atkı yüzölçü dokuma, atkı atlamalı ve sarmalı 'cicim, zili, sumak' dokuma türlerinde ufak parçalar bulunmuştur (Acar, 1982:13).

Orta Asya'da yaşayan yerliler ki göç eden bu kabilelere yörük ya da göçer denilmiştir. Göçerler Asya'nın batılarına göç edip kendilerine yaşamak için daha uygun alanlar aramaya başladıklarında şiddetli hava koşullarına maruz kalmışlardır. Bu nedenle çadırlarını kurmak için keçi ve koyunyünü kullanmaya başlamışlardır. Düz dokuma tekniği bu anlamda ilk defa göçebe tenteleri yapmak için kullanılmıştır. Daha sonraları, bu göçebe insanlar çadırlarının toprak zeminindeki rutubetten kendilerini korumak ihtiyacı duymuşlardır. Bu yüzden "Kilim" adını verdikleri zemin yaygılarını üretmişlerdir ("<http://www.halionline.net>, 2007").

Orta Asya'da, Türklerin yaşadığı bölgede ortaya çıktığı ve geliştiği kabul edilen halı ve düz dokuma yaygı dokuma geleneği, Selçuklular yoluyla, Anadolu'ya gelmiş ve gelişimini burada sürdürmüştür.

Türkler Anadolu'ya geldiklerinde Orta Asya'daki dokuma geleneğine dayanan, geniş bir dokuma kültürüne sahiptiler ve bu geleneklerini Anadolu'nun Konya, Kayseri, Sivas, Aksaray ve Uşak gibi yerleşim yerlerinde devam ettirdiklerini günümüze ulaşan çeşitli bilgi, belge ve örneklerden anlamaktayız.

Osmanlı dönemine ait saray tutanaklarında eşya listeleri içinde halı gibi dokumaların yanında, kilim kelimesine de rastlanmaktadır Anadolu'da Türklere tarihlendirilen en eski kilim örneği 16. yy'a ait olan Osmanlı Saray kilimidir. Bu örnek Konya Mevlana Müzesi'nde bulunmaktadır (Acar, 1982:14). Selçuklular döneminde çok gelişmiş olan dokumacılığın en yaygın türlerinden birinin de kilim olduğu sanılmaktadır.

Hayatımızın her alanında yer alan dokuma eserler, yüzyıllar boyunca, göçebe Türk boylarından Selçuklulara; Osmanlılardan günümüze kadar heybe, çuval, halı-kilim olmuş konaklara serilmiştir.

Sivas Divriği Ulu Cami'sinde bulunan beş kilim parçasında desenleri bakımından XVI. yy çini, kumaş ve saray halıları ile benzerlik göstermektedir.

Beyşehir Eşrefoğlu Cami'nde bulunup Konya Mevlana Müzesine getirilen ve XVI-XVII. yy. a tarihlendirilen kilim ise, kenar bordür süslemeleriyle Osmanlı devri seramik, çini ve tezhip süslemelerinin klasik örneklerini hatırlatan bir bezemeye sahiptir (Deniz, 2000:55).

Türk düz dokuma yaygıları içinde tarihlendirilebilen en eski örneklerden biriside bugün Washington Textile Museum'da bulunmaktadır. XVI. yüzyıl tarihlenen bu yaygı parçası, Holbein halılarının desen özelliklerini göstermektedir.

Kirkitli düz dokumalar Anadolu'muzun hemen hemen her bölgesinde dokunmuş ve dokunmaktadır. Kompozisyonları, düzenlemeleri veya kullanım amaçları ne olursa olsun, kilim motifleri hep birbirlerine benzerler. Motif karakterlerindeki bu temel benzerliklere karşın, ayrı coğrafyalarda farklı insanlar tarafından dokunmuş kilimler; renklerinin ve malzemelerinin çeşitliliği, motiflerin kompozisyonundaki zenginlikleri bakımından farklılıklar gösterirler (Çubuk. 2006:159).

Anadolu düz dokuma yaygıları çağlar boyunca dünyanın en güzel dokumaları olma özelliğini sürdürmüşlerdir. Ancak düz dokuma yaygılar, belki de halı kadar dayanıldı olmadığı ve daha çok yıprandığı için halı gibi günümüze kadar ulaşamamıştır. Bu nedenle düz dokuma yaygıların eski örnekleri yok denilecek kadar azdır.

Anadolu düz kirkitli dokumaları dokunduğu yere (Eşme, Emirdağ, Karasu vb.) aşirete (Avşar, Yörük, Berihan vb.) aileye ya da motife göre değişik isimler alırlar. Bugün geleneksel olarak sürdürülen bu sanatımız özellikle doğu bölgemizde yaylacılık yapan kişilerin çadırlarını süsleyen ve ince zevkini yansıtan ürünlerdir (Balyemez, 2006).

2.3. Dokumacılık İle İlgili Terim Ve Kavramlar

2.3.1. Dokumanın Tanımı

Dokuma çözgü (arış)ve atkı (orgaç) olmak üzere iki veya daha çok iplik grubunun birbirini ve çeşitli şekillerde dik açı ile keserek oluşturduğu üründür. Dokuma el veya mekanik araçlar ile yapılmaktadır. El dokumacılığı kullanılan araca göre kirkitli

dokumalar, mekikli dokumalar ve çarpana dokumalar olmak üzere gruplandırılmaktadır(İçel El Sanatları,1998 syf:9).

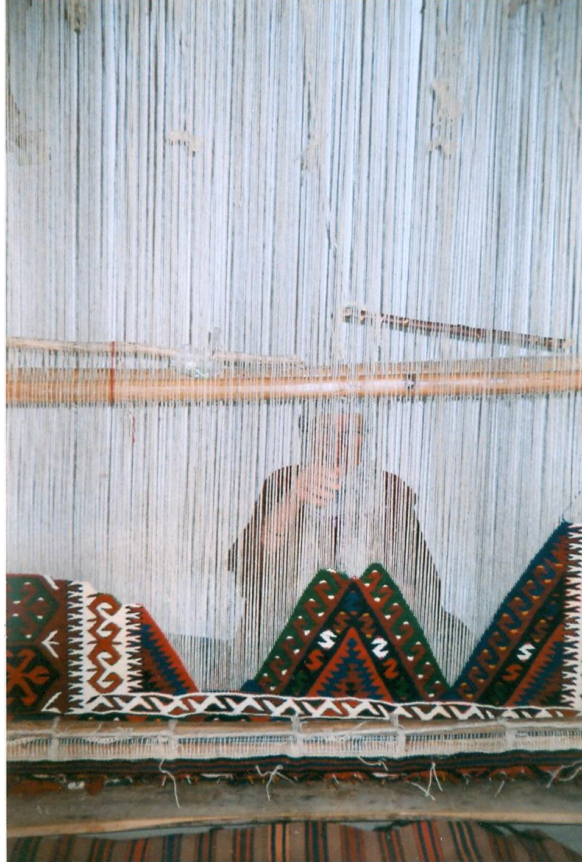
Düz dokuma yaygılar tamamen el ile dokunan türleridir. Dokuma yaygılar dokumalar arasında kendine özgü kullanım gereklerinden dolayı diğerklerinden değışik bir gelişim sonucu ayrı bir grup oluşturmaktadır.

Bu nedenlerle endüstrinin çok büyük ölçülere varan, hep aynı grnşlerdeki ürünleri karşıısında el sanatı ürünleri, ortaya çıktıkları ve en çok yapıldıkları dönemlerdeki, kullanılan eşya niteliğinden çıkıp ısrarla aranılan sanat yapıtları niteliğini almışlardır.

İnsanların dış etkilerden korunmasını ve yaşadıkları çevrenin güzel bir şekilde dşenmesini sağlamak gibi önemli gereksinimlerini sağlayan dokumacılık, insanlığın en eski sanatlarındanr kuşkusuz. Anadolu'daki geleneksel el sanatlarının içinde turistik bakımdan en çok dikkati çeken ve en yaygın olanı da dokumacılıktır.

İki veya daha çok iplik grubunun çeşitli düzenlerde birbirleri arasından (stnden, altından) geçerek birbiriyle kenetlenmesi işlemine ve bu kenetlenme sonucu oluşan mamullere “dokuma” diyoruz(Aytaç,1982).

Tanımdan da anlaşılacağı gibi dokumada en az iki iplik grubunun kenetlenmesi söz konusudur. Bu ipliklerden dokuma boyunca giden dikey ipliklere “zg”, “arış”, “eriş” veya “direzi”, çözgüleri arasından geçen ve dokumanın enini oluşturan yatay ipliklere de “atkı” veya “arga” denir. İpliklerin birbirleriyle ve bir ipliğın belirli bir yöne göre ilmelenmesiyle (dolanma) yüzeyler oluşturulmasına da “rme” denir.



Resim 5: Tezgâhta Kilim Dokuyan Anadolu Kadını

Dokumacılığı, kullanılan tezgâhlar ve bu tezgâhların çalışma yöntemleri ile kullanılan örgüler açısından sınıflandırabiliriz.

2.3.2. Dokumanın Sınıflandırılması

- a. Çarpana Dokumaları
- b.Kirkitli Dokumalar
 - i. Düz Dokumalar
 - ii. Havlı Dokumalar
- c. Mekikli Dokumalar
 - i. Düz Dokumalar
 - ii. Armürlü Dokumalar
 - iii. Jakar Dokumaları
- d. Mekiksiz Dokumalar

Yukarıda gösterilen türleri içinde, daha çok el emeğine dayanan ve el sanatları niteliğinde olan dokumaların tümünü “el dokumaları” olarak kabul edeceğiz.

2.3.3. Düz Kirkitli Dokumaların Tanımı

Zili, cicim, kilim, sumak gibi düz dokumaların ve halının dokunmasında, çözgüler arasından dokumanın enine geçirilen atkıları ve düğümleri döverek sıkıştırmaya yarayan ağaçtan, hayvan kemiklerinden, hayvan dişlerinden ve ya demirden yapılmış el gibi ya da çatal gibi dişli alete “kirkit”, bu aletin kullanılmasıyla dokunan el dokumalarına da “kirkitli dokumalar” denir.

Kirkitli dokumalar içinde kilim, cicim, zili ve sumak halı dokumalarının hepsini “düz el dokumaları” adı altında toplayabiliriz.

Geleneksel dokumalarımızdan olan bu dokumaların içinde en yaygını yurtta ve yurtdışında en tanınmış kilim olduğu için diğerlerine de yanlış olarak “kilim” denilmiştir. Hâlbuki ileride de görüleceği gibi kilim düz el dokuma tekniklerinden sadece birisidir.

Dokuma yaygıları, kendi özgü şekilleri olan, özellikle barınakların tabanlarına, eşyaların üstüne yayılan veya örtülen, daha çok koyunyünü, keçi tiftiği, at kılı, devetüyü, pamuk, bazen keten ve ipek, hatta bazı bölümlerin altın ve gümüş sırma ipliklerden meydana geldiği örneklerdir. Bunları dokunuş tekniklerine göre gruplara ayırabiliriz.

2.4. Düz Kirkitli Dokumacılığında Kullanan Araçlar

2.4.1. Düz Kirkitli Dokuma Tezgâhı

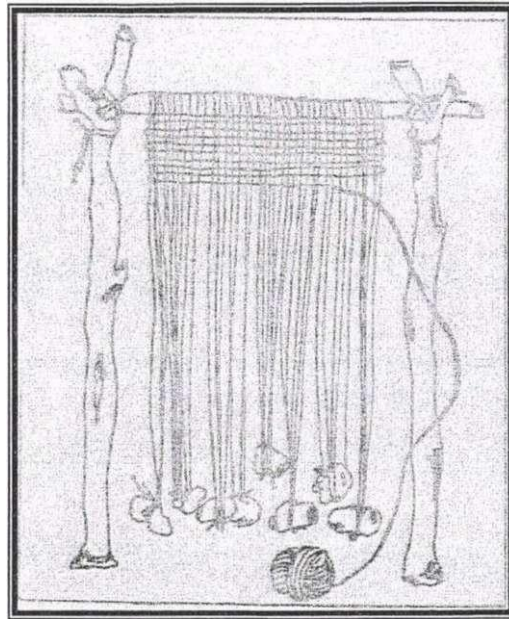
İlk insanlar bir sopayı iki çubuk üzerine yerleştirerek bu sopadan çözgü ipliklerini sarkıtıp ve uçlarına ağır taşlar bağlamak kaydıyla atkı ipliklerini çapraz bir şekilde el yardımıyla geçirerek basit bir dokuma tekniği geliştirmişlerdir. İlkel tezgahlarla yapılan bu el sanatları daha sonra geliştirilmiştir.

Dokumacılığın temel araçları tezgahlardır. El dokumacılığında ,dik tezgah,çukur tezgah,yüksek tezgah,kamçılı tezgah,masa tezgahı,armürlü ve jakarlı tezgahlar kullanılan tezgahlardır (Akpınarlı,Onuk,Ortaç ve Alp, 1998 :18).

Kirkitli Dokuma Tezgâhları:

- 1.Yatay Tezgâh (Yer tezgâhı, konar Göçer Tezgâh)
 - 2.Dikey Tezgâh (Istar, İpağacı, Mazman)
 - 3.Gelişmiş Dikey Tezgâhlar(Kilim Tezgâhı ve Halı Tezgâhı)
- Olarak üçe ayrılır(Aytaç, 1989, syf.42).

Dokumaların üzerinde dokunduğu araçlara genel olarak tezgâh denir. Tezgâh, kilim dokuma işleminin ana ögesidir. Tezgâh en basitinden en gelişmişine kadar, çözümlerin sarıldığı iki uzun direk yani lacivert. Çözümlerin ön arka ayrılmasına yarayan gücü sopası ve çözümlerin arasına konan varan gelen isimli parçalardan meydana gelmiştir.

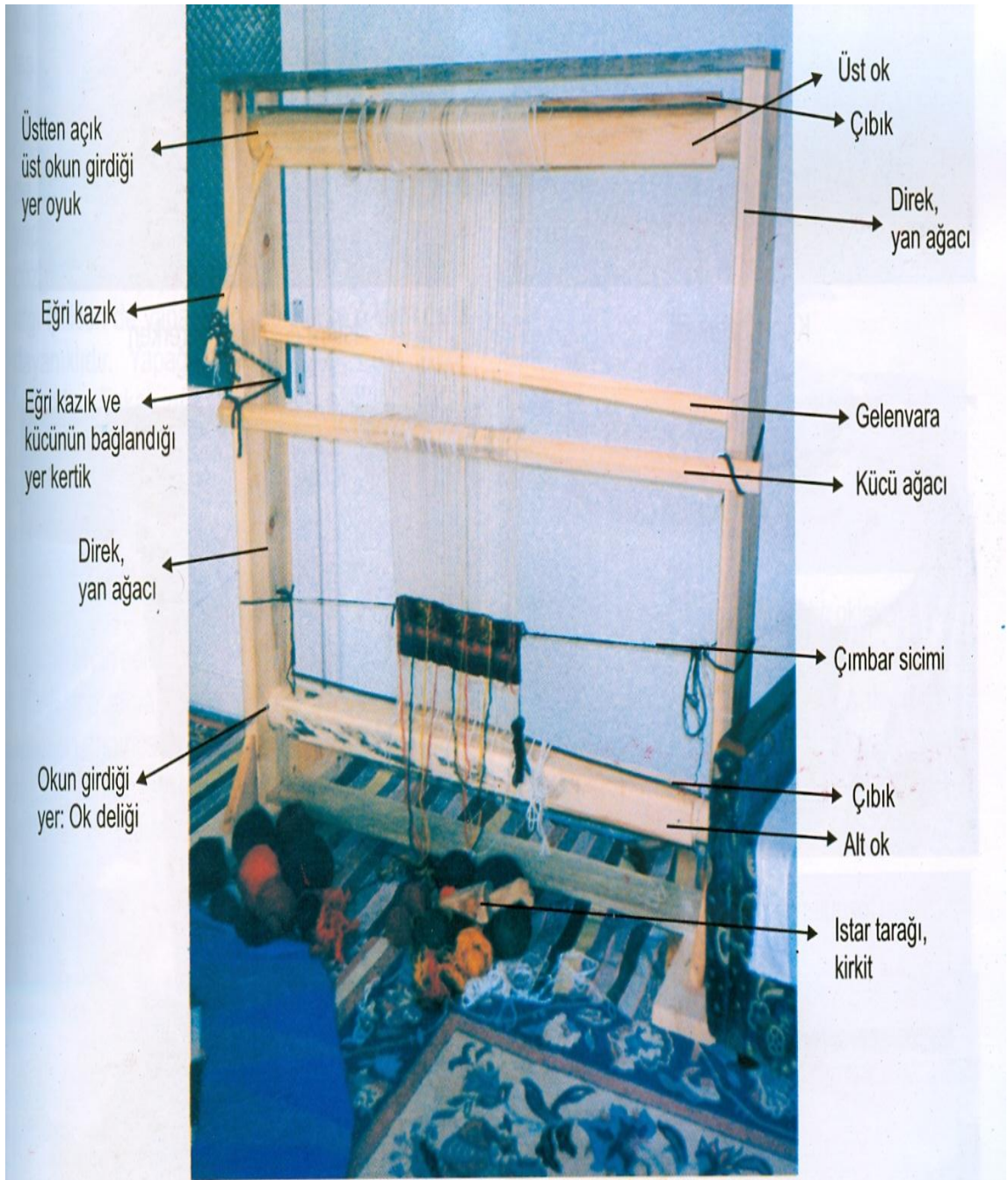


Şekil 1: İlkel Dokuma Tezgâhı

Anadolu' da tarihi oluşum içinde ilk ortaya çıkan tezgâhlar dikey tezgâhlardır. Bu tezgâhlara genellikle Anadolu' da 'istar' denilmektedir. Istar tezgâh birbirine dikey paralel duran iki kalın tahta, alt ve üst uçlarındaki oyuklara önceden açılarak geçirilen iki merdane, varan-gelen ağacı ve gücü sopasından oluşan bir düzendir.

Istar tezgâhında yan ağacı tezgâhın iki yan tarafında bulunur ve tezgâhı ayakta tutar. Levent ağacı, yan ağaçlarının üst ve alt kısımlarına olmak üzere uçları girme şeklinde iki yuvarlak ağaçtır ve ağaç boyunca orta kısmı olukludur. Gücü sopası da, ıstar tezgâhında bulunan çözgü iplerinin arasına açmaya yaramaktadır.

Kilim dokunan tezgâh düzenine ıstar denir. Istar olmadan veya bir parçası eksik olursa kilim dokunmaz. Yukarıdaki ıstar'da bir ıstarın bütün ayrıntılarını göreceksiniz.



Resim 6: Istar

Dokuma Tezgâhı şu bölümlerden oluşmaktadır.

Yan Dikmeler: Tezgâhın kuruluşunda iskeleti teşkil eden 0.30x0.10 cm. kesitinde yüksekliği tezgâhın büyüklüğüne göre değişen bir tahtadır. Alt ve üst uçları “bazı ağaçlarının” geçmesi amacıyla uygundur. Gücü ipi ile bazı ağaçların takılması ve germe ipleri için eşit aralıkta dişler açılmıştır(Aytaç 1982).

Bazı Ağacı: Alt ve üst olmak üzere iki yuvarlak ağaçtır. Ağaçların çapı tezgâh büyüklüğüne göre değişmektedir. Birer ucu girme çubukları için deliklidir. Ortası boydan oya oyukludur(Durul 1985).

Gücü Ağacı: Yerde yapılan çapraz çözgüyü ayırır. Gücü ipleri, araçları tek çift ayırma işini gücü ağacı ile yapar.

Gücü Kalıbı: Gücüyle sarılan çapraz telleri idare edecek iplerin bir seviyede olmasını sağlar.

Varan gelen: Çaprazı açıp kapatmaya yarar.5 cm enindedir.

Tezgâh Yatağı: Üzerine tezgâh kurmaya yarar.

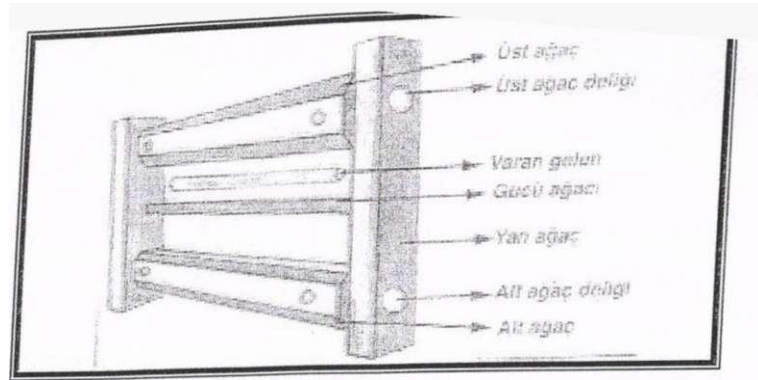
Payanda: Yan ağaçlarına desteklik yapar ve yan ağaçların dik durmasını sağlar(Durul 1985).

Çapraz: Sallantıyı keser ve sabitleştirir.

Takoz: Leventin devrini durdurmaya yarar ve kol demirine desteklik eder (Durul 1985).



Resim 7: Dikey Kilim Tezgâhı



Şekil 2: Sarma Tip Tezgah

2.4.2. Çözüğü Aracı

Dokuma için gerekli olan çözgü ipliklerini tezgâhta dokunacak şekilde birbirine paralel bir hale getirmeye yarayan araçlardır. Bu araçlara çözgü tezgâhı ve dolabı denilmektedir.

İki ahşap kazık, düz bir arazi üzerinde karşılıklı olarak yere çakılır. Kazıklardan her biri yanına birer kişi oturur. Üçüncü bir kişi elinde tuttuğu yumağı bu kazıklar etrafında çapraz veya paralel şekilde gerdirir. Çözgü ipi dokunacak olan düz kirkitli

dokumanın boyuna göre hesaplandıktan sonra çubukların üzerine sarılır. Her turdan sonra kazıkların etrafında oturan kişiler çözüğü ipinin karışmaması için birbirine düğümlemektedir. Halk arasında, bu işleme dıdılama veya bılıtlama denir (Deniz, 2000:69).

Çözüğü dolabı ise ülkemizde özellikle bir çözüğü hazırlama aracı olarak el dokumacılığı için kullanılmaktadır. Birbirinin içine girebilecek biçimde çıtalardan yapılmış, kendi eksenini etrafında dönebilen bir dolaptır. Üzerinde çözüğü tellerini geçirmeye yarayan çiviler bulunmaktadır (Kaya ve Ergenekon, 1989:23).

2.4.3. Kirkit

Sili, cicim, kilim, sumak gibi düz dokumaların dokunmasında çözüğüler arasından ve dokumanın enine geçirilen atkılar ve düğmeleri döverek sıkıştırmaya yarayan ağaçtan, hayvan kemiklerinden, hayvan dişlerinden veya demirden yapılmış el ya da çatal gibi dişli alete “kirkit” denilmektedir (Aytaç, 1982).



Resim 8: Kirkit

2.4.4. Tarak

Tüm liflerin öncelikle paralelleşmesinde bunun yanında kısa liflerden ve yabancı maddelerden temizlenmesi işleminde kullanılırlar. Yörelere göre çeşitli şekillerdedir. Genel olarak 75x30 cm. veya 20x22 cm. eninde 35x40 cm boyunda, 1.5-2 cm.

kalınlığında bir tahtanın ortasına veya uç kısmına belirli aralıklarla muntazam çakılmış iki sıra ucu sivri çelikten yapılmış çubuklardan veya 10-12 cm. uzunluğundaki çivilerden oluşturulmuştur(Yatağan 1978). Lifleri eğirme araçları yörelere göre farklılık göstermektedir. İğ, öreke, teşi, kirman, çıkırık gibi araçlar asil eğirme araçlarıdır.



Resim 9: Tarak

2.4.5. İğ

İplik yapımında insan elinden sonra kullanılan ilk araç iğ olmuştur. İğ iki kısımdan meydana gelmiştir. İpliğin sarıldığı 50 cm. uzunluğunda ucu çengelli (ger) bir gövde ile üzerinde altıgen bir prizma (ağırsak) bulunur(Akpınarlı 1997). kuruz kazılarında ele geçen toprak, taş ve kemikten yapılmış eski örneklerin ağaçtan yapılmış olanıdır. Eksenin(iğ) tepesinde ince demir telden bir çengel vardır.Bu çengelin görevi,sümek veya kolçaktan lifleri,dönen teşinin merkezinde tutarak düzgün bir şekilde bükülmesini sağlamak ve bükülen ipliğin ucunu tespit etmektir(Gönül 1964).

Bağlı bulunan ağırsağın dönmesini sağlayan ve bükülen ipliğin üzerine sarılmasına yarayan ekseni ise 25-20 cm. uzunluğunda kolay eğilmeyen sert ve kuru bir ağaçtan yapılmıştır. Eksenin eğilmesi dönüşü etkileyeceğinden düzgün iplik elde edilemez.



Resim 10: İğ

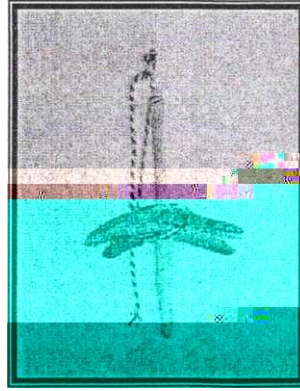
2.4.6. Teşi

Bu aletin kesik konu tablasına ağırsak, eksenine iğ, kendisine de teşi ismi verilmektedir. Büküm için sümek veya koçak halindeki yün sol el ile alınır ve bileğe dolandır. Sağ elin yardımı için çekilip bükülerek ince fitil şeklinde bir miktar uzatılır. Uç kısmı inceltirilerek teşinin çengeline tutturulur. Önce hafifçe, eksenin uç kısmından sağ el ile tutularak çevrilir. Sonra yine sağ el ile lifler sümekten yavaş yavaş sağılır (Yağan 1978). İplik halinde bükülerek uzayan lifler, teşi yere yaklaşınca çengelden açılarak eksen üzerine sarılır. Teşi dolunca, yapılacak dokumanın cinsine göre; eğer kilim, çuval, şal vb. veya çorap yapılacak ise yumak halinde sarılarak üzerindeki iplik boşaltılır.

2.4.7. Kirman

Çapraz şekilde konulmuş iki tahta parçasının ortasından baş kısmında çengelli bulunan bir çubuğun geçirilmesiyle oluşturulmuş iğ'den daha hızlı dönebilen bir araçtır(Kaya, Ergenekon 1989;Ergenekon 1986).

Kaşgarlı Mahmut' un yazmış olduğu Divanü Lügati't-Türk'te Türklerin eğirme işleminde iğ'in yanında ağaçtan yapılmış Kirmanı'da kullandıkları ve genellikle 'uç' adını verdikleri anlaşılmaktadır. Kirman yün eğirme amaçlı, Orta Asya'dan beri Türkler tarafından kullanılan bir alettir (Genç, 1996:132).



Şekil 3: Kirman

Kirman halk arasında eğirtmeç adıyla da bilinir. Kirmanın ortasında 30-35 uzunluğunda, ahşaptan yapılmış bir çubuk bulunur. Çubuğun orta kısmında da kirmanın kendi eksenini etrafında dönmesini sağlayan dört kanat bulunur (Deniz, 2000:63).

2.4.8. Öreke

Bir metre uzunluğunda bir araç çubuğun alt kısmına tahta bala, üst kısmına ise bir külâh geçirilerek, sümek denilen yün parçasını bağlayıp ıslak parmak ucu ile bükerek iplik haline getirmeye yarayan en eski eğitme araçlarından birisidir(Kaya, Ergenekon 1989;Ergenekon 1986).

İğ ile birlikte de kullanılmaktadır(Eşberk 1939). Ayrıca bazı kaynaklara göre öreke, eğirmekte olan yapağının tutturulduğu bir ucu çatallı bele takılarak kullanılan basit bir araç olarak da belirtilmektedir(Görgünay 1987).



Resim 11: Öreke

2.4.9. Çıkırık

Hem eğirme hem de katlayıp bükme aracıdır. Çeşitli yörelerimizde görülen çıkırıklar, şekil olarak birbirine benzerlik göstermektedir. Bir çıkırıktaki kaide, ön direkler, arka direkler, pervane, kol ve iğ bulunmaktadır. Üzerindeki iği ile ve ayakla döndürülmektedir. Çıkırığın iğine kısa lifler elle verilir. Tekerleği döndükçe üzerine tutturulmuş lif demeti gerilir, uzar, bükülür ve iğ üzerine sarılır(Aytaç 1982).



Resim 12: Çıkrık

2.5. Kilim Dokumacılığında Kullanılan Hammaddeler

2.5.1. Yün İpliği

Anlaşılabacağı üzere Anadolu' da düz kirkitli dokumacılığı her dönemde gelişerek devam etmiştir. Yeni ve farklı örnekleri, dokumacıda uygulanan çeşitli teknikleri, zengin desen, renk ve kültür anlayışı ile bu yapılan dokumalar zamana damgasını vurmuştur.

İplik eğirmek ve dokumak bilinen en eski terimlerden biridir. Dokumanın meydana gelmesi için en önemli unsur ipliktir. İplik liflerin birbirine eklenmesi ve bükülmesi ile elde edilir. Anadolu' da düz dokuma yaygıların malzemesi yündür. Taş devrinde dokumacılık sanatının ilk temelleri atılmaya başlandıktan sonra, Neolitik çağın sonlarına doğru hayvanların ehlileştirilmesi ile zamanla insanlar iplik eğirmeye başlamışlardır ve böylece yün dokumacılığına geçilmiştir (İmer, 1997:1).

Tekstil alanında kullanılan hayvansal liflerin başında gelen yün, ota beslenen hayvanların vücudunu örten kıl topluluğudur. Protein esaslı lifler grubundan olan yün,

tırnak ve saç ile büyük benzerlik gösteren ortak bir yapıtaşına sahiptir(Kaya ve Yazıcıoğlu. 1992:163). Gri, siyah, kahverengi olanlarına rastlanılsa bile, genellikle beyaz renkli yünler; ince, bükülebilir, uzun kıvrımlı liflerdir.

Yün iplik yapımında kullanılan ilk ve en eski elyafıdır. Yün Türkler tarafından, ilk çağlardan beri kullanılan ve hayvancılıkla geçindiklerinden, kolayca elde edilen bir malzemedir.

Yün direk kullanılmayacak kadar kısa bir lif olduğu için ipliğe dönüştürmek amacıyla eğrilmesi gerekiyordu. Kaşgarlı Mahmud'un vermiş olduğu bilgilere göre XI' da Türkler, hayvanın kırılmasıyla elde edilen yün yıkandıktan soma ya elle didilerek ya da 'yeten' veya 'yeteng' denilen yay ile kabartılmak veya 'çeçge' adı verilen tarak ile taranmak suretiyle kabartılıyordu. Bundan sonra yün eğirmek üzere sümek, yani kola geçirilen veya dolanan yün sümeği haline getiriliyordu (Genç, 1996:131).

Koyun, keçi, deve gibi ot yiyen evcil hayvanların vücutlarını örten yumuşak kıvrırcık kıl görünümünde organik elyaf. Hayvanları yağmur, soğuk ve fiziki şartlardan koruyan yün, insanların giyecek, sergi ve diğer ev ihtiyaçlarını da karşılar. Dokumacılıkta ve tekstilde kullanılan elyafın % 9'u yündür. Geri kalanı sentetik olarak petrolden elde edilir. Yün elyafı keratin denilen bir çeşit protein olup, 5 ile 12 adet daha ince elyafın birbirine bitişik olarak epidermden çıkması ile meydana gelir. Yün elyafının hemen dibinde yağ ve ter bezleri vardır. Bir koyunun derisinde santimetrekarede 4000 ile 10.000 arasında tüy vardır. Tüyü meydana getiren elyaf sayısı koyunun cinsine ve vücut bölgesine göre değişir. Yetişkin bir merinosun derisinde 20 milyon ile 126 milyon arası tüy bulunur. Yün elyafları ne kadar ince ise o kadar kıvrırcık olur. Bir yün elyafı yaklaşık olarak 20 kilogramlık yükü taşır ve bu esnada boyu % 30 nispetinde uzayabilir. Yün elyafının mikroskoptaki görünümü bir timsahın derisi gibi pul puldur. Elektrik ve ısıyı iletmez. İyi bir nem tutucudur. Yün yakıldığında amonyak gazı çıkarır ve alev söndüğünde yün de hemen söner. Bu özelliği aynı zamanda ateşe dayanıklı olduğunu gösterir. Yün protein olduğu halde saç kılı, tavuk tüyü ve boynuz kemiği yapısında değildir. Yünün kalitesinin hayvanın yaşı ile ilgisi vardır. En kaliteli yün iki yaşını doldurmuş hayvanlardan alınır. Daha yaşlı hayvanlarda yün sertleşmeye başlar. Yün denilince akla koyun yünü gelir. Tiftik keçisinin (Angora) yünü de çok kıymetlidir. Yün hayvanlardan, havaların ısınmaya

başlamasıyla kırkılarak alınır. Kırkım işlemi özel makaslarla yapılır. İyi bir işçi motorlu bir makasla günde 100-150 koyun kırkabilir. Dünya üzerinde elde edilen yünlerin toplam miktarının dörtte biri Avustralya'ya aittir. Bundan sonra Yeni Zelanda gelir. Türkiye'de yün elde edilen hayvan cinsleri Trakya bölgesinde kıvırcık; İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesinde Karaman; Bursa, Balıkesir havalisinde merinos koyunları ile Ankara tiftik keçileridir. Keçi kılları yün sınıfına girmez. İlkbaharda kırkılan kirli koyun yününe 'yapağı' denir. Yün elyafları çok ince olduğu için yapağıdan kaliteli iplik elde edilir. Yünün kalitesini, elyaflarının inceliği ve kopma mukavemetinin büyüklüğü tayin eder. Belli kalınlıkta üretilen iplik boyu uzadıkça yünün kaliteli olduğu anlaşılır. En ince elyaflı yün merinos koyunlarında bulunur. Bu yün elyafları 16 mikron ile 50 mikron arasında değişen kalınlıklardadır. Hayvanın omuz başlarına rastlayan kısımlarındaki yünler daha ince olur. Yapağı 'kaba pisliklerden' temizlendikten sonra deterjan ile yıkanır. Yıkama sonucu yünde bulunan potasyum karbonat, ter, lanolin gibi yağlı maddeler alınır. Kurutulan yün özel taraklarda elyaflarına ayrılır. Elyaflar bir huniden geçirilerek pamuk ipliği yapımına benzer şekilde iplik haline getirilir. Yün, kalite ve imal edilmiş metotlarına göre kumaş, örgü ipi, battaniye, halı, kilim yapımında kullanılır. Yün, Anadolu'nun köy ve bazı kasabalarında elde taranıp kirmanlarda eğiriler. Tabii boylarla istenilen renge boyanıp kullanılır. Bunlardan örülen renga renk kazak, çorap ve eldivenler ince bir zevkin ve göz nurunun eseridir.



Resim 13: Yün Resmi

2.5.2. Pamuk İpliği

Pamuk ve kısa elyaf işleyen en yaygın iplikçiliktir. Özellikle orta yumuşaklıkta pamuk kullanılır. Pamuk önce balya-kırıcı denilen yükleyici ve karıştırıcı makinelere doldurulur. Balya-kırıcılar malzemeyi ilk açıcıya götüren bir tabla üzerine bırakır. Açıcı tablalarla tutturulmuş çelik çubuklardan oluşur. Çubuklar pamuğu döver ve yabancı taneler, değişik aralıklardan oluşan ızgaralar arasından geçerek elenir. Bir ya da bir çok açıcıdan geçen malzeme (açıcı sayısı kaliteyi arttırır) , dinamik bir depolama hacmine konur. Pamuk genellikle yatay katmalar halinde yerleştirilir ve düşey dilimler biçiminde alınır. Bu yöntem ürünün homojenleşmesini sağlar. Pnömatik olarak alınan elyaf batöre yollanır. Batör bir pıtrak temizleyicisi içerir. Ayarlanabilir çubuklar taşıyan eşmerkezli bir ızgara temizleme işlemini yapar ve elyaf yumaklarını açar. Pamuk genellikle batör çıkışında emilir ve beslenme tülbentlerini işleyen tarak bacalarını besler. Bu süreç gelişirken pamuğun oda havasıyla teması, dolayısıyla tozlanması önlenir. Oluşan tülbentler tarak makinelerinde işlenir. Bu makineler elyafı az çok düzgünleştirir, ayırır ve temizler. Her tarak makinesinin çıkışında, elyaf bükümsüz bir şerit oluşturur. Şerit bir kova içinde toplanır ya da 6 il 8 şerit birleştirilerek(katlama) daha sonraki geçişte kullanılacak tülbent elde edilir. Şeritler genellikle çekme için iki kez makineden geçirilir. Çekme oranı şerit numarasının değişmemesi için, katlama oranına oldukça yakın tutulur. Şeritler birleştirilerek numara ayarlanır ve çekmeye elyaf koşut hale getirilir. Çekme makinelerinin çıkışında her fitile, numaraya ve işlenen malzemeye göre hafif bir büküm verilir. Daha sonra fitil masuraya sarılır. Masuranın dönme hızı her kat geçişinde azalarak fitilin düzgün bir bobin halinde sarılması sağlanır.

Pamuktan yapılan ilk tekstil M.Ö. 5800 yıllarına aittir. Bugünkü pakistan' da yapılan kazılarda M.Ö. 3000 yıllarına ait pamuktan yapılmış dokuma ve urgan parçacıkları bulunmuştur.

Bitki sistematiği bakımından Malvaceae familyasının *Gossypium* cinsine mensup olan pamuk, hayvansal liflere göre daha az esnektir (Harmancıoğlu ve Yazıcıoğlu, 1979:51). Pamuk bitkisi yıllık çalı, çok yıllık çalı veya ağaç şeklindedir. Pamuk lifi dokuma alanında çok yaygın olarak kullanılan liflerden biridir.

Türkiye Türklerinin büyük çoğunluğunun atası olan Oğuzlar pamuğa 'pambuk', Karahanlı sahası Türkleri ise 'kepez' diyorlardı. Osmanlı döneminde ise, bitkisinin çiçeğinin renginden dolayı pamuğa daha çok 'penbe' denilmiştir. Türkiye' de Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde pamuk ve özellikle kepez ile ilgili yer adlarının çokluğu, bu bitkinin tarımının Anadolu' ya Türkler tarafından getirildiğini gösterecek mahiyettedir (Genç, 1996:132).



Resim 14: Pamuk İpliği Resmi

2.6. Kilim Dokumacılığında Kullanılan Boyalar

Dokumalarda bölgenin özelliği renklerde kendini gösterir. Kök boya denilen bu renkler, çeşitli bitkilerin yapraklarından, meyvelerinden veya köklerinden çıkarılmaktadır. Eskiden dokumalarda kullanılan iplikler, yalnız kendileri tarafından bilinen boya ile boyanır, boyanmış iplikler haftalarca açıkta, güneşe, yağmura, rüzgâra maruz bırakılır ve boya çıkmaz bir hal alırdı. Boya için kullanılan bitkiler Anadolu'da bulunur, yalnız çivit dışarıdan gelirdi. Çünkü çividin ağacı sıcak ülkelerde yetişir. Ankara'dan Niğde'ye, Kayseri'ye kadar olan bölgede, bütün kupkuru ve bol görülen boz tepeler vaktiyle hep çehri çalıları ile kaplıydı. Bu çalının meyvesinden sarı boya elde edilir, buna altın ağacı da denirdi. Kırmızı, kızılçam kabuğundan; sarı ve nüansları, katı mazi, meşe, ceviz yaprağı ve meyvelerinden; yeşil, yabani naneden, siyah sumaktan olduğu gibi.

Kilim dokuyan birçok köy, kasaba ve şehirlerin adı verilen otları vardır. Bu otlarda boya elde edilecek çeşitli bitkiler özel olarak yetiştirilmiş, bu formüller özel olarak yüzyıllar boyunca gelenek halinde yaşamış, dokumacılığını renk karakterini muhafaza etmişti. Bu suretle elde edilen renkler yumuşak ve parlak olurdu. Bugün artık kök boyaların yerini anilin boyaları almıştır.

Kilim dokumacılında daha çok kırmızı renge önem verilmiştir. Türklerin bu asil rengi, kilimlerde zenginliği, saadeti ve sevinci ifade etmiştir. Yeşil cennet, mavi asalet ve ihtişamdır. Sarı kötülüklerden korunması, siyah dünya sıkıntılarından arınmayı işaret eder. Dokunmakta olan kilimlerimizde yün kullanılmaktadır. Atkı ve çözgü iplikleri yündür. Çözgü ipi olan yünü kendileri eğirmektedir. Kullandıkları renkli iplikleri de nebati boyalarla boyamakta ve dokumaktadırlar. Bu bölümde yünden elde edilen boyalarda, kullanılan renklere değinilecektir.

Yünlerin boyanması, son senelerde kimya sanayinin ilerlemesi ve suni boyaların elde edilmesi ile ekseriye nazaran daha kolaylaşmıştır. Yeni bulular az zamanda daha iyi sonuçların elde edilmesine yol açmıştır. Buna rağmen köylülerin birçoğu alıştıkları yoldan gitmekte, yün boyamada daha ilkel maddelerden faydalanmaktadırlar.

Bugüne kadar, daha kaliteli ve değerli olan boyayı elde etmek için birçok denemeler yapılmıştır. En iyi olanını bulmak için sabır ve zaman gerekir.

Yurdumuzda belirli yerlerin dışında, yünlerin boyanmasında bitkisel veya hayvansal maddelerden pek yararlanılmaz.

Boya elde etmek için kullanılan maddeleri şu şekilde sınıflandırabiliriz:

1. Bitkisel Maddeler

- a.Yapraklar,
- b.Çiçekler, Kozaklar,
- c. Ağaç Kabukları,
- d.Kökler,
- e.Yosun ve Likenler

2.Hayvansal Maddeler

a.Böcek Kabukları

Bu maddeler yaş veya kuru olarak kullanılabilirler. Genellikle kurutulup, kaynamaya hazır duruma getirilirler. Kaynama işleminden sonra elde edilen sıvıya rengi sabitleştirmek veya değiştirmek için başka maddeler katılabilir.

Yünlerin, iplikler halinde, boyaya önceden hazırlanması gerekir. İplikleri doğrudan doğruya boyaya bastıramayız. Ama bazen yünler kaynamakta olan maddelerle aynı kaptaki bırakılarak da boyanır.

Boyanın sabit kalması, renginin atmaması için yün, kimyasal maddelerden faydalanarak boyaya hazırlanır.

Bir müddet boya içinde bırakılan yünler, daha sonra iplere asılarak veya serilerek kurumaya bırakılır.

Çok eski zamanlarda, yün boyamada safran kullanılmış, sonraları sonucun iyi olmadığı görülmüş ve safranla boyama usulü kaldırılmıştır. Halen, bazı köylüler bu usulden faydalanmaktadır. Fakat güneş ve yıkama gibi faktörler, safranla boyanmış yünlerin kısa zamanda solmasına, renginin atmasına sebep olmaktadır.

Bitkisel maddelerden elde edilen renkler şunlardır: Çividi sarı, açık sarı, limon sarısı, al, yeşil, çemen yeşili, mor, asumanı(havai mavi), süt mavi, narenci(turuncu, portakalı)menekşe, kırmızı, kahve, açık kırmızı, siyah vb.

Yün boyamada kullanılan bitkilerden, armut ağacını yapraklarından kahverengi elde edilir. Havlıcan bitkisinden elde edilen renk güneş ışığında değiştiği için pek kullanılmaz. Ayva yaprağı, ceviz yaprağı, soğan kabuğu vb. ile kahve, koyu kahve, kül rengi, sarımtırak kahve renkleri elde edilir, ceviz ağacı(kabuk, yaprak ve özünden) açık ve koyu kahve sabit boya elde edilir. Haşhaş çiçeği, eflatun boya, şeftali ağacı ise sarıya çalan yeşil, sabit solmaz bir renk verir.

2.7. Kilim Dokumacılığında Kullanılan Renkler

Kilimlerde, bir rengin açıkly koyulu teferruatı görölür. Desen tefriki için renkler, daha ziyade parça parça ve zıt olarak sıralanır. Esasen motiflerde daima stilizasyon hâkim olduğundan tabi renk tanziminden ziyade zevki okşayan sade bir renk üslubu hâkimdir. Mesela yapraklar yeşil renkle yapılacağı yerde çok defa kırmızı veya lacivertle yapılır. Böyle olduğu halde renk üslubun sadeliği dolayısıyla motiflerde göze hoş görünen bir ahenk vardır.

Kilimlerde en çok kullanılan renkler ise, kırmızı, lacivert, kahve, mavi, yeşil, siyah ve beyazdır.

Bu bölümde de doğal boya maddeleri ve boya tekniği üzerinde durularak halılarda kullanılan renklerin elde ediliş teknikleri açıklanacaktır.

2.7.1. Kırmızı Renkler:

Kök boya (boyalık otu denir). Önceleri ziraatı yapılan bu bitkinin bugün birçok yerde kendiliğinden yetiştirildiği görölmektedir. Köklerinden kawn içinden koyu kırmızıya kadar renk elde edilir.

Kök boya önceleri ölkemizin değerli ihraç maddelerinden birini teşkil ediyordu. 1992 yılına gelinceye kadar yalnız İzmir'den ihraç edilen kökboyanın ölkemize getirdiği para 500 bin altın lirayı buluyordu.

Avrupa'da Türk kırmızısı veya Edirne kırmızısı namı ile fevkalade şöhet bulan lizarı veya Alizarı denilen bu boyanın 1868 yılında C.Grübermann tarafından bünyesinin tespit edilmesi, dolayısıyla bileşikte yapımına başlandığından kök boya ihracatımız günden güne azaldı. Ve sonunda tamamen durdu. Bugün kök boyadan ancak çok az ölçüde yararlanılmakta, bazı yerlerde pamuk yün ipliği boyanmaktadır.

Kırmızı rengi elde etmek için, bakkam ile boyama tarzı kullanılmaktadır. Bakkam ile boyama tarzında, 500 gr. su, ceviz büyüklüğünde şap, tahminen 100 gr. Bakkam, beraber bir kaba konup su yarıya ininceye kadar kaynatılır. Sonra iplik

içerisinde konularak, yarım saat daha ara sıra karıştırmak şartıyla kaynatılarak istenilen renk elde edilir.



Resim 15: Boyanmış İpliklere Örnekler

Koyu kırmızı ve siyaha çalan kırmızıyı elde etmek için ak mazi veya kara mazi kullanılır. Mazi üç dört tane ya da 2 gr. olacak şekilde ayarlanmalıdır.

Kırmızı rengi elde etmek için yün iplerini boyamadan önce şapla mordan yapılır. Bunun için 100 kısım iplik %5 oranında krem tartar suda eritilerek, yünden bu sıvı ile 1,5-2 saat kaynatılır. Diğer taraftan, kök boyadan belli bir miktar hazırlanır. Hangi koyulukta kırmızı isteniyorsa, ona göre ayarlanır. Şarlak kırmızılar için sönmüş kirece ihtiyaç duyulur. Boyanacak iplik önce yarım saat bu şekilde hazırlanmış sıvının içerisine bırakılır. Bir saat kaynatıldıktan sonra çıkarılıp kontrol ettiğimizde istenilen renk elde edildiğinde işleme son verilir.

Yünleri şapla mordanladıktan sonra kök tozuyla kaynatırken, daha koyu kırmızı elde etmek için bir miktar Sakıpsız eritilerek içine atarız. Bunun birinci suyu oldukça koyu kırmızı yani bakır kırmızısıdır.

Halk dilinde ‘gölal’ denilen bu renk sahil kesiminde küçük parçalar haline getirilen ve ismine boya ağacı denen ağaç yangalarının kaynatılması, yüksek kesimlerde ise, yine halk arasında ‘boya otu’ adı verilen ayırık köklerine de benzeyen köklerin toplanıp kaynatılmasından elde edilir.



Resim 16: Boyanmış İpliklere Örnekler

2.7.2. Sarı Renkler:

Kilimlerde kullanılan sarı rengi elde etmek için çehri ile boyama, zordeşel ile boyama, mor bakkam ile boyama usulleri kullanılır.

Saçıkıbrızla mordan lanmış 1 kg. yün 1.5 kuru sütleğen bitkisiyle bir saat kaynatılırsa kirli sarı dediğimiz pastel bir renk elde edilir. Haslığı iyidir.

Şapla mordanlanan 1 kg .yün, 1 kg. zeytin yapraklarıyla bir saat kaynatılırsa limon sarısı elde edilir. Aynı kazandan yararlanılarak içine bir miktar şap konulur, Aynı yöntem kullanılır. Bu yöntemle 1 kg. yün daha boyanabilir. Elde edilen sarı ton daha farklı olur.

1 kg. kuru soğan kabuğu, 500 gr. ıhlamur ve aynı miktarda ada çayı üç gün soğuk suda bekletilir. Şapla mordanlanmış yünler bunlarla birlikte aynı suda bir saat kaynatılırsa limon sarısı dediğimiz parlak kromatik bir renk oluşur. Krom mordanlı yünler bu suda kaynatılırsa bakıra çalan sarı tonlarını elde etmiş oluruz. Haslık yönünden düşük olarak bilinen soğan kabuğu birlikte kullanılan diğer boya maddelerinin haslıklarına göre değişiklik gösterir.

Çehri sarımtırak bir renk aldığı zaman toplanan meyvelerinden sarı boya çıkarılır. Önceleri Konya, Ereyli, Karaman, Lâdik, Kayseri, Ürgüp vs. üretimi yapılan çehri meyveleri, ülke boyacılığında harcanmakla birlikte yabancı ülkelere yeterli ölçüde ihraç edilmeye başlanmıştır. Çehri doğal boyacılığın can damarıdır.

Karaluk da denen kadıntuzluğunun köklerinden sarı boya elde edilir. Çeşitli bölümleri boyacılıkta kullanılan sarı boya ağacı, Akdeniz ikliminde yetişir. Bayacı katırtırnağı isimli bitkinin sal ve çiçeklerinden yine sarı boya elde edilir.

Sütleğenin çiçeklerinden ve dallarından sarı renk elde edilir. Çok pahalı olan safran bitkisinin çiçeklerinden de boyacılıkta yararlanılır. Saman, soğan, papatya, soğan kabuğu, çınar kabuğu, kızılağaç kabuğu, asma yaprağı, fasulye yaprağı gibi bitkiler de sarı boya elde etmede kullanılır.

Meşe kökü ile salba otu kurutulur. Boya yapılacağı zaman kurutulan meşe kökü ve salba otu bir küp içinde su ile kaynatılır. Kaynayan mahlüle yünler hamurlatılarak ağır ateşte kaynatmaya devam edilir. 1-2 saat soğumaya bırakılır. Bu sırada birkaç kaşığı sütleğen suyu karıştırılır. İstenilen sarı renk elde edilir.

Yaban eriği ve gül gülü otu kökü toprak kapta kaynatılır. Elde edilen boyalı suyun içine yünler konarak bir defa kaynatılır. Soğumaya bırakılır içine bir kaşık sütleğen suyu katılır. Yünlerin ipten veya geç çıkarılması ile renk nüansı elde edilir. Kök boya yapılırken tespit işi buğday hamuru veya sütleğen suyu katılarak yapılır. Sütleğen otu suyu kilim boyamacılığında kullanılır.

2.7.3. Yeşil Renkler:

Şapla mordanlaşmış yünler daha önce bir hafta suda bırakılan 500 gr. karamuk suyu ile 1-2 saat kaynatılması ve aynı zamanda soğutulmaya bırakılması sonucunda zeytin yeşili rengi aldığı görülür. Ancak bu kaynama suyuna bir miktarda saçıkıbrız atmamız olasılığı vardır.

Papatyaların ilk suyunun zeytin yeşili vermesi sonunda tekrar aynı sudan yararlanılıp içine bir miktar da katırtırnağının çiçeklerinden atarak bir gece bekletilir. Ertesi gün bir saat kaynatılmaya başlarken içine 50 gr. Bikromat atarsak elde ettiğimiz renk yeşil sarıdır.

Çimen yeşili dediğimiz en çok kullanılan bu renk, kilimlerde çok güzel giden bir renktir. Badem yapraklarıyla elde edilen sarının, İndigonun ikinci suyla bastırılmasıyla 4-5 dk. İçinde oluşur. Haslık iyidir.

Püdenden elde edilen sarıdan çıkarılan yünleri, indigo mavisinin ikinci suyunun 60-70 dereceye kadar ısıtılmasıyla suya sokulduğu zaman hemen daldırılıp çıkarılırsa limonküfü yeşil bulunmuş olur.

Şap mordanlı yünlerin 1 kg taze sütleğen yapraklarıyla kaynatılıp bir gece bekletirsek, açık yeşil elde ederiz. Haslığı oldukça iyidir.

Saçıkıbrızla mordanlanan yünler, 500 gr. iri papatyaları sadece sarı göbekleriyle üç gün suda bekletilir. Buna bir miktar kekik koyarsak 1-3 saat kaydattıktan sonra yünler ertesi gün hardal veya zeytinyağı yeşili olur

2.8. Düz Kirkitli Dokumacılığında Kullanılan Gereçler

Çözüğü İpliği: Dokumanın boyuna yönünde belirli bir sıra halinde yan yana dizilmiş olan ipliklerdir.

Atkı İpliği: Dokumanın enine yönünde dokuma işlemi sırasında açılan ağızlıkta atılan ipliğe atkı ipliği denilmektedir.

Yünler gerek koyunların sırtında gerekse eğirme sırasında kirlenir. Boyamadan önce yıkanıp, temizlenip ağartılmazsa, boyları da kirli ve karışık renklerde olur.

Yünlerin temizlenmesi, yıkamak suretiyle yapılır. Yıkamada kullanılan sular sert veya yumuşak olabilir. Yıkamada kullanılacak suyun sıcaklığı 40 dereceden fazla olmamalıdır. El ile bakıldığında ılık hissedilmelidir.

Yünler kirlerinden temizleninceye kadar 2-3 saat yıkanır. Yünleri sıkmadan, bükmeden, ovmadan yıkamamız gerekmektedir. Yünler temizleninceye kadar 2-3 defa yıkanır.

Ağartma işlemi kükürt, hidrosülfid, oksijenli su ve killi toprak ile yapılabilmektedir. Yünlerin ağartma işleminde bunlardan birini deneyebiliriz. En çok kullanılan yöntem ise oksijenli su ve killi toprak ile ağartma işlemidir.

Yıkama, boyama ve mordanlanma işleminde kalaylı kaplar tercih edilmelidir. Emaye ve çinko kaplar da kullanılabilir. Bakır demir kaplar kullanılmamalıdır.

Boya maddeleri doğrudan doğruya yüne uygulanmaz. Yün sadece boya ile kaynatılırsa iyi boyanmaz, boyayı almaz. Yardımcı maddeler kullanılır. Yardımcı maddelere 'mordan' denir. Bitkisel boyacılık da kullanılan yardımcı madde şaptır.

Şap(Potasyum, Alüminyum, Sülfat), Göz taşı, Karaboya, Sirke tuzdur. Şap, gayet güzel, parlak ve canlı renkler verir. Bu yardım maddelerle yünlerin kaynatılmasına 'mordanlanma'denir. Mordanlanmaya boyama esnasında veya boyanmadan önce yapılır.



Resim 17:Yün Eğiren Anadolu Kadını

2.9. Düz Kirkitli Dokumalar

Dokumalar kullanılan araca ve tekniğe göre mekikli dokumalar, kirkitli dokumalar, çarpana dokumalar ve mekiksiz dokumalar olarak gruplandırılmaktadır. Kirkitli dokumalar, düz kirkitli dokumalar (kilim, cicim, zili, sumak) ve havlı kirkitli dokumalar (halı ve tülü) olmak üzere iki gruba ayrılırlar (Onuk, Akpınarlı, Ortaç, Alp, 1998:32).

Düğümlü halı dışında kalan, kilim, cicim, zili ve sumak gibi tüm düz dokuma yaygılar, çoğunlukla "kilim" olarak yanlış bir şekilde adlandırılmaktadır. Hatta bazen konu il ilgili yayınlarda bile, bu şekilde adlandırıldığı görülmektedir. Oysa kilim, düz dokuma yaygılardan, yalnız bir tek dokuma tekniğine verilen ad olup, kendi içinde de değişik tipleri vardır (Acar, 1982:7). Ayrıca bu dokumaların hem dokuma teknikleri ve görünüşleri birbirinden farklıdır.

Düz el dokumaları dokunuş şekillerine göre;

1. Zili (veya sili)
2. Cicim (veya cecim)
3. Sumak
4. Kilim

Olmak üzere dörde ayrılır.

2.9.1. Zili

Cicimde olduğu gibi, bez dokuma ve ya atkı yüzölü dokumalarda, dokuma yapılırken atkı ipliklerinin arasına desen ipliklerinin sıkıştırılmasıyla oluşan, ancak desen ipliklerinin üç üstten bir alttan atlayarak dokuma yüzeyini tamamen doldurduğu ve dokuma boyunca birbirine paralel çizgiler halinde yivlerin görüldüğü dokuma çeşidine verilen isimdir.

Dokuma şekli cicim dokuma tekniğine benzer şekilde dokunmasıyla teknik ve görünüş olarak farklıdır. Motiflerin içi ve dışı değişik renklerle doldurulur.



Resim 18: Zili Örneği

Her desen ipliği, kendi desen alanında, enine boyu boyunca üç üstten bir alttan atlayarak geçer. Dokuma deseninin konturlarında atkı atılır ve kaldığı yerden dikey olarak üst sıraya çıkar ve aynı üç çözgü ipliğinin üstünden geriye döner. Araya atılan atkı üst sıraya dikey olarak çıkmış olan desen ipliğinin çözülmesini önler. Dokumanın enine üç üstten bir alttan atmalarla bütün sıra doldurulduktan sonra araya iki sıra atkı atılarak sıkıştırılır.

Zililer, Yörükler ve Türkmen yerleşmesi köylerde dokunmaktadır. Zili desenleri Türkistan halılarının desenlerine benzemektedir. Dokuma tekniği değişiklik yapılmasını sınırladığı için, desenler Orta Asya özelliklerini pek yitirmemiştir. Dokuması daha kolay olmasına rağmen, daha çok yün gittiği için zililer çok yaygın değildir. Zillilerde de desen aralarındaki zemin, bez dokuma ve ya atkı yüzü dokumalardır.

En önemlisi Kafkasya’da dokunan dış görünüşü cicime benzeyen “zili” adı verilen yaygıların Batı Anadolu’da değişik desenlerle dokunduğu görülmüştür.

2.9.2. Cicim

Atkı ve ya çözgülerin birbirini gizlemeden eşit aralıklarla kesiştiği bez dokuma ve ya kilim gibi gibi atkı yüzü dokumalarda, dokuma yapılırken atkı ipliklerinin arasına desen ipliklerinin sıkıştırılmasıyla oluşan kabartma desenli bir çeşit dokumaya verilen isimdir. Bazı yerlerde “cecim” de denir. Bazen çözgü ipliklerinin üzerine yer yer halı düğümü atılarak desen yapılmış düz dokumalara da cicim denir.

Atkı ve çözgü ipliklerinden başka renkli desen ipliklerinin kullanıldığı bir dokuma türüdür. Bir sıra desen, iki sıra atkı ipliği atılıp sıkıştırılarak dokunmaktadır. Ensiz ve uzun parçalar halinde dokunan cicimler tersi düzü farklı dokumalardır. Desenler zemine sonradan işlenmiş hissini vermektedir. Zemini meydana getiren çözgü ve atkılar çoğunlukla aynı deseni meydana getiren iplikler ise daha kalın olmaktadır. Cicim yaygı amacı ile değil, daha çok örtü, heybe ve çuval gibi eşyaların yapımında kullanılmaktadır. Desenlerin yüzeydeki yoğunluğuna göre farklı isimlendirilmektedir.

Cicimler seyrek motifli cicim ve sık motifli cicim olarak isimlendirilmektedir. Seyrek motifli cicimde çözgü ve atkı iplikleri yüzeyde çok görülmektedir. Desenler daha çok çapraz ve dikey çizgilerden meydana gelen ufak motifler olarak görülmektedir.



Resim 19: Cicim Örneği

Sık motifli cicimler ise motiflerin birbirine çok yakın yerleştirildiği cicim dokumalardır. Daha kalın ve dayanıklı olduğu için tercih edilmektedir.

Cicim tekniği düz bez dokuma arasına uygulanabildiği gibi bantlar halinde çizgili, kareli dokumalara ve ya atkı yüzü yani kilim dokumalarında da uygulanabilir. Atkı yüzü dokuma arasına cicim dokumaları daha çok çuval, minder yüzü, yastık yüzü gibi eşyaların yapımında kullanılır. Desenleri çok sık olan cicimler yanlışlıkla zili olarak isimlendirilir.

2.9.3. Sumak

Motiflerin sınırları içinde, aynı renkteki desen ipliklerinin çözgü çiftlerine devamlı olarak değişik şekillerde dolanmasıyla oluşturulan dokumalara verilen isimdir.

Sumak dokuma çözgü ve atkı iplikleri dışında kullanılan desen ipliği ikili çözgü'lere dolanarak dokunmaktadır. Desen ipliklerinin üstüne atkı ipliği atıldığı gibi atkı ipliği kullanılmadan sadece desen iplikleri kullanılarak da sumak dokumalar

yapılmaktadır. Sumak dokumalar, desen ipliklerinin çözgülere sarılış şekline göre 4'e ayrılır.

Düz sumak dokuma desen iplikleri çözgülere aynı yönde 4 üstten 2 alttan sarılmasıyla atkılı ve ya atkısız dokunmaktadır.

Balık sırtı sumak desen ipliklerinin her sırada çözgülere ters yönde sarılmasıyla atkılı ve ya atkısız dokunmaktadır.

Ters sumak desen ipliklerinin çözgü ipliklerine 2 üstten 4 alttan sarılmasıyla atkılı ve ya atkısız dokunmaktadır.

Çapraz ters sumak desen ipliklerinin çözgülere ters sumak gibi sarılır, fakat ikinci sırada desen ipliğinin bir çözgü kaydırılarak atkılı ve ya atkısız dokunmaktadır.

2.9.4. Kilim

Kilim dokuma boyunca çözgü ipliklerinin arasından, bir üstten, bir alttan geçen enine atkı ipliklerinden oluşan ve çözgüleri atkılarının tamamen örttüğü tersi ve yüzü birbirinin benzeri olan düz dokumalardır. Kilimde desenlerin bulunduğu belirli alanlarda, renkli bir atkı, ipliği aynı zamanda desen ipliği olarak çözgülerin bir altından ve bir üstünden geçerek bir başka renkteki desenin sınırına kadar gider ve buradan geri döner. Böylece aynı renklerdeki atkılar çözgüler arasında, kendi desen alanlarında gidip gelerek birer motif oluştururlar (Tekin, 1997:2; Onuk ve Akpınarlı, 2003:17).

Anadolu'da dokunan kilimler desen özelliklerine göre Türk, Yörük, Türkmen ve Afşar gibi isimlerle adlandırılır. Ancak, bu kilimlerde bir motifin değişik isimler alarak kilimlerin hepsinde görüldüğü gibi, aynı isimde olup da birbirine benzemeyen birçok motife de rastlanır.

Düğümlü halı dışındaki havsız düz dokuma yaygılar arasında en tanınmış olan, çözgülerin atkılar tarafından tamamen gizlendiği atkı yüzü dokumalardır.

Kilim, halı dışındaki havsız dokuma yaygılara genel olarak verilen isimdir. Aslında atkı iplikleri tarafından çözgü ipliklerinin tamamen örtüldüğü “atkı yüzlü” bir dokuma çeşididir.

Kalın kıl ve ya yün ipliğinden dokunur. Çeşitli renk ve motiflere bezenir. Çoğunlukla yaygı olarak kullanılır. Kilim tekniği ile dokunmuş yastık, heybe, torba, çuval gibi eşyalarla yapılabilir.

Dikey olarak önlü arkalı çift sıra ipliklerin (çözgü)arasından, bir ön ve bir arkadan geçen enine renkli ipliklerden (atkı) meydana gelen ve çözgülerin atkılar tarafından tamamen örtüldüğü dokumadır

Desenlerin bulunduğu belirli alanlarda, renkli bir atkı, çözgülerin bir altından bir üstünden geçerek bir başka renkteki desenin sınırına kadar gider ve buradan geri döner. Böyle ayrı renklerdeki atkılar, çözgüler arasında kendi desen alanlarında gidip gelerek birer motif meydana getirirler. Desenler dokuyucunun arzusuna göre bölüm bölüm dokunabilir. Halıda olduğu gibi bir sırada bütün sıranın dokunmasına gerek yoktur.

Varan gelen sopasını oynatarak, çözgülerin normal durumuna geçmesini sağladıktan sonar belirli bir desenin sınırları içine istenilen renkte atkıyı geçirir ve dokunduğu bölgenin üstünden eli ile bastırarak, o bölgede çözgülerin yer değiştirmesini sağlar veya ağız değiştirir.

Çözgüler atkılarının üstüne çaprazlanmış ve dokumada sağlamlaşmış olur. Atkılarını atarken, biraz bol bırakılır ve sonar kirkitle sıkılır. Atkılarının çözgüleri sararak gizlenmesini sağlamış olur.

Atkılarının çok gergin atılması haline atkılar çözgülerin arasında gizleneceğinden çözgü yüzlü-bir dokuma meydana gelir. Yörüklerin kara çadırları böyle dokumalardır.

Atkı yüzlü dokumaların daha çok Doğuda, Türkiye, İran, Türkmenistan, Kafkasya’da dokunan ilikli kilim ve değişik türleri, hemen bütün dünyada [kilim] olarak tanınır.

Lydia Rasonyi'nin yaptığı incelemeye göre [kilim] Türkçe' den gelen bir kelimedir. Türk dokuma geleneğidir. Kilim kelimesi Türkçe' de13. Yüzyıldan beri kullanılır.

Kilim dokumaları çözgü iplikleri arasından geçen atkı ipliklerin belirli motif alanlarında gidip geri dönerken, farklı renklerdeki motiflerin birleşme yerinde oluşturdukları görüntüye ve uygulanan tekniğe göre değişik şekillerde isimlendirilir.

2.9.4.1.Kilimin Tarihçesi

En güzel, en değerli halı ve kilimler İran, Türkiye, Afganistan, Hindistan, Çin gibi ülkelerde dokunur. Doğulu sultanların saraylarından ya da Çin tanrılarının tapınaklarından gelen yüzlerce yıllık doğu halıdan müzelerde dikkatle korunmaktadır. Bunlardan bazıları altın iplikle dokunmuştur; bazılarında ise zengin bir fon üzerinde mücevher gibi işlenmiş zengin desenler görülür. Eski Mısırlılar ile Asurlular belki de halı ve kilim dokuyan ilk insanlardı. Bu sanat büyük bir olasılıkla onlardan Türkiye, İran, Kuzey Hindistan ve hatta Çin'e yayıldı.

Gerçek doğu halı ve kilimleri tümüyle elde dokunur. Eskiden kilim dokumak için biri üstte, öbürü altta olmak üzere iki çıtadan oluşan basit bir tezgâh kullanılırdı. Bu iki çıta arasına, "çözgü" adı verilen ve kilimin zeminini oluşturan düşey iplikler gerilirdi. Bundan sonra kilimi dokuyacak olan kişi tezgâhın önüne oturarak değişik renkli atkı ipliklerini çözgü ipliklerinin arasından enlemesine geçirirdi. Doğü halılarının iki ucunda genellikle yalnızca çözgü ve atkı ipliklerinden oluşan bordürler vardır, ama bu bordürlerin arasında kalan asıl büyük halı yüzeyi düğümlerle dokunur ve havlıdır. Atkı ipliğinin işlevi atılan düğümleri sabitleştirmektir. Dolayısıyla her atkıdan sonra tarağa benzeyen bir araçla düğümler alttaki sıralara doğru bastırılarak sıkıştırılır. Bundan sonra yeni bir sıra düğüm atılmaya başlanır ve dokuma işlemi böylece sürdürülür. Çok değerli bazı halılarda 1 cm²'ye 100 düğüm düşer. Dokuma işlemi tamamlandıktan sonra, halının sağlam ve sıkı olmasını sağlayan atkı iplikleri hiç görünmez.

Önceden boyanarak hazırlanmış değişik renkte ipliklerle düğüm atarken halıya belli bir desen işlenir. Desenler kuşaktan kuşağa aktarılan motiflerden oluşur. İki ayrı

düğüm atma yöntemi vardır: Türk ya da Gördes düğümü ve İran ya da Sine düğümü. İran yöntemiyle daha sık düğümler yapılabildiği için bu halılar Türk düğümüyle yapılanlardan daha niteliklidir.

Doğu halıları yapıldıkları ülkeye göre adlandırılır. Altı ana grup vardır: Hint, Çin, Kafkas, Türkistan, Türk ve İran. Çin halılarında genellikle düz bir zemin üzerine zengin renklerle işlenmiş çiçek ya da ejderha desenleri görülür. Hint halılarında çoğunlukla ortada yuvarlak ya da oval biçimli bir ana motif ve dar bordürler vardır. Tüm doğu halıları arasında en iyileri sayılan bazı İran halıları çiçek motifleri ve ara sıra da av sahneleri ile bezenmiştir. Her ana grupta çok değişik motifler vardır. Müslümanların namaz kılarken kullandığı seccade ise özel bir halı tipidir.

Eskiden daha çok kadınlar ile çocuklar halı dokurlardı. Kız çocuklar daha 6 yaşlarındayken halıya düğüm atma işinde annelerine yardım etmeye başlıyorlardı. 10 yaşına gelince de kendi başlarına halı dokumaya başlıyor ve genellikle bunları büyüyüp evlendikleri zaman çeyiz olarak yeni evlerine götürüyorlardı. Her ailenin özel bir deseni vardı, ama her dokuyucu buna yeni renkler ve ayrıntılar katarak değişiklikler yapardı.

Doğu halılarındaki desenler her bakışta göze farklı görünür ve bütün simgeleri bir bakışta görmek olanaksızdır. Kareler, daireler, çiçekler, ağaçlar, sarmaşıklar, yıldızlar, ejderhalar ve haç biçiminde olan bu simgelerin her biri onları kullanan insanlar için bir anlam taşırdı. Haç motifi sağlık, mutluluk ve iyi talih simgesiydi. Daire sonsuzluk anlamına geliyordu. Nilüfer çiçeği mutluluğu simgelerdi. İS 6. ve 7. yüzyıllarda İran krallık sarayı için dokunmuş olan halı, belki de bugüne kadar yapılmış en gösterişli halıdır. Yaklaşık 26 m: büyüklüğünde olan bu halının deseni çiçek tarhları, meyve ağaçları, dereler ve patikalardan oluşuyordu. Hah ipek iplikle dokunmuş, patikalar ise altınla belirginleştirilmişti. Çiçek, meyve ve kuş motifleri inci ve başka değerli taşlarla bezenmiş, halının geniş dış bordürü yemyeşil bir çimeni anımsatan zümrütlerden oluşmuştu.

Halı ve kilim dokumacılığında canlı ve kalıcı renkler elde edebilmek için bitkilerden, köklerden, meyvelerden ve bazen de böceklerden boyalar hazırlanırdı. Boyama işini hemen hemen yalnızca erkekler yapardı. Boya yapan kişi köyünde ya da

kabilesinde belli bir saygınlık kazanırdı. Çevrelerine ne iş yaptıklarını göstermek için ellerindeki boya lekelerini temizlemezlerdi.

Boyama ve renkleri karıştırarak değişik renkler elde etme yöntemleri babadan oğla geçen sırlardı. Yün istenen ton elde edilinceye kadar önce bir boyaya, sonra öbürüne batırılıyordu ve en büyük güçlüklerden biri. Yünün her boyada ne kadar bırakılacağına karar vermektir. Boyanın elde edildiği ot ve bitkiler kırlardan toplanır ya da boyacı bunları kendi bahçesinde yetiştirirdi.

Boyacılar elde edebildikleri kırmızı ton sayısına göre becerilerinin ölçüsünü ortaya koyarlardı. Avrupa'da yetişen bir otun kökünden, öğütüldükten sonra kaynatılarak değişik kırmızı tonlar elde edilirdi.

Iran safranı ve sumak köklerinden sarı renkler, çivit bitkisinden mavinin bütün tonları elde edilirdi. Önceden sarıya boyanmış bir ipliği mavi boyaya batırarak yeşilin tonları bulunurdu. İpliği önce çivitle boyayıp sonra kırmızı boyaya batırarak da koyu bir kahverengi elde edilirdi.

2.9.4.2.Dokunuş Tekniklerine Göre Kilimlerin Sınıflandırılması

Kilim genellikle ıstar adı verilen dik tezgâhlarda dokunmaktadır. Kilim dokumada tezgâhın yanında dokuma esnasında yardımcı araç olarak tarak, kirkit, mekik ve eğirme araçları kullanılmaktadır. Kilimde çözgü yönünde ip olarak genelde yün ve pamuk, atkı ipliğinde ise genel olarak yün kullanılır. Yünler doğal ve sentetik boyama yöntemleri ile renklendirilirler.

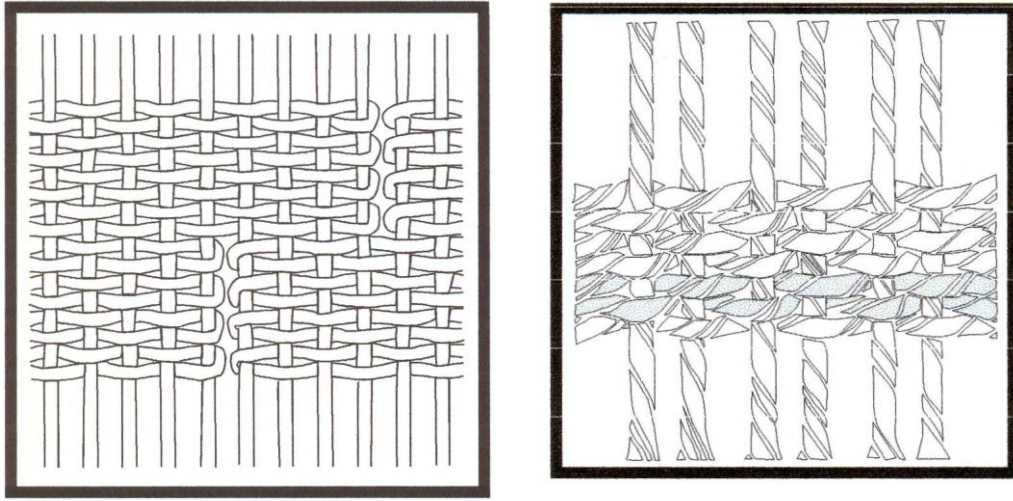
2.9.4.2.1. İlikli Kilim

Çözgü ipliklerin arasına bir alttan bir üstten çözgüleri örtecek şekilde geçirilen değişik renkteki atkı iplikleri kendi motiflerinin sınırından geri dönmektedir. Farklı iki motifin bitimi dikey çizgi şeklinde bir delik oluşur. Bu kilimlere ilikli kilim denir.

İliklerin 1 cm' den fazla olması görünüm ve kullanım açısından sağlıklı olmadığından mümkün olduğu kadar dikey çizgilerden kaçınılmaktadır. Bu nedenle motifler çoğunlukla enine ve kesik çizgilerden oluşmaktadır. Desenlerdeki değişiklikler

yanında ilikler, kenetleme veya çözgüler üzerinde farklı renklerdeki iplikler sarılarak motif etrafında kontur oluşturmak suretiyle kapatılmaktadır (Onuk,Akpınarlı,Ortaç, ve Alp 1998:33).

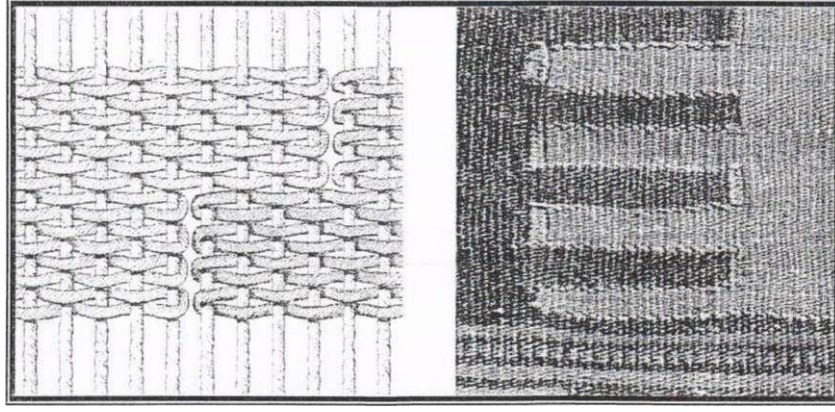
Anadolu kilimleri ve hatta tüm kilimler düz yaygılar içinde, en tanınmış ve yaygın olanıdır. Türkiye’de dokumacılık yapan her yörede ilikli kilim dokunmaktadır. Büyük yer yaygıları, namaz seccadeleri, heybe, çuval, yastık ve minderlerdir.



Şekil 4: İlikli Kilim Dokuması(Acar, 1982 s:)

İlikli kilim Anadolu'da en yaygın ve tanınmış olan kilim türlerindendir. Desen oluşturmak için çözgü ipliklerinin arasında bir alt ve bir üstten çözgüleri örtecek şekilde geçirilen değişik renkteki atkı iplikleri kendi motiflerinin sınırından geri dönerek iki renkteki atkının karşılaştığı dikey çizgilerde birer yarık yani ilik meydana gelmektedir. Motif kenarlarında bu tür dikey ilikler meydana geldiği için bu kilimlere ilikli kilim denilmektedir (Onuk, Akpınarh, Ortaç ve Alp 1998:33; Soysaldı: 1998:279).

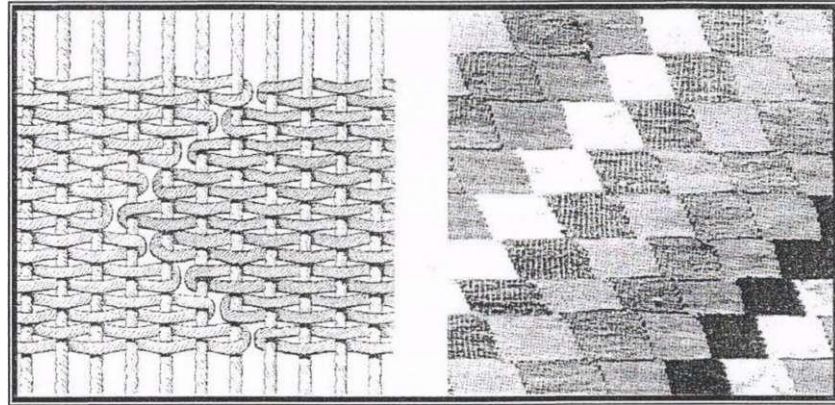
İlik sayısının 1 cm'den uzun ve fazla olması kilimlerde tercih edilmez ve yarıkların oluşmaması için bu gibi durumlardan kaçınılmaktadır. Bu nedenle motifler çoğunlukla köşeli enine, çapraz ve kesik çizgilerden oluşmaktadır (Onuk ve Akpınarlı, 2003:19; Aytaç, 1982:44).



Şekil 5: İlikli Kilim (Acar, 1982 s:)

2.9.4 2.2. İliksiz Dikey Çizgi Olmayan Kilimler

Bu kilimlere iliksiz kilimde denilmektedir. İliklerin meydana gelmesini önlemek için, dikey çizgilerden kaçınılarak, çoğunlukla çapraz veya enine çizgilerden oluşan desenler dokunmaktadır (Onuk ve Akpınarlı, 2003:19; Acar, 1982:48).



Şekil 6: İliksiz Dikey Çizgi Olmayan Kilim (Acar,1982 s:)

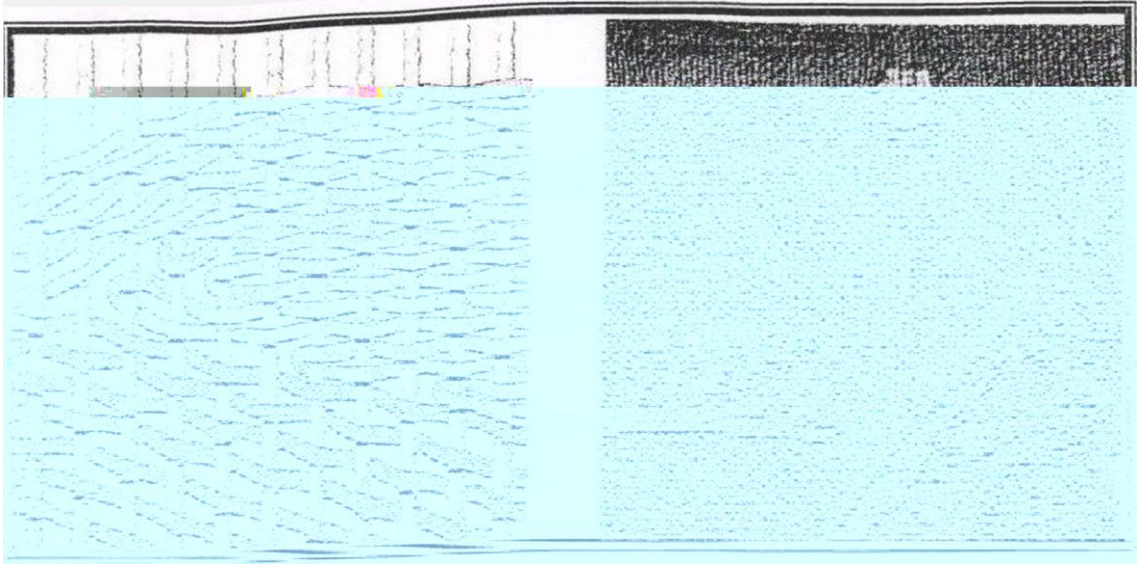
2.9.4.2.3.Egri Atkılı Kilimler

Eğri atkılı kilim dokuma tekniğinde, atkılı iplikleri çözgü iplikleri arasından düz bir hat halinde geçirildikten sonra, atkılı iplikleri motife göre bazı yerlerde kuvvetli, bazı yerlerde hafif sıkıştırılır. Böylece atkılarının motife uygun bir eğrilikle çözgülerin arasından geçirilmesi sağlanmış olur (Onuk, Akpınarlı, Ortaç ve Alp 1998:13).

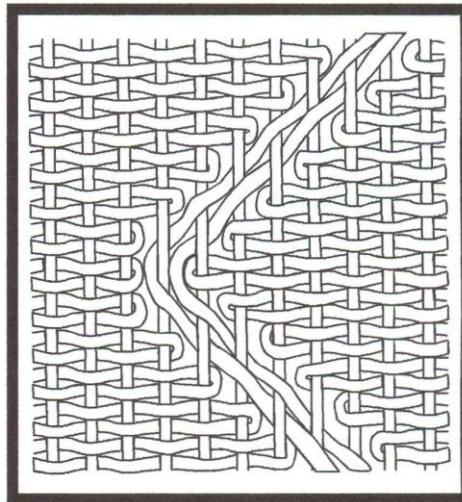
Eğri çizgiler, dokumalarda önce düzgün bir şekilde atkılı atılıp, kirkitle sıkıştırıldıktan sonra üzerine küçük bir grup atkılı atılması ve onun üzerine de yeniden

düzgün normal atkı atılıp sıkıştırılmasıyla da eğri çizgiler elde edilebilir (Aytaç, 1982:45).

Desenler arasında geniş boşluklar bırakılarak bunların arası, desenin kenarına paralel bir şekilde çözgülerin arasından geçirerek ayrı bir kontur ipliği ile doldurulur. Böylece normal olarak enine atılan atkılar arasında dikey, çapraz eğri şeritler halinde [kilim dokuması] ile aradaki boşluklar doldurulmuş olur.



Şekil 7: Eğri Atkılı Kilim. (Acar, 1982 s:)



Şekil 8: Atkılı Kontur İle Yapılan Desen Dokuması (Acar, 1982 s:)

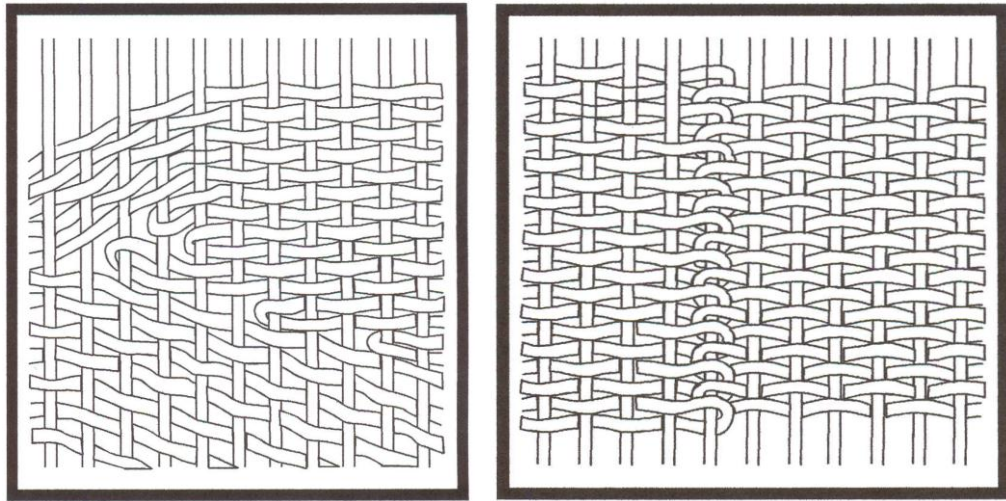
Atkı ipliklerinin bazı yerlerde gergin bazı yerlerde gevşek olmasından dolayı eğik ve yuvarlak çizgiler meydana gelir.

Geometrik kesinliği olmayan, bir çiçeğin eğri hatlı bir dalın, bir yaprağın realist bir şekilde dokunabilmesi ancak çok kesin bir dokuma desenin varlığı ile m¼mk¼nd¼r.

2.9.4.2.4. Sarma Kontur

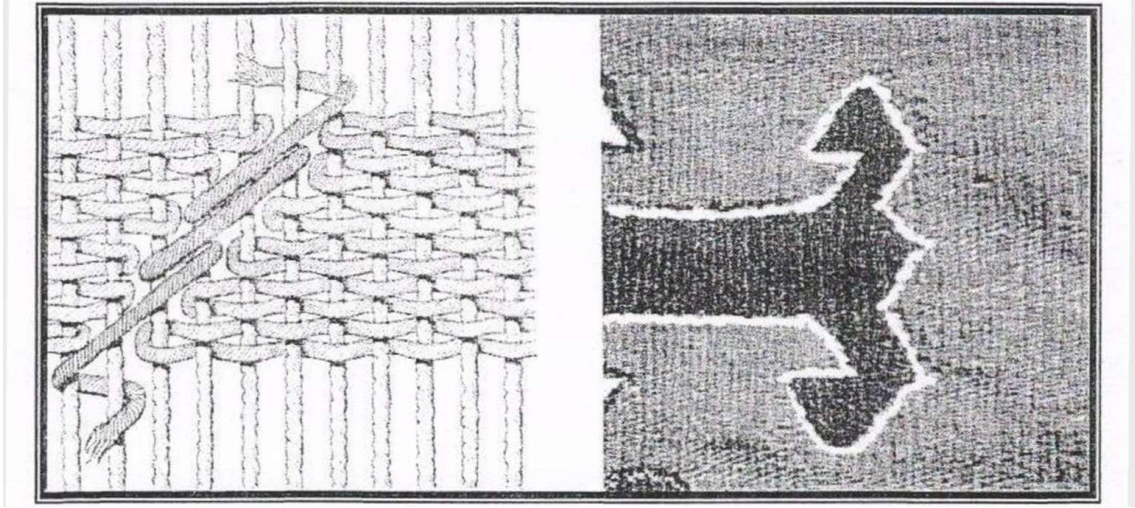
Atkılar arasında meydana gelen boşluklar ve iliklerin aynı renkteki bir çerçeve ipliği ile, arada kalan çözg¼lere teker teker, yukarıya doğru dikey çapraz veya enine sarılması ile dokumanın y¼z¼nde iğne ile işlenmiş- iğne ardı işlemlerini andıran çerçeve çizgileri meydana gelir.

Her atkı sırasının geriye dönüş¼nden sonar, orada kalan bir çift çözg¼ye ayrı renkteki bir desen ipliği dolandır. Bu iplik boşlukta ikinci sıranın doldurulmasına kadar bekletilip, tekrar bir çift çözg¼ye dolanarak desen boyunca devam eder. Türkiye’de hemen hemen her yöredeki kilim dokumalarında bu kontur tekniğine rastlanır.



**şekil 9: Atkılarının Aynı Çözg¼den Geri Dönmesi İle İliklerin Yok Edilmesi
(Acar, 1982 s:)**

Dokuma yaparken motiflerin dönüş¼lerinden meydana gelen atkılar arasındaki boşluklar ve ilikler bir çerçeve ipliği ile arada kalan çözg¼lere teker teker yukarıya doğru dikey, çapraz ve enine sarılarak yapılmaktadır. Dokumanın y¼zeyinde iğne ile işlenmiş gibi bir kontur oluşturur. (Onuk ve Akpınarlı, 2003:23).

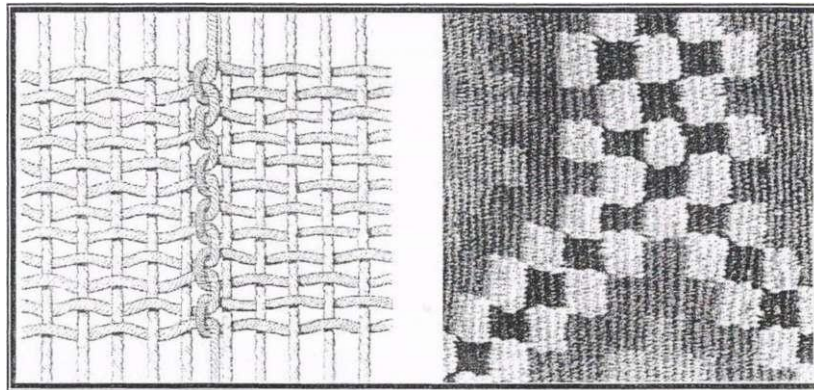


Şekil-10: Sarma Kontur (Acar, 1982 s:)

2.9.4.2.5. Çift Kenetleme İle Yapılan Kilimler

Dokuma yapılırken motif alanında gidip gelen değişik renkteki atkı iplikleri dönüş yaptıkları sırada karşılıklı kenetlenir. Sağlam dokunuş sağlar ve tamamen iliksiz bir dokuma meydana gelmiş olur. Ön yüzden kesin çizgilerle birbirinden ayrılmış desen alanları görülür.

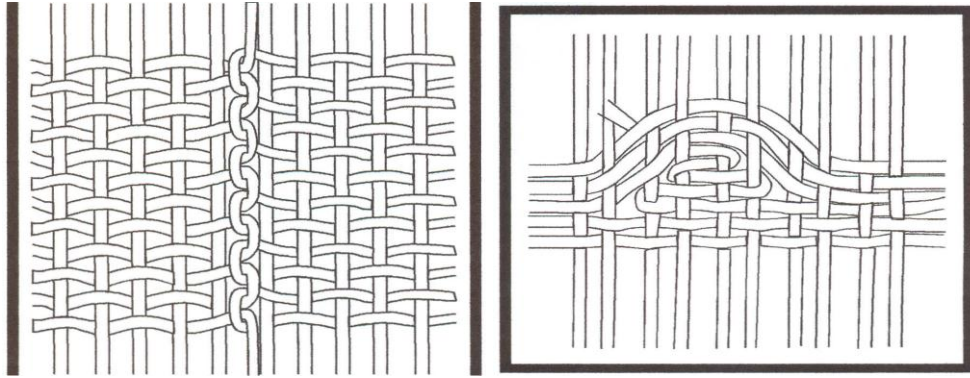
Dokuma yaparken kendi desen alanında bir sırada desen boyunca ilerleyen bir atkı, komşu taraftaki atkı ile dönüş yaptıkları esnada karşılıklı kenetlenir. Bu sayede iliksiz dokuma ve sağlam bir dokunuş meydana gelir. Anadolu kilimlerinde çok az kullanılan bir tekniktir.



Şekil 11-a: Çift Kenetleme İle İliklerin Yok Edilmesi (Acar, 1982 s:)

2.9.4.2.6. Eğri Atkılı Kontur

Desenler arasında geniş boşluklar bırakılarak bunların arası, desenin kenarına paralel bir şekilde çözümlerin arasından geçirerek ayrı renkte bir kontur ipliği ile doldurulur. Böyle normal olarak enine atılan atkılar arasında, dikey ,çapraz eğri şeritler halinde ‘kilim dokuması’ ile aradaki boşluklar doldurulmuş olur. Konya-Nuzumla, Mesudiye, Akviran, Çumra, Obruk...kilimlerinde bu tekniğe düğüm kilim teknikleri ile karışık olarak rastlanmaktadır.

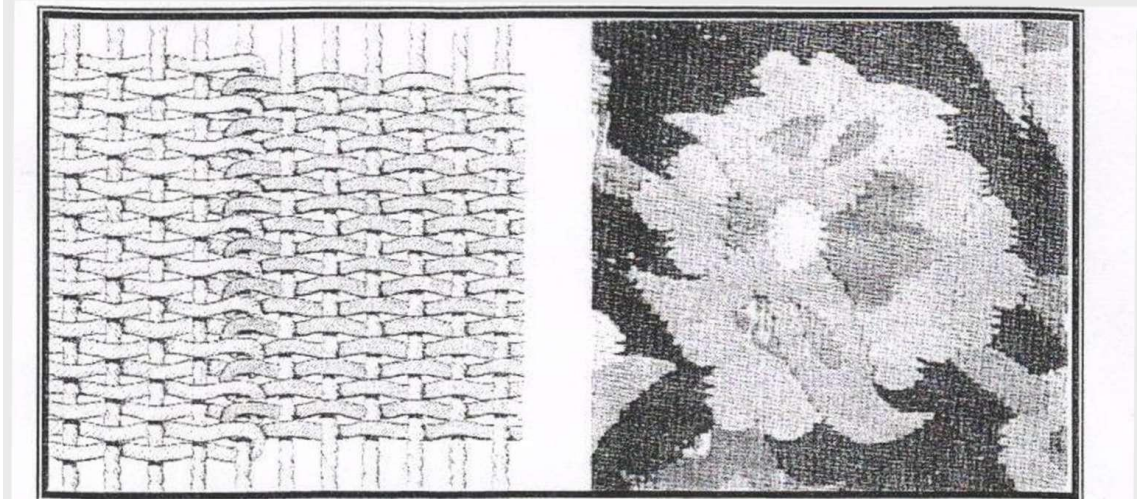


Şekil 11-b: Çift Kenetleme İle İliklerin Yok Edilmesi (Acar, 1982 s:)

Dokuma esnasında motifler arasında geniş boşluklar bırakılarak bunların arası, motifin kenarına paralel bir şekilde çözümlerin arasından ayrı renkte bir kontur ipliği ile çapraz, eğri şeritler halinde alt-üst dokuma tekniği ile dokunarak boşluklar doldurulmaktadır(Onuk ve Akpınarlı,2003,23; Acar,1982: 54).

2.9.4.2.7. Atkıların Aynı Çözümden Geri Dönmesi İle İliklerin Yok Edilmesi

Dokuma yaparken ayrı motif alanlarından gelen atkı iplikleri karşılaştıkları yerdeki aynı çözgü ipliğinden dolanarak dönüş yaparlar. Böylece dikey motif sınırları çift çift gruplar halinde birbirine bağlanmış olur. Bu teknik geleneksel Türk kilimlerinde kullanılmayan bir tekniktir (Onuk ve Akpınarlı, 2003:21; Aytaç, 1982:46



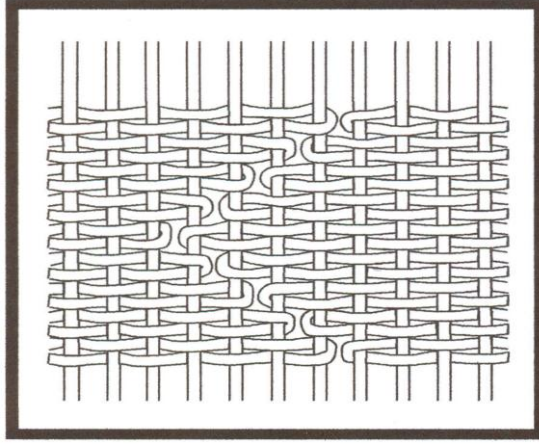
**Şekil 12: Atkılarının Aynı Çözüden Geri Dönmesi ile İliklerin Yok Edilmesi
(Acar, 1982 s:)**

Ayrı desen alanlarından gelen desen iplikleri karşılaştıkları aynı tek çözgü üstünden geriye dönüş yaparlar. Böylece dokuma sırasında dikey desen sınırlarında çiftler çiftler gruplar halinde birbirinden ayrılan çözgülerin birbirine bağlanması sağlanmış olur. Bazen atkılarının taker taker dönüşü ile bazen de ikişer ikişer geriye dönüş yapmaları ile ilik yok edilir.

2.9.4.2.8. Normal Atkı İpliklerinin Arasına Ek Atkı İplikleri Sıkıştırılan Kilimler

Kilim dokunması esnasında belirli yerlerde bir grup atkı atılarak sıkıştırılır. Tekrar üzerine atkı ipliği geçirilerek dokumaya devam edilir.

Daha önceden muntazam şekilde atılmış ve kirkit ile sıkıştırılmış atkılar, üzerine belirli yerlerde bir grup atkı atılarak sıkıştırılır ve tekrar üzerine muntazam bir şekilde birkaç sıra asıl atkılardan atılarak dokumaya devam edilir (Onuk, Akpınarlı, Ortaç ve Alp 1998:13; Acar, 1982:50).



Şekil 13: İliksiz Dikey (Çizgi Olmayan Kilim Deseni (Acar, 1982 s:))

İliklerin meydana gelmesini önlemek için dikey çizgilerden kaçınılarak çoğunlukla çapraz ve enine çizgilerden oluşan desenler dokunur.

Bu kilimlere iliksiz kilimlerde denilmektedir. İlikler meydana gelmeden çapraz veya enine çizgilerden oluşan motiflerden yapılmaktadır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın modelini Fethiye ilçesi Eldirek köyünde yaşayan kilim dokuyan bireyler kilim dokuma tekniği, kullanılan araç-gereçler, il müzesinden, yöre halkından temin edilen eski kilim örnekleri, yeni dokunan kilimler oluşturmaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın Evrenini Muğla ili Fethiye İlçesi Eldirek köyü oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemine ise bu köyde ve ilçede kilim dokuma yapan dokuyuculardan seçilen 50 kişi oluşturmaktadır. Dokunmuş kilim örnekleri ve dokuma yapılan kilim örnekleri araştırmanın örneklemine oluşturmaktadır.

Bu araştırmada Fethiye ilçesi Eldirek Köyünde Kilim dokumacılığı hakkında genel bilgiler tarama yöntemi ile yazılı kaynaklardan ve kaynak kişilerden anket formları ile derlenmiştir. Ayrıca araştırmaya konu olan ürünler fotoğraf çekilerek özellikleri incelenerek bilgi formlarına kaydedilmiştir.

Araştırmanın evrenini, Fethiye ilçesi Eldirek köyü oluşturmaktadır. Ön araştırma sonucunda Eldirek köyü, kilim dokumacılığı yapan bireylerin sayısının çok fazla olmadığından mevcut evrenin tümü üzerinde çalışılmıştır.

3.3. Verileri Toplama Teknikleri

Anket uygulamasında elde edilen verilerin değerlendirilmesinde çeteleme yapılmış, frekansları saptanmış, yüzdeleri alınarak tablolar haline getirilip araştırma sonuçları bölümünde sunulmuştur. Ayrıca yörede fotoğraf çekilerek bilgi formları düzenlenmiştir.

Ürünlerin fotoğrafları çekilecek ürüne ait bireylerden alınan bilgiler bilgi formuna işlenecektir.

Veri toplama sürecinde önemli aşamalardan biride yapılan araştırmanın gerçekleştirilmesini sağlayacak araçların geliştirilmesidir.Araştırmada özellikle araştırmanın kuramsal temelini oluşturmak amacıyla düz kirkitli dokumalarala ilgili kaynaklar taranmış ve yöreye gidip araştırma yapılmıştır.

Yörede anket uygulaması yapılmıştır.Müzeyede gidilerek daha önceki yıllarda dokunmuş kilimler incelenmiştir.Yöredeki halkla bire bir görüşölüp bilgiler toplanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Literatür taramaları sonucunda düz kirkitli dokumalarala ilgili elde edilen bilgiler ve özellikleri verilmiştir.

Anketten elde edilen veriler değerlendirilip ,yüzdeleri alınarak araştırmanın dogrultusunda tablolar hazırlanmıştır.

Yörede dokunmuş olan kilimlerin fotoğrafları çekilmiştir.Dokunan kilimlerin özellikleri Bilgi Formuna işlenmiştir.Araştırmada yer verilmeyen kilim örnekleri motif teknik v.b. özellikleri ile aynı olan kilimleri göstermektedir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUM

4.1 Ankette Elde Edilen Sonuçlar

4.1.1. Bireylerin Kişisel Özellikleri

Eldirek Köyü yöresinde kilim dokumacılığı ile uğraşan bireylerin tamamının kadın olduğu tespit edilmiş olup, bireylerin yaşlarına ait bulgular değerlendirilerek Tablo-1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Bireylerin Yaş Dağılımı

Yaş Kümeleri	n	%
20-25	1	3,33
26-31	2	6,67
32-37	3	10,00
38-43	4	13,33
44-49	5	16,67
50-60	10	33,33
61-70	5	16,67
TOPLAM	30	100,00

N:30

Tablo 1 incelendiğinde kilim dokumacılığı ile uğraşan bireylerin, en çok %33,33’ü 50-60, en az da %3,33 ile 20-25 yaşlar arasındaki bireyler tarafından yapılmaktadır. Buna göre yöredeki kilim dokumacılığı ile uğraşan bireylerin orta yaş grubu olduğu görülmektedir.

Tekin 1990’da yaptığı “Hakkari Kilim Dokumacılığı” araştırmasında 13-70 yaş arasındaki bireylerin kilim dokuduğunu bunların arasında en çok dokumayı 13-24 yaş arasındakilerin yaptığı görülmektedir. Her iki çalışmada bulgular farklılık göstermektedir. Eldirek Köyünde yaş ortalaması büyüdükçe yapanların sayısı artmaktadır. Hakkâri yöresinde ise yaş ortalaması küçüldükçe artmaktadır.

Eldirek köyü kilimlerini dokuyan bireylerin medeni durumlarına ilişkin veriler değerlendirildiğinde sonuçlar Tablo 2 sunulmuştur.

Tablo 2. Bireylerin Medeni Durum Dağılımı

Medeni Durumları	n	%
Evli	20	66,6
Bekar	5	16,66
Dul	5	16,66
TOPLAM	30	100,00

N:30

Tablo 2 incelendiğinde bireylerin %67'si evli, %17'si bekâr , %17'si dul olduğu görülmektedir.

Bu veriler, Eldirek kilimlerini dokuyan bireylerin genellikle evli olduklarını ortaya koymaktadır. Bunun nedenleri arasında, kilim dokumacılığının genelde orta yaş grubundaki bireyler tarafından yapıldığını söylemek mümkündür.

Tekin 1990'da "Hakkârî Kilim Dokumacılığı" ile ilgili araştırmada kilim dokuyan bireylerin genellikle bekâr olduğunu gözlenmiştir.

Her iki araştırma bu konuda farklılık göstermektedir.

Eldirek kilimlerini dokuyan bireylerin öğrenim durumlarına ilişkin veriler, mezun oldukları okullar dikkate alınarak gruplandırılmış ve Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Bireylerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Öğrenim Durumları	n	%
Okur-Yazar Değil	2	6,66
Okur-Yazar	3	10,00
İlkokul Mezunu	12	40,00
Ortaokul Mezunu	5	16,67
Lise ve Dengi Okul Mezunu	5	16,67
Yüksek Okul	3	10,00
TOPLAM	30	100,00

Tablo-3 incelendiğinde kilim dokumacılığı ile ilgilenen bireylerin en çok %40'ının ilkokul mezunu, en az %6'sının ise okuryazar olmadıkları görülmektedir.

Elde edilen verilere göre kilim dokuyan bireylerin genellikle ilkokul mezunu olduklarını ortaya koymaktadır. Bu bulgular KAYA(1981)'nın Nevşehir Yöresi El Sanatları” , ALTINBAŞ ve YAZICIOĞLU (1987)'nin “Kayseri Yöresinde El Dokumacılığı” konusunda yaptıkları araştırma bulguları ile aynı doğrultuda olması bakımından önemli görülmektedir.

Okuma-yazma bilmeyenlerin 35 yaş ve üzerindeki bireylerden oluşturduğu tespit edilmiştir.

TEKİN 1990 Hakkâri ilinde yaptıkları araştırmada kilim dokuyucuların öğrenim durumlarının ilkokul mezunu olduğu görülmektedir.. Lise mezunu ve ortaokul mezunu olan kilim dokuyucularının oranı çok düşüktür. Hakkâri kilim dokuyucuları ile Eldirek kilim dokuyucularının çoğunu ilkokul mezunları oluşturmaktadır.

Eldirek kilimlerini dokuyan bireylerin mesleklerinin neler olduğu ile ilgili veriler değerlendirilerek sonuçlar Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. Bireylerin Mesleklerine Göre Dağılımı

Meslek	n	%
Ev Hanımı	19	63,30
Serbest Meslek	3	10,00
Memur	3	10,00
Seracılık	5	16,77
TOPLAM	30	100,00

N:30

Tablo 4 incelendiğinde bireylerin mesleklerinin %63'ünün ev hanımı,%17'sinin seracılık,%10'unun ise serbest meslek ve memur oldukları görülmektedir.

Eldirek yöresinde yapılan incelemelerde kilim dokuyan bireyler ev hanımıdır. Ev hanımı olup da seracılık ile uğraşanlar da % 17 olduğu görülmektedir.

Tekin 1990 Hakkari yöresindeki yaptıkları araştırmalarda yöredeki kilim dokuyucularının esnaf olduğu belirtilmiştir. Kilim dokuyucularının sadece % 16'sının tarım ve hayvancılık ile uğraşanların oluşturduğu görülmektedir. Koyun besleyenlerin yünlerini çoğunlukla kilim dokumada değerlendirdikleri, bunun yanı sıra yatak yorgan yapmada kullandıkları anlaşılmıştır. Eldirek yöresinde hayvancılıkla uğraşan bireyler de yünlerini aynı şekilde değerlendirmektedirler.

4.1.2. Kilim Dokumayı Öğrenme Kaynağı, Başlama Yaşı ve Amacı

Eldirek kilimlerini dokuyan bireylerin kilim dokumayı nasıl öğrendiklerine ilişkin veriler değerlendirilerek sonuçlar Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5. Kilim Dokumayı Nasıl Öğrendiklerinin Dağılımı

Kilim Dokumayı Nasıl Öğrendikleri	n	%
Ailesinden	10	33,33
Yakın Çevrede Bilen Kişilerden	15	50,00
Kurstan	5	16,77
TOPLAM	30	100,00

N:30

Tablo 5 incelendiğinde kilim dokuyan bireylerin %50'sinin aile dışındaki yakın çevrede bilen kişilerden, %33,33'ünün ailesinden, %16,77'sinin kurslardan öğrendikleri görülmektedir. Buna göre, bireylerin kilim dokumayı aile ve bilen kişilerden öğrenerek kuşaktan kuşağa geçen yöreye ait geleneksel bir sanat olduğunu söylemek mümkündür.

Tekin de (1990) Hakkari kilim dokumacılığı üzerine yaptığı araştırmada yörede kilim dokuması ile uğraşanların ailesinden öğrendikleri tespit edilmiştir. Eldirek ve Hakkari kilim dokumacılığı ile uğraşanların dokumayı ailesinden ve bilen kişilerden öğrendikleri görülmektedir.

Eldirek köyünde kilim dokumacılığını canlandırmak amacıyla kurs açılmıştır. Yörenin turistik yer olması dolayısıyla gençler daha çok otel ve diğer yerlerde çalışmaktadır. Bu yüzden kursa talep olmamıştır. Bunun sonucu araştırmaya alınan

bireylerde de görülmekte olup bireylerin %17 'lik bir bölümünün dokumayı kurstan öğrendikleri görülmektedir.

Yörede dokuma yapan bireylerin %70'inin ailesinde başka dokuma yapan bulunmazken, %30'unun ailesindeki diğer fertler tarafından da dokuma yapıldığı tespit edilmiştir.

Yörede kilim dokuyan bireylerin bu sanat dalına genç yaşlarda ilgi duydukları, ev işlerinin yanında yardımcı bir iş kolu olarak yaptıkları, kendileri ve aileleri için ek bir gelir ve boş zaman değerlendirme olduğu bireyler tarafından ifade edilmiştir.

Kilim dokuyan bireylerin dokumayı yapma amaçları ile ilgili veriler değerlendirildiğinde elde edilen veriler Tablo-6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Kilim Dokumadaki Amaçları

Kilim Dokuma Amaçları	n	%
Ailemin Gelirine Katkıda Bulunmak	15	50,00
Çeyizime Koymak	5	16,7
Boş Vakitlerimi Değerlendirmek	5	16,7
İhtiyacımı Karşılama	5	16,7
TOPLAM	30	100,00

Tablo 6 incelendiğinde Eldirek yöresinde bireylerin %50'sinin ailesinin gelirine katkıda bulunmak, %16,7'sinin ise çeyizine koymak, boş vakitlerini değerlendirmek ve ihtiyacını karşılamak için kilim dokudukları görülmektedir.

Tekin 1990 Hakkari ilinde kilim dokuyucuları ile ilgili araştırmalarında; kilim dokuyucularının %60'ının aile ihtiyacını karşılamak, %18'inin ise çeyiz için dokudukları Kilim dokuyucularının yarısının aile gelirlerine katkıda bulunmak amacıyla dokudukları gözlenmiştir.

Eldirek kilim dokuyucuları ile Hakkâri kilim dokuyucularının dokuma yapmaktaki amaçlarında farklılıklar olduğu gibi benzerlikler de gözlenmektedir. Her iki araştırmada temel amaç aile gelirine katkıda bulunmaktır.

4.1.3. Yöredeki Kilimlerde Kullanılan Gereç ve Araç Özellikleri

Kullanılan iplik çeşitleri tespit edilerek Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Yöredeki Kilimlerde Kullanılan Çözü ve Atkı İpliklerinde Kullanılan İplik Çeşitlerinin Dağılımı

İplik Çeşidi	Çözü		Atkı	
	n	%	n	%
Pamuk	10	33,00	10	33,00
Yün	20	67,00	20	67,00
TOPLAM	30	100,00	30	100,00

Kirkitli el dokumalarında atkı ve çözü ipliklerinin önemi büyüktür. Atkı ve çözülerle yapılan düzenlemeler sayısız desen ve görünüşte dokumaların elde edilmesini sağlamaktadır. Eldirek yöresindeki kilimlerde Tablo 7’de görüldüğü gibi % 33 ‘ünde hem çözünde hem de atkıda pamuk, % 67 ‘sinide de hem çözünde hem atkıda yün kullanılmıştır. Bu sonuçlar yörede genellikle yün ipliğinin tercih edildiğini göstermektedir.

Yörede kullanılan farklı iplik çeşitlerini tercih edilme sebepleri araştırılarak sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Dokumada Kullanılan İpliklerin Tercih Nedenlerine Göre Dağılımı

Dokumada Kullanılan İpliklerin Tercih Sebepleri	n	%
Yörede Çok Bulunduğundan	10	33,3
Kullanımı Rahat Olduğundan	10	33,3
Ekonomik Olduğundan	10	33,3
TOPLAM	30	100

Tablo 8’in incelendiğinde Eldirek yöresinde kilim dokumada kullanılan dokuma ipliklerinin türü yörede çok bulunması, kullanımı rahat olması, ekonomik olmasından kaynaklanmaktadır. Eldirekli kilim dokuyanlar dokuma ipliklerinin % 33,3 oranlarıyla yörede çok bulunmasından; kullanımı rahat olduğundan; ekonomik olmasından dolayı tercih ettikleri görülmektedir.

Yörede dokunan kilimlerde gerekli hammaddeyi nasıl temin ettikleri ilgili veriler değerlendirildiğinde elde edilen sonuçlar Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Hammaddenin Nasıl Temin Edildiği

Hammaddenin Nasıl Temin Edildiği	n	%
Kendim Hazırlıyorum	11	36,7
Yöreden Satın Alıyorum	14	46,7
Fabrikasyon Malzeme Kullanıyorum	5	16,6
TOPLAM	30	100,00

Tablo 9 incelendiğinde de gerekli hammaddeyi bireylerin %46,7’si yöreden satın almaktadır. Buna göre günümüz de kilim dokumacılığında yöreden satın alınan yün ve pamuk ipliği kullanılmaktadır. Yöreden satın alınmasının sebebi, temininin kolay olması, istenilen renk ve özellikte hammaddeye rahatlıkla ulaşabilmesidir.

Gerekli hammaddenin % 37’sinde bireylerin kendilerinin hazırladığı görülmektedir. Fabrikasyon malzeme kullananlarda % 17’ sini oluşturmaktadır.

Tekin 1990 Hakkari kilimlerinde gerekli hammaddeyi fabrikasyon ipliği olarak kullanılmaktadır. Yörede dokunan kilimler de genellikle bireyler tarafından üretilen veya yörede üretilen iplikler kullanılırken Hakkari kilimlerinde hazır fabrikasyon malzeme kullanılmaktadır.

Yörede dokunan kilimlerde kullanılan ipliklerin hazırlanmasında kullanılan araçlarla ilgili ile veriler Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. İpliklerin Hazırlanmasında Kullanılan Araçlar

İpliklerin Hazırlanmasında Kullanılan Araçlar	n	%
İğ	10	33,33
Kirman	15	50,00
El Çıkrığı	5	16,66
TOPLAM	30	100,00

Tablo10 incelendiğinde günümüzde yörede azalan hammaddenin kullanımında ipliklerini kendisi eğiren ve büken bireylerin % 50'sinin kirman kullandıkları tespit edilmiştir.

Eldirek yöresindeki kilim dokuyuculuğunda kullanılan atkı ve çözgü ipliklerinin yöreden satın alındığı ve yörede yün elyafının kirman ile eğrilerek elde edilen ipliklerin kullanıldığını söylemek mümkündür.

Tekin 1990 “Hakkâri Kilim Dokuyucuları” ile ilgili araştırmalarda da yöre halkının koyunlarından elde ettikleri yünleri kilim dokumacılığı için kullandıklarından araştırmalar arasında benzerlikler görülmektedir.

Yörede dokunan kilimlerde kullanılan çözgü ipliklerinden bireylerin satın almadıkları ipliklere herhangi bir işlem uygulamaları ile ilgili veriler Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11.Çözgü İpliklerine Yapılan İşlemlerin Dağılımı

Çözgü İpliklerine Yapılan İşlemler	n	%
Çiriş Yapıyorum	10	33,33
İşlem Yapmıyorum	20	66,67
TOPLAM	30	100,00

Eldirek yöresinde kilim dokuyan bireylerin % 33’ü çözgü ipliklerini çiriş ile hazırlandığının % 70’i ise herhangi bir işleme tabi tutmadığı göstermektedir.

Yörede dokunan kilimlerde ipliklerin hangi tür boyalar kullanıldığının sonuçları Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Hangi Tür Boya Kullanıldığının Dağılımı

Kullanılan Boya Çeşidi	n	%
Doğal Boyalar	27	90
Sentetik Boyalar	3	10
TOPLAM	30	100

Tablo 12 incelendiğinde dokumalarda kullanılan ipliklerin renklendirilmesi % 90'ın da doğal boyalar kullanılmaktadır. Doğal boyalar genellikle bitkilerin yapraklarından, meyvelerinden veya köklerinden elde edilmektedir.

İpliklerin boyanmasında son senelerde sentetik boyalar da kullanılmıştır. Eldirek yöresinde kilim dokuyanların %10'u ipliklerin renklendirilmesinde sentetik boyalar kullanılmaktadır. Elde edilen verilerden bireylerin çoğu tarafından sentetik boyaların kolaylığına rağmen alıştıkları doğal boyaları tercih ettikleri görülmektedir.

Yörede kullanılan doğal boyaların elde edildiği bitkiler, renkler ve kullanılan mordanlar tespit edilerek Tablo 13'de sunulmuştur.

Tablo 13. Boyama işlerinde Kullanılan Doğal Boyaların Elde Edildiği Bitkilerin Renklerine ve Kullanılan Mordanlara Göre Dağılımı

<u>Kullanılan Bitki Çeşidi</u>	<u>Elde Edilen Renk</u>	<u>Kullanılan Mordan</u>
Çalı Meyvesi	Sarı	Sütleğen Suyu
Kızılçam Kabuğu	Kırmızı	Kavun
Katı Mazı	Sarı ve Tonları	Sütleğen
Ceviz Yapağı	Açık-Koyu Kahverengi	
Armut Ağacı Yapağı	Kahverengi	
Badem Yapağı	Yeşil	İndigo

Kilim dokumacılığında en çok kırmızı sarı yeşil siyah, lacivert, kahverengi, beyaz renkler kullanılmaktadır. Anadolu'da kırmızı renge önem verilmesi Türklerin bu asil rengi, kilimlerde zenginliği, saadeti ve sevinci ifade etmesindendir. Yeşil cennet, mavi asalet ve ihtişamdır. Sarı kötülüklerden korunması, siyah dünya sıkıntılarından arınmayı işaret eder.

Eldirek yöresinde kilim dokumacılığı yapan bireylerin %100'ünün dokuma aracı olarak dikey tezgâh kullandıkları, çözgülerin arasından geçen atkılar sıkıştırmak için de kirkite kullandığı tespit edilmiştir. Araştırmacının anket uygularken bizzat dokuyucularla yaptığı görüşmede; Eldirek yöresinde son 10-15 yıl öncesine kadar basit yer tezgâhları da kilim dokuduklarını, atkı ipliklerini sıkıştırmaya yarayan kirkitlerin ağaçtan veya demirden yapılan el ya da çatal gibi dişli olduğunu ifade etmişlerdir.

Akpınarlı'nın (1997) "Eşme ve Van Kilimlerinin Genel Özellikleri" ile ilgili yaptığı araştırmada, Uşak ili Eşme ilçesinde kilim dokumacılığından tezgâh olarak "ıstar" denilen dikey tezgâhların kullanıldığını; Van yöresinde ise, son 15-20 yıla kadar "çardar(dört ağaç)" denilen genellikle yerde dokuma yapılan yer tezgâhı kullanıldığını, fakat son yıllarda kooperatiflerin dağıttığı dikey tezgâhlar kullanılmaya başladığını belirtmiştir.

4.1.4. Eldirek Yöresindeki Kilimlerdeki Motifler Özellikleri

Eldirek yöresinde dokunmakta olan kilimler incelenerek Konularına Göre Tablo 14'de sunulmuştur.

Tablo 14. Kilim Dokumada Kullanılan Motiflerin Konulara Göre Dağılımı

Kilim Dokumalarında Kullanılan Motiflerin Kullanımı	n	%
Geometrik Bezemeler	10	33,3
Sembolik Bezemeler	20	66,6
TOPLAM	30	100,00

Tablo 14 incelendiğinde Eldirek yöresinde kilim dokuyan bireyler % 66.6 oranıyla genellikle sembolik bezemeleri kullanmışlardır. Yörede dokun an kilimlerin % 33.3'ünde de geometrik bezemelere yer verilmiştir.

Sembolik motiflerin daha çok kullanılması dokuyucunun kilimde bir insanı, hayvanı, ağacı, yani doğup büyüüp var olan ve ölen bir canlıyı sembolize olarak hayatı, duyguları ifade etmektedir.

Yörede incelenen motiflerin yöresel adları da tepsi edilmiştir. Yöredeki incelemelerde dokuma yapan bireyler dokumada kullanılan motiflerin yöresel adlarını Tabak Yanışı, Canavar Ağzı, Kara Su Yanışı, Tek Parmak ve Çift parmak yanıışları, Gıvrım Yanışı, Gıvrım Ağdırma, Muska, Payam, Kurbağa Yanışı, Köşek Tabanı Yanışı, Köpekgözü, Koyungözü, Sığır Sidiği, Öküz Sidiği, Deve Boyu yanıışı olarak tespit edilmiştir.

4.1.5. Dokuma Yapan Bireylerin Dokuma Süreleri ve Çalışma Biçimleri

Eldirek yöresinde bireylerin bir günde dokuma yapma saatlerine ilişkin bilgiler tespit edilerek Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15 : Bireylerin Bir Günde Dokuma Yapma Saatlerinin Dağılımı

Bir Günde Dokuma Yapma Süresi	n	%
1 - 2 Saat	3	10,0
3 - 4 Saat	10	33,3
5 - 6 Saat	17	56,6
TOPLAM	30	100.00

Tablo 15 incelendiğinde bireylerin % 56,6’sının beş - altı saat, % 33,3’ünün üç - dört saat, % 10’unun bir - iki saat arasında dokuma yaptıkları görülmektedir.

Yörede dokuma yapan bireyler genellikle beş- altı saat arasında dokumaya zaman ayırmaktadırlar.

Yapılan görüşmelerde bireylerin günün geri kalan zamanında ise ev işleri ve tarla işleri ile uğraştıkları belirlenmiştir.

Eldirek yöresinde dokuma yapan bireylerin bir günde kaç cm. dokuma yaptıkları tespit edilerek sonuçları Tablo 16’da verilmiştir

Tablo 16. Bireylerin Bir Günde Dokudukları Kilim Miktarının Dağılımı

Bir Günde Dokunan Kilim Miktarı (cm)	n	%
15- 25	2	6,6
26- 35	4	13,3
36 - 45	3	10,0
46- 55	10	33,3
56- 65	6	20,0
66 - 75	3	10,0
76- 85	2	6.6
TOPLAM	30	100,00

Tablo 16 incelendiğinde bireylerin en fazla % 33,3'lük bir oranla günde 46-55 cm. arasında dokuma yaptıkları görülmektedir.

Eşme yöresinde yapılan araştırmalarda dokunan kilimlerin büyük çoğunluğu ticari amaçla dokunduğu için bir günde daha fazla dokudukları görülmektedir (Akpınarlı 1996).

Yöredeki ilkbahar ve yaz aylarında bireyler genellikle geçim kaynakları olan tarım işleri ile uğraştıkları için arta kalan zamanda dokuma yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu nedenle günlük yapılan dokuma miktarı mevsime göre değişiklik gösterebilmektedir. Ayrıca bireylerin becerisi, dokunan tekniğin, motif özelliği ve kullanılan ipliğin kalınlığının da yapılan dokuma miktarını etkilediği belirtilmiştir.

Bireylerin çalışma düzenlerinin mevsimlere göre farklılıkları ile ilgili veriler Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17 . Bireylerin Çalışma Düzenlerinin Mevsimlere Göre Dağılımı

Dokuma Yapma Zamanları	n	%
Yaz Aylarında	5	16.6
Kış Aylarında	15	50.0
İlkbaharda- Sonbaharda	10	33.3
TOPLAM	30	100.00

Tablo 17 incelendiğinde bireylerin % 50'si kış mevsiminde, % 33.3'ü ilkbahar ve sonbaharda, % 16.6'sı da yaz aylarında yoğun olarak dokuma yaptıkları görülmektedir. Bu değişiklikler tarımda çalışma ve boş kalma zamanlarından etkilenmektedir.

Eldirek yöresinde kilim dokuyanlar genellikle kış aylarında dokumaktadır. Bunun nedeni de genelde yazın tarla işlerinde çalışılmasından kaynaklanmaktadır.

Eldirek köyünde dokunan kilimlerin kullanım alanlarına ilişkin veriler değerlendirilip sonuçlar Tablo 18' de sunulmuştur.

Tablo 18. Eldirek Yöresinde Dokunan Kilimlerin Kullanım Alanları

Kilimlerin Kullanım Alanları	n	%
Yaygı olarak	20	66,6
Giyim Eşyası olarak	5	16,7
Pano olarak	5	16,7
TOPLAM	30	100,00

Tablo 18'e göre bireylerin en çok dokudukları kilimlerin kullanım alanı olarak %66,6 ile yaygı olduğu görülmektedir. Eldirek yöresinde bireylerin özellikle genç kızların %16,6' sını pano % 16,6'sı da giyimde kullanmak üzere dokudukları görülmektedir.

Elde edilen verilere göre yörede en çok kilim dokuma yaygı olarak kullanılmaktadır.

Bireylerin tamamı kilim dokumayı evlerinde ayırdıkları bir bölümde yaptıkları tespit edilmiş olup, çalışma ortamlarının uygunluğun olup olmadığına dair görüşleri değerlendirilerek Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19. Bireylerin Çalışma Ortamının Dokumaya uygunluğuna Göre Dağılımı

Çalışma Ortamının Kilim Dokumaya Uygunluğu	n	%
Evet	28	83,4
Hayır	2	6,6
TOPLAM	30	100,00

Tablo 19 incelendiğinde bireylerin % 83,4'ünün çalışma ortamlarını uygun bulduğu görülmektedir. Bireylerin %6,6'sı tarafından da çalışma ortamlarının uygun olmadığını belirtilmiştir.

Yörede kilim dokuma evlerde yapıldığı için bu yerlerin çalışma ortamlarının olması gerektiği gibi düzenlendiği ve dokuma yapmak için uygun ortamlar olduğu saptanmıştır.

Yörede yapılan görüşmelerde bireylerin genellikle kendilerine kilim dokuduklarını belirtmişlerdir. İhtiyaçlarının dışında az da olsa üretilen kilim dokumaların satış amacı ile dokuyan bireylerin satışlarını nasıl yaptıklarına ilişkin bilgiler değerlendirilerek Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Kilim Dokumaların Satış Şekillerine Göre Dağılımı

Kilimlerin Satış Şekilleri	n	%
Kendimiz pazarlıyoruz	5	16,6
Sipariş üzerine çalışıyoruz	25	83,4
TOPLAM	30	100,00

Tablo 20 incelendiğinde dokuduğu kilimleri satan bireylerin % 83.4’ü sipariş üzerine çalıştıkları, % 16.6’sı da kendilerinin pazarladığı görülmektedir.

Yörede genellikle kullanım ve çeyiz amaçlı üretim yapıldığından satışın az olduğu tespit edilmiştir. Kazanç amaçlı dokudukları kilimleri de genellikle sipariş oldukça yaptıkları söylenebilir.

4.1.6. Fethiye Eldirek Köyü Kilim Dokuma Analizi

Dokumanın iskeleti olan çözgü tellerinin birer birer bir öne, bir arkaya yer değiştirmesiyle aradan geçirilen atkı ipliklerinin çözgüyü tamamen gizlediği atkı yüzölü dokumaya “Kilim” denir.

Dokumalar, Türk halkının doğumundan ölümüne kadar hayatının her alanında bir kullanım eşyası olmuş, son yolculuğuna uğurlanırken bile bu dokumalardan birine sarılarak çıkmıştır.

Eldirekli kadınlar anasından, ninesinden öğrendiği kilim dokumayı, köyün ne zaman kurulduğu hakkında yazılı bir kaynak olmadığı gibi ne zamandan beri dokudukları hakkında da hiç bir yazılı kaynak yoktur. Fakat bir gerçek vardır ki! Eldirekli her kadın kızına ve torununa yün eğirmesini, ip boyamasını, kilim dokumasını öğretmiştir. Keçe dövmüş, keçeden yaptığı turlukları alacığın üstüne örterek alacak ev yapmışlardır. Birçok giysiler dikerek giymişlerdir. Çul dokumuş, dokuduğu çullardan;

çadır dikmiş, çuval, heybe, torba gibi bir çok eşyalar yaparak kullanmışlardır.. Bütün bu dokumaları kullandığımız yerleri ve ninelerimizin, analarımızın söylediklerine göre atalarımız ta Orta Asya'dan göçüp de gelirken oralarda dokuyuşta kullanarak getirdikleri kilimlerden buralarda da dokumayı sürdürmüşlerdir. Her kadın kızına ve torununa, kilim dokumasını öğreterek, kilimcilik günümüze kadar gelmiştir.

Bir kız çocuğu daha eli ip tutmaya başlayınca yün ditmesini, yumak sarmasını, melik yapmasını öğrenir. Anası kilim çözerken, çözgü dığırdılar, kilim dokuyan anasının yanına oturur çözgü ipliklerini birer birer ivitlere atk geçirmesini öğrenir. Bir kadının dokuduğu kilimin bütün tekniklerini hafızasına kazır. Büyüyüp gelinlik bir kız olunca anası gibi yünde eğirir, kilimde çözer, kilim dokur. İlk dokuduğu kilime kız kilimi denir. Kusuru olsa da, "önemli değil, ikinciye kilimi dokurken bu yanlışları yapma" diyerek teselli verilir ve cesaretlendirilir. Dokunan kilimle gurur duyarlar.

Eldirekli kadının sadece kilim dokumamaktadır. Eldirekli kadın bir ev hanımıdır. Evinin temizliğini yapar, ekmeğini, yemeğini pişirir, çocuğuna bakar, hayvanlarına da bakar. Tarımla da uğraşır. Yılın dört mevsimi serada turfanda sebze yetiştirirler. Kadın-erkek tarımda da ev işlerinde de birlikte çalışırlar. Örneğin kilim dokur, tarlada, serada çalışırken erkek kahveye gidemez. Bir erkek de kadının yapacağı süt sağmak, ekmek pişirmek gibi işleri yapmaz. Belirli bir iş paylaşımı söz konusu bile edilmeden herkes kendi yapacağı işi bilir ve her zaman kadına yardımcı olmaya özen gösterilerek, kadına değer verilir. Kilim dokuyan bir kadına "hünerli, becerikli, aç açık kalmaz" diye hitap edilmektedir.

Erkek ıstar düzer, ıstar çakar, kilim dokumaz. Buna rağmen zaman zaman kadınlar da koyun ve keçileri de kırkar, ıstarı da kendisi çakar.

Köyde kilim dokuyan kadınlar bu kilimlerin dokumasını genç kızlığında evde anası, nenesi kilim dokurken o da yanında dokuyarak öğrenir. Kilimin bütün tekniklerini ve yanlışlarını birer birer hafızasına yerleştirir. Kendisi de kilim dokurken hiç örneğe bakmadan kilimini dokur.

Kadınlar tarla, sebze ve ev işlerinden fırsat bulduğu anda ıstarına oturur kilimini dokumaya başlar. Evden tarlaya giderken veya bir yere giderken ten gereği eline alır, gideceği yere varıncaya kadar yarım burma eğirir. Güzel bir havada bir gününü ip boyamaya ayırır. Eğirdiği yumak yumak yün iplikleri teget yapar. Çeşitli ottan, çöpten, ağaçlardan, kabuktan renkli boyalar elde etmektedirler. Daha sonra çözdüğü kilimlerden heybeden torbaya kadar birçok kullanım eşyası dokumaktadırlar.

Eldirekli kadınlar etrafta Eldirek kilimleri diye anılan Farda kilim, Alara kilim ve Çul dokumalardan daha çok yazgı kilimleri dokumaktadırlar. Evlerin içine yere serilen kilime dokunan kilime yazgı kilimi de denilmektedir. Dokunan kilimlerden heybe, torba, çuval gibi birçok kullanım eşyaları dokunmaktadır. Eskiden Eldirek'de her kadın ve kızın öğrenip dokuduğu kilimlere son yıllarda kız çocuklarının öğrenme hevesi olmasa da köyde kilimcilik yaygındır.

Halk töresinde doğum ölüm insan hayatının önemli evrelerindendir. İnsanların kilimlere hayatının başlangıcından sonuna kadar ihtiyaçları olmuştur. Çok eski çağlardan beri dokuyucular okuma yazma bilmeseyse bile rengarenk iplikleri yan yana getirerek, düğüm düğüm bağlayarak inançlarını, üzüntü ve sevinçlerini, yaşamlarının doğum ölüm gibi önemli kesitlerini, o devirlerdeki değerlerini bitki, hayvan ve nesnelere, sembol denilen işaretlerle yazmışlar, günlük ihtiyaçlarını giderdikleri yazgılara dönüştürmüşlerdir. Asırlar değişmiş, insanların dünyası, düşünceleri değişmiştir. Asırlar boyu dokunan kilimlerde ki kullanılan semboller duygu ve düşüncelerini ifade ederek günümüze kadar gelmiştir.

Dokumada kullanılacak yün ipliklerin boyar maddelerle istenilen renge boyamaya boya yapmak denilmektedir. Eğrilen yün iplikleri teet yapılarak al(kırmızı),gızıl(koyu kırmızı),sarı, kınalı sarı, gök(mavi),yeşil, gara(siyah),gri, kahverengi, deve tüyü rengi gibi renkler kullanılmaktadır.

Yörede dokunan kilimlerde doğal boyalar kullanılmaktadır. Doğal boyalar bitkisel hayvansal boyar maddelerle kimyasal bir işleme bağlı olmadan ya da en az kimyasal işlem sonunda elde edilen boyalardır. Doğal boyalar kök boya veya çömlek boya diye ikiye ayrılır. Kök boya boyar bitkilerinin yaprak kabuk gövde ve köklerinden elde edilen boyalardır. Çömlek(çivit) boya doğal boyar maddelerinin kimyasal

karışımlarla dinlendirilerek elde edilen karışımla yapılan boyalardır. Kimyasal boya ya pul boya da denilmektedir.

Doğal boyalar direkt boyar maddeyle yapıldığı gibi acımıklama yöntemiyle boyama yapmak en iyi boya elde etme şeklidir. Boyanacak yün ipliklerinin boyayı iyi alması için bazı boyar maddelerle ön boyama yapmaya acımıklama denilmektedir. Acımıklama yapılarak boyanan yün ve yün iplikler yıkanmayla ıslanmayla solmadığı gibi güneş ışığından daha az renk değiştirir. Parlak ve istenilen renk tonu elde edilir.Acımıklamayı turunç,ekşi nar,limon suyu ile yapılmaktadır.

Eldirek yöresinde dokunan kilimlerde genellikle kök boya kullanılmaktadır. Haziran Temmuz aylarında küçük beyaz çiçekler açan bir metre kadar boyunda otsu bitkilerdir.Boya için kökleri kullanılmaktadır.Soğan kabuğundan da kırmızı renk elde edilmektedir.Karaselvi ağacının kozalaklarını olgunlaşınca çatlayıp açılmadan kahverengi renkte iken toplanır.Sütleğen otunun sarı çiçeklerinden sarı boya elde edilir.Asma yaprağından da sarı boya elde edilmektedir.Yaylalarda yetişen karamık kökünden sarı boyanmaktadırlar.

Eldirek yöresinde dokunan kilimlerde kullanılan renklerin anlamları vardır. Kırmızı canlılığın, yaşamın doğurganlığın, yeniden doğuşun, ateşin, aşkın simgesidir. Yeşil bahar rengi, cennet rengidir. Doğanın yeniden canlanması anlamına gelen ve yeşille özdeşleştirilen bahar, çok eski çağlardan beri bayramlarla karşılanmış, kutlanmıştır. Yeşil; bolluk bereket, gençlik, dirilik, süreklilik, güçlülük gibi değişik anlamları içerir. Mavi gökyüzü ve deniz rengidir. Özgürlüğü, suyu simgelemektedir. Mavi renge köylümüz gök derler. Siyah matem, ölümü, üzüntüyü, toprağı, kötü kaderi simgelemektedir. Beyaz: güneşi, sağlıklı mutlu yaşamı, umutlu gelecek beklentisini, hayalleri simgelemektedir.

Kilimin üzerindeki terimleri, yanlışlarını ve simgelediği nesne ve varlıkları, ad ve anlamlarını ve bu adların terimlerini eş anlamla kullanıldığı yerleri göz önüne alıp açıklayınca, renklerin verdiği duygu ve düşüncelerle bezeyerek kilim ve halıları yani dokumaları okumak, onları dillendirmek mümkündür.

Eldirek yöresinde dokunan kilimlerin çözgülerin hazırlanmasın da geleneksel dokumacılıkta çözgü ipleri çoğunlukla yün bazen tiftik ve ya devetüyünden son zamanlarda ise pamuktan olup, çift bükümlüdür.

Dokunacak olan yaygının eni ve boyuna göre, toprak üzerine dört köşeye birer tane kazık çakılır. Dikdörtgenlerin dar kenarlarını meydana getirecek düzgün iki çubuk, bu kazıkların dış tarafına yerden 10cm. Yüksekliğinde sıkıca bağlanır. Birbirine paralel olan bu iki çubuğun alttan ve üstten sıra ile düzgün bir şekilde sararak çözgü ipleri gerilmeye başlanır.



Resim 20: Çözgülerin Hazırlanması

Çözgü iplerinin, levant denilen bu iki çubuk üzerindeki sıklığı çözgü ipinin ince ya da kalın oluşuna göre istenilen sıklıkta ayarlanabilir. Bu çözgü sisteminin ortasına gelecek bir yerde ipliklerin üzerine enine, gücü sopası denilen yuvarlak, düzgün bir

ubuk yerleştirilir. Alt taraftaki çözgüler aynı ip ile teker teker bu çubuğa bağlanarak gevşek olarak askıya alınır.



Resim 21: Çözgü İpliklerinin Düğümlenmesi



Resim 22: Çözgü İpliklerinin Düğümlenmesi

Leventler bir oyukta hareket edip dönebildikleri takdirde sarma tezgâhlar meydana gelir. Dokunan bölüm leventlere sarılacağından tezgâhtan daha uzun yaygılar dokunabilmektedir.

Çözümler leventlerin altından ve üstünden geçirilerek istenilen sıklıkta boydan boya dolandır. Bazen gücü sopasının üzerinde önceden hazırlanmış iplikler vardır. Arkadaki çözümler ayrı bir ip ile bu ilmeklerden geçirilir.



Resim 23: Çözgü İpliklerinin Düğümlenmesi

Halı, cicim, zili, dokuma tekniklerinde bütün bir sırayı dokumak zorunluluğu olduğundan varan gelen yukarı doğru kaydırılarak dokumanın bütün enine çözümlerin durumu değiştirilir. Desenli kilim tekniğinde ise, sadece desenli renk sınırları arasında kalan belirli alanları dokuma zorunluluğu olduğu için çözgü ipliklerinin belirli bir bölümde el ile bastırılarak çözümlerin durumu yani ağızlık değiştirilir.



Resim 24: Çözü İpliklerinin Tezgâha Yerleşmesi

Eldirek 'de kilime yazgı denilmektedir. Evin içinde yere veya herhangi bir yere kilim sermeye yazgı yazmak, kilim yazmak denilmektedir. Örneğin: Bir eve misafirlığe gidildiğinde o evde yerlere serilmiş kilim varsa "gittiğimiz evde çok güzel, çiçek gibi yazgılar yazmışlar, üstüne oturduk, insan basmaya kıyamadı" gibi övgülerle bahsedilirken, eğer varılan obada göremezlerse "Şuna bak, oba oba gezip elini avuçlarken bir kilim dokumasını bile öğrenememiş, evinde üstüne oturacak yazılı yazgısı bile yok" gibi sözlerle bahsedilir.

Yazgı Alın yazısını, kaderi ifade ettiği gibi dokumaları sembolle bezeyerek her sembol bir harf gibi bir yazıyı, bir anlamı ifade ederek yazılmış bir yazı gibi görülmüş yazıyı ifade etmektedir.

Bir kilimde ipliklerin yan yana gelmesiyle oluşturduğu sembole yanış denilmektedir. Renklerle donatarak ortaya bir yanış çıkarıp anlam kazandırarak, yanış döşenmesine, süslenmesine, yerleştirilmesine bezemek denilmektedir. Bir yanışın birden fazla üreyerek kilimin dibinden başına doğru devam eden yanışların oluşturduğu bölüme ağdırma denilmektedir.

Ağdırma, aşağıdan yukarıya doğru çıkmaktır. Ağdırma güçlükleri aşarak, tırmanarak yükselmektir.

Bir kilim bir insanı, hayvanı, ağacı yani doğup büyüüp var olan ve ölen bir canlıya verilen terimlerle sembolize edilerek belirtilmektedir.

Kilimin birçok yanış yapılarak ortasında oluşana göbek yanışı denilmektedir. Göbek bir varlığın, canlının oluşarak meydana geldiği karın bölgesini, bir tohumun cücük çıkaran yerini ifade edilmektedir. Bir nesnenin tam ortasını sembolize ederek verilen ad konarak nesne ve varlıkların oluşumunu, doğumunu sembolize etmektedir.

Kilimin aykırısına en, bitiş yerine başı ve başında sallanan tel tel örülmemiş çözümlere yele denilerek at ve beygirlerin boynunun üstünden sallanan kıllara benzetilerek adı verilmiştir. Aynı şekilde bir insanın boynuna sallanan saçlarına da yele denir. Kilimin yelesine aynı şekilde püskülde denilmektedir. Bitkilerin başında sallanan tel tel pürçüklere püskül denir. Bir kadının alına saldığı saçlarına da püskül denilmektedir.

Eldirek yöresinde kilimin yelesi, püskülleri bir kadının saçlarını ördüğü gibi örülürse melik denilmektedir. Eskiden bir kız saçlarını incecik melik örer döşünün üstüne kadar salar ve dastarını birazcık kısaltınca altından sallanan sırma meliklerinin döşünü dövdüğünü gören delikanlılar, "sırma melikleri görünce saçının tellerine vuruldum" dermiş. Görülüyor ki, çiçek gibi, bir kilim ve başından boynuna sallanan yelesi, melikleri bir kızı, kadını, doğurganlığı, canlılığı sembolize etmektedir.

Farda kilime kırmızı kilim de denilmektedir. Çünkü kırmızı renk ve kırmızı renk tonları kilimin renklerine hakimdir. Kırmızı canlılığı, doğurganlığı, hayatın, yaşamın, soyun devamını simgeler. Kırmızı kan rengini, kanı simgelemektedir. Aynı zamanda farda kilime ivitlemeli kilim de denilmektedir. Farda kilim dokurken çözgü telleri bir öne, bir arkaya elle yer değiştirilerek aradan atkı ipliği geçirilir. Her iki sıra da elle vurarak iplikler sıkıştırılır. Hiç taraklanmaz. Bu nedenle elle ivitlendiği için ivitlemeli kilim denilmektedir.

İvitlemek darı sömeğinin üstündeki darı tanelerinin parmaklarla tek tek koparmaya ve yerden toplamayı ifade etmektedir. Fasulye, börülce ve baklagillerin kabuğundan tek tek çıkarmaya ve yerden toplamayı simgeler. Taze nohut, buğday, arpa

başağını ateşte başak üstünden tane tane çıkarmaya ve yerden toplamaya ivitlemek denilmektedir.

İvitlemeli kilimde renkli atkı ipliği çözgü tinlerinin bir öne, bir arkaya yer değiştirmesiyle arasından geçirilerek bir başka yanışın sınırlarına kadar girerler. Geri dönerek dokuma yapılmaktadır. Yanışın sınırları içindeki atkı rengi bir yanış meydana getirir. Kullanılan renklerde yanışa göre farklılıklar gösterir. İvitlemeli kilim dokunurken, kilim bölüm bölüm dokunur. Farda kilimde çözgü ipliklerini ivitleyerek arasından geçirip yukarı doğru ilerledikçe tinler birer birer alınır veya birer birer bırakılarak dokuma yapılır.

Kilim dokumada dikey yanış yapılmaz orada delik oluşur. Bu nedenle atkı ipi yanışın sınırından ileri geri kaydırılarak dokuma yapılmaktadır. Atkı ipi çok gergin bırakılmamalı ki kilimin atkı iplikleri arasından çözgü iplikleri görünüp kilim sırtmasın veya kilim büzülmesin diye Sırtan, büzülen ve delikli bir kilim kaliteli bir kilim değildir.

Farda kilim kenarındaki parmak yanışı ve ortasındaki göbek sayısına göre adlandırılmaktadır. Eldirek yöresinde farda kilimler tek parmak tek göbek kilim, çift parmak, çift göbek kilim, çift parmak tek göbek kilim, tek parmak çift göbek kilimlerdir.

Alara kilimde yanışlar seyrek döşendiği için yanışa ala denildiği için aralıklı anlamında alara adı verilmiştir. Aynı zamanda alara kilime deve tüy kilim denilmektedir. Eldirek yöresinde eskiden devecilik yaygın olup develerle göç etmektedirler. Dokuma da devetüyünü kullanmışlardır. Devetüyü kahverengi renktedir. Bu iplikleri boyamadan dokuma da kullandıkları için deve tüy kilimleri demişlerdir.

Yoz kilim çubuk ve goraf yanışları ile dokunurken bu yanışların içine sarma tekniği döşenen yanışlar yapılmadan dokunan kilime yoz kilim denilmektedir. Eldirek yöresinde dokumaya ilk başlayanlar yoz kilim dokumaktadırlar.

4.1.7. Eldirek Kilim Dokumacılığının Yöresel Özellikleri

Halk töresinde doğum ölüm insan hayatının önemli evrelerindendir. İnsanların kilimlere hayatının başlangıcından sonuna kadar ihtiyaçları olmuştur.

Eldirek’de dokunan kilimlerin her birinin bir adı vardır. Her kilim içindeki yanlışların özelliklerine göre adlandırılmışlardır. Her yanlışın bir adı olduğu gibi birden fazla yanlış bir araya gelerek adı ve anlamı da değişmektedir. Kilimlerde döşenen yanlışların anlamı bir kültürü tarihi ifade ederken renklerin anlamları da duygularını yansıtmaktadır.

İnsanoğlu kilimleri kullanarak kendi varlığını sürdürdüğü gibi duygu düşünce ve tarihi değerlerini sembolleştirerek nesilden nesile aktarmışlardır.

Eldirek yöresinde dokunan kilimlerin ipliklerinin yan yana gelmesiyle oluştuğu sembole yanlış denilmektedir. Yörede dokunan kilimlerde çeşitli yanlışlar kullanılmaktadır.

Eldirek yöresinde dokunan kilimlere farda kilim, alara kilim yoz kilim diye isimler verilmektedir.

Bir kilim çözülürken kilimin dibine ve başına gelecek yerlerinden çözgü tellerinin sırayla durması, karışmaması için arasından çıbık geçirerek çözgüler ıstar okuna dolanarak ıstarda düzenleme yapıldığı gibi farda kilimde çıbık yanlış dokunur. Kilimin başlangıç yeri düzgün olması için yapılmaktadır. Çıbık, bir sınırı, düzeni, sağlamak için araya konulan nesne, çizgi anlamına gelir. Çıbık aynı zamanda ağaç dalları veya herhangi bir maddeden ince uzun değneği sembolize etmektedir.

Farda kilimin de çıbık dibine ve başına, alana ve çul dokumalarda iki yanlış arasına dokunan ince çizgi şeklinde ki yanıştır.

Farda kilimde çubuk yanlış dokununca ivitlemeğe geçilir. Kilimin pır dolayı dörtkenarına sırayla aynı renklerde tabak yanlış döşenir. Tabak yanlış bir aileyi, obayı,

evi sembolize etmektedir. Genelde altı veya sekiz köşeli yıldızdır. Tabak cümlesinin anlamı yiyecek koymaya yarayan az derin veya yayvan kaptır.

Eldirek yöresinde kullanılan sembollerin anlamların hepsi bir aileyi simgeler. Çünkü eskiden ailede herkes düzgün bir yerde bir sofrada, bir tabağa doldurulan yemekten yemek yenirdi. Tabak yanışındaki kıvrımların hepsinin ortasına doldurulan yemekten yemek yenilmesini ifade etmektedirler. Tabak yanışındaki kıvrımların hepsinin ortak bağları yanışın tam ortasında buluşmaktadır. Aynen sofrada herkesin kollarının tam ortadaki tabakta buluştuğu gibi. Tabak yanışının iki tarafında canavar ağzı yanışı dokunmaktadır.

Canavar ağzı yanışı aileyi, obayı dışarıdan gelecek saldırıya, zarara karşı durulabileceğini ifade etmektedir.

Kara su yanış bu yanışın içindeki oturtma insanı simgeler. Oturtmanın yanlarındaki dik kıvrım ayakta elleri yukarı bir insanı, ters dönmüş kıvrımlı oturtma ise, ölmüş bir insanı, oturtmanın biri koyu, diğeri açık renk olması ise karı-kocayı simgelemektedir.

Ak su yanış ak, temizliği, safiyeti, ifade ederek, sembolize eder. Yaşam sürecinde insanın rahat, mutlu bir hayat sürmesini gösterir.

Tek parmak ve çift parmak yanışları ellerin, parmakların yan yana gelerek kenetlenmesini sembolize ederken tek parmak yanış; yalnız obaya dışardan gelecek herhangi saldırı ve tehlikeye karşı huduttaki bekçileri güç birliğini dayanışması ifade ederken, çift parmak yanış, obaya dışardan gelecek herhangi saldırı ve tehlikeye karşı olduğu gibi oba içinde de birlik beraberliği, dayanışmayı, yardımlaşmayı, imeceleri, iç bölümü ve tehlikelere karşı da birlik beraberliği sembolize etmektedir.

Gıvrım yanış gıvrılmış oturmuş halde bir insanı sembolize ederken, biri sıcak diğeri soğuk renk iki gıvrımın birbirini tamamlamasıyla iki kişiyi yani karı ve kocayı sembolize etmektedir.

Gıvrım ağdırma insanlığın nesilden nesile karı ve kocadan üreyerek ağıp, yani çoğalıp gittiğini ifade etmektedir.

Muska, Payam yanışı muska, büyü, sihirli bir güce sahip olduğu ve onu içinde gizlediğine inanılan bir tılsımdır. Dolayısıyla muskayı taşıyanı koruduğuna inanılır. Genel olarak gücü, hayatın tazeliğini, zekâ incini, aile fertlerinin mutluluk ve selametini korur. Kilimde muska adı ve şeklindeki yanışlar, dokuyan kadını, evini, obasını, yurdunu koruyan evin içinde yere yazılan bir nevi nazarlıktır.

Payam ağdırma insanoğlunun her döneminde nazar ve kem gözlerden kötülüklerden korunması gerektiğini, ağıp (sürüp) gitmesi gerektiğini belirtmektedir.

Kurbağa yanışı kurbağanın adı verilen şekli benzetilen yanış suyu sembolize etmektedir. Çünkü kurbağa, durgun sularda üreyip, büyüyen, su ve sulak yerlerde yaşayan, sıçrayarak yürüyen küçük hayvandır.

Görülüyor ki pıtırak dikenine benzetilen ve adı verilen pıtırak yanışı kuvvet ve kudreti, dayanıklılığı, korunmayı sembolize etmektedir.

Eğri demir yanışı ıstarda çözgüyü geviltmek için kullanılan alete eğri kazık veya eğri demir denir. Bu yanışa da adı ve şekli verilerek ıstarı sembolize etmektedir.

Köşek tabanı yanışı köşek, dişi deve yavrusudur. Görülüyor ki; köşek büyüyerek develerin üreyip gitmesini sağlayacağından, yününden, etinden ve gücünden yararlanılan en büyük hayvan olan devlerin varlığını sembolize etmektedir. Soyunun devamını anlatmaktadır. Çünkü ufak iz; çocuğu, bir canlının yavrusunu soyunun devamını dile getirir.

Canavar ağzı yanışı en büyük yırtıcı hayvana canavar denir. Bu hayvanın adı verilen yanış; dışarıdan gelecek düşmana ve tehlikelere karşı getirebileceğini, dilenilebileceğini ve yırtıcı hayvanları sembolize etmektedir.

Köpekgözü, koyun göz evcil hayvanları sağınıdır malları simgelemektedir.

Bıçıkucu **dağları**, tepeleri, dik kayaları ifade eder.

Keme dişi yer altında yaşayan zararlı böceklerin dişi sembolize gösterilerek zararlarını ifade etmektedir.

Sığır sidiği. buzalayan bir sığırı, sığırların üremesini ağırlıyı sembolize etmektedir.

Öküz sidiği, deve boynu yanışı: adı ve şekli ile yan yana çift süren bir çift öküzü, çifti sembolize ettiği gibi devenin boynu gibi kıvrım kıvrım olup ve uzayıp gitmesiyle göç yollarının uzunluğunu, deveyi sembolize ederek anlatmaktadır.



Resim 25: Kilim Dokuyan Kadın

4.1.8. Eldirek Köyü Kilimlerin Kullanım Alanları

Eldirek köyü halkı kendi evleri için dokudukları kilimleri kullanmaktadır. Çeyiz ve ev ihtiyacı için dokunan kilimler, gittikçe azalmaktadır.

Goca yanışlı kilim türlerinde yazgı kilimleri dokumaktadırlar. Farda kilimden; tek parmakla farda namazla, çift parmak farda namazla diye namazlalar dokunmaktadırlar. Evlerde koridor, kapı eşikleri gibi yerlere sermek için istenilen

büyükükte yolluk, paspas dokunabilir. Evlerimizde duvarlara asmak için ve bazı yerlere süs olarak örtmek için küçükük büyükük istenilen yanışlarla kilim dokunur. Eşekle yük taşımak için heybe dikilir. Tek saplı torba, çift saplı sırt torbası ve gerekirse giyişi olarak bir yelek boyutlarına göre dokunan kilimden dikilir.



Resim 26: Ala Heybe

Ala Heybe eskiden içine çeşitli eşyalardan yükler koyarak at ve eşeşe ardıp veya insanlar boynuna geçirerek omuzlarında yük taşıdıkları çift gözlü çuvaldır. Gözlerinin üstü baklava dilimi yanışları ile dokunarak gösterişli olması istenir, çünkü o zamanları nişan, düğün pusatları heybeyle kız evine götürülürdü. Bir kızın nişanı geldi değil "heybesi geldi" denirdi veya bir oğlanın nişanı oldu değil, "heybesi verildi" denirdi. Heybenin gözlerinin üstünün her yeri yanışlı olduğu için ala heybe denildiği gibi kırmızı renk çok kullanıldığından gırmızı heybe de denir. Nişan, düğün hediyeleri bu heybeyle götürüldüğünden kınacı heybesi, nişan heybesi olarak da adlandırılırken gözlerinin kenarları ve köşelerine dikilen kozalardan dolayı kozalı heybe de elenir.



Resim 27: Kızıl Çuval

Eskiden giyim eşyalarının saklandığı ve göçlerde taşındığı büyük bir çuvaldır. Dokunurken yanışları büyük bir özenle döşenir ve dokunur. Eve gelen misafir yüklüğün kenarında dayalı durmaktadır. Göçlerde görülsün diye yanışlı yüzü dışa gelecek şekilde yüke sarılır yanışlardan dolayı goca denilmektedir.

Yüzü yanışlı, arkası, astarı yoz dokunarak dikilen çuvala, ayrıca dokunan kolandan yan taraflarına sap dikilir. İçine tahıl ve eşya doldurulur, Göçlerde eşyalar ve tahıllar devetüyü çuvala deve, at ve eşeklere yüklenerek taşınır.



Resim 28: Aynalı Namazla



Resim 29: Deve Tüyü Çuval

Yanışlı alara kilimin kenar suyuna farda kilim yanışlardan parmak va tabak yanışlardan döşenerek dokunan kilimdir.



Resim 30: Alara Namazla



BÖLÜM V

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu kısımda araştırmada elde edilen sonuçlar ve ileriki araştırmalar için önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Yörede elde edilen verilere göre, tarih boyunca değişik kültürlerin yaşadığı Anadolu uzun yıllar boyu el sanatlarının çeşitli zengin özelliklerine sahip en önemli kültür merkezlerinden biri olduğu görülmüştür.

Eldirek kilim dokumacılığı ile ilgili yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

1. Eldirek kilim dokumacılığı ile uğraşan bireylerden dokuma yapanların yaş oranları en çok 50-60 yaşları arasında olduğu görülmektedir. Eldirek de kilim dokumacılığı yapanların tamamını bayanlar oluşturmaktadır.
2. Eldirek kilim dokumacılığını yapan bireylerin % 70 oranı ile evli olduğu tespit edilmiştir. Eldirek yöresinde bireylerin ailesinin gelirine katkıda bulunmak %16'sıda çeyizine koymak ve boş vakitleri değerlendirmek amacıyla dokumaktadırlar.
3. Eldirek kilim dokumacılığında bireylerin genellikle % 40'nın ilkökul mezunu olduğu diğer kalan kısmının da okur yazar olmadıkları tespit edilmiştir.
4. Eldirek yöresinde yapılan incelemelerde kilim dokuyan bireyler ev hanımıdır. Ev hanımı olup da seracılık ile uğraşanlar da % 17'sini teşkil etmektedir.
5. Kilim dokuyan bireylerin % 50 si aile dışındaki yakın çevrede bilen kişilerden öğrendikleri diğer yarısının ise kurs ve ailesinden öğrendikleri tespit edilmiştir. Eldirek yöresinde bireylerin kilim dokumayı bilen kişilerden öğrenerek kuşaktan kuşağa geçen bir aile sanatı olduğunu söylemek mümkündür.
6. Eldirek kilim dokumacılığında yapılan incelemelerde dokumanın evlerde yapıldığı gözlenmiştir.

7. Eldirek yöresinde dokunan kilimlerde atkıda ve çözgüde yün kullanılmaktadır. Yün ipinin tercih etme nedenleri ise yörede çok bulunması, kullanımı rahat olması ve ekonomik olmasından kaynaklanmaktadır.
8. Eldirek yöresindeki kilim dokuyuculuğunda kullanılan atkı ve çözgü ipliklerinin yöreden satın alındığını ve yörede yün elyafın kirman ile eğrilerek elde edilen iplikler kullanılmaktadır.
9. Dokumalarda kullanılan ipliklerin renklendirilmesinde bitkisel doğal boyalar kullanılmaktadır.

Eldirek'te dokunan kilimlerin her birinin birer adı vardır. Her kilim içindeki yanlışların özelliklerine göre adlandırılmıştır. Her yanlışın bir adı olduğu gibi birden fazla yanlış bir araya gelince adı ve anlamı da bir başkadır. Her yanlış adı ve sembolize ettiği nesne veya canlının anlamını vermektedir. Bir kilim ipliklerinin yan yana gelmesiyle yanlış oluşturularak dokunmaktadır. Her kilim içine döşenen yanlışların anlamlarıyla bir kültürü, tarihi ifade ederken renklerin anlamları, duyguları anlatmaktadır.

Kilim ve halıların bir yazı tahtası olduğunu tarihçilerimiz ve bilim adamlarımız her zaman açıklamaktadır. Buradan yola çıkınca kilimler en eski yazı tahtalarından olduğunu söylenebilir. Kilimin içine döşenen yanlışları bir harf gibi, kilimleri de bir yazı gibi okumak mümkündür. İnsanoğlu kilimleri kullanarak kendi varlığını sürdürdüğü gibi duygu, düşünce ve tarihi değerlerini sembolleştirerek nesilden nesile aktarmaktadır.

5.2. Öneriler

Fethiye İlçesi Eldirek köyünde kilim dokumacılığı ile uğraşan bireylerle karşılıklı yapılan görüşmelerde kilim dokumacılığını yapan bireyler bu el sanatları dalına destek beklediklerini ifade etmişlerdir.

Ülkemizde yaşanan son yıllardaki işsizliğin getirdiği ekonomik sıkıntılar göz önüne alındığında, yörede sürdürülmeye çalışılan sanat dalının hazırlanacak yeni projelerle desteklenmesinde yarar görülmektedir. Bu projelerin araştırma organizasyon eğitim, üretim, pazarlama aşamalarından oluşması ve uygulamaya konulması sonucunda

bölge halkının büyük kısmına yeni iş imkânlarının sağlanması yanında geleneksel sanatın yaşatılması, yaygınlaştırılması için gerekli ortamın hazırlanacağı beklenmektedir.

Her alanda kullanılan kilim dokumacılığı gün geçtikçe üretimi azalmaya başlamıştır.

Bu sebeplerden dolayı yöredeki kilim dokumacılığı teknik, kullanım alanı tasarım yönünden yaygın olarak tekrar sağlanması için yeterli ve gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Bu kapsamda;

Kilim dokumacılığı ile ilgili olarak sadece Fethiye Eldirek Köyü değil tüm Ege Bölgesi incelenebilir. Kilim dokumacılığı dışında diğer dokuma türleri de incelenerek bölge dokumalarının belgelenmesi, tanıtılması ve geliştirilmesi sağlanabilir.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf No	: 1
Türü	: Yayı
İlgili Koleksiyon	: Özel
İnceleme Tarihi	: 15.03.2009
Üretim Tarihi	: 1990
Boyutları	
En (cm)	:220 cm
Boy(cm)	:310 cm
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm’de)	: 3
Çözü Sıklığı (1 cm’de)	: 5
Dokuma Kalınlığı	: 4
İplik Türü	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Tekniğı	: Kilim, cicim

Kullanılan Renkler

Zeminde	: Kahverengi, Kırmızı, Mavi
Desende	:Krem, Mavi, Yeşil, Sarı, Kırmızı
Kilimin Yöredeki Adı	: Deli Sili
Desenlerin yöresel adları	: Bitirak, Çubuk
Seçilen konu	
Sembolik bezemeler	: Bitirak, Bıçkı
Geometrik bezemeler	: Düz Çizgi, eşkenar dörtgen, üçgen,zikzak çizgi
Kompozisyon	: Yer yaygısı olarak yapılan dokumanın bir tarafında kahverengi enine eşit olmayan çizgiler yerleştirilmiştir. Yaygının çizgiler ve çizgilerin arasında kırmızı, mavi renkle “bitirak” motifleri yerleştirilmiştir. İki “ bitirak” motiflerinin arasına sarı, kırmızı, yeşil, mavi renklerle geometrik şekiller dokunmaktadır

Kaynak kişi ve künyesi	:
Adı-soyadı	:Emine GÜNEŞ
Doğum yeri ve yılı	:Fethiye 1949
Öğrenimi	: İlkokul
Mesleği	:Ev Hanımı

BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 2
Türü	:Yaygı
İnceleme Tarihi	:10.03.2009
Bulunduğu Yer	:Eldirek köyü
Üretim Tarihi	:1989
Boyutları	
En (cm)	:1.00 cm
Boy(cm)	:150 cm
İplik Türü	
Çözüde	:Yün
Atkıda	:Yün
Dokuma Tekniği	: İvitlemeli dokuma
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm’de)	: 2
Çözü Sıklığı (1 cm’de)	: 3
Dokuma Kalınlığı	: 4
Kullanılan Renkler	
Bordürde	: Bordo
Zeminde	:Bordo Beyaz

Desende	:Kırmızı Siyah Mavi Beyaz
Kilimin Yöredeki Adı	: Farda Kilim
Desenlerin yöresel adları	:Kırmızı Kilim
Sembolik bezemeler	:Tek Parmak ve Çift Parmak
Geometrik bezemeler	:Çubuk ve beşgenler
Figürlü bezemeler	:Gera su yanışı
Kompozisyon	:Dokumaya gera su yanışı ile bordürde
başlanmıştır.	

Kaynak kişi ve künyesi :

Adı-soyadı	: AYŞE EMİR
Doğum yeri ve yılı	:ELDİREK 1965
Öğrenimi	:LİSE
Mesleği	:EV HANIMI
Açık adresi	:ELDİREK KÖYÜ

BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 3
Türü	: Seccade
İlgili Koleksiyon	: Özel
İnceleme Tarihi	:15.06.2010
Bulunduğu Yer	:Eldirek köyü
Üretim Tarihi	:1995
Boyutları	
En (cm)	: 90 cm
Boy(cm)	: 110 cm
İplik Türü	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Çözü Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Dokuma Kalınlığı	:
Kullanılan Renkler	
Bordürde	:Kahverengi
Zeminde	:Kahverengi, Kırmızı

Desende	: Çivit mavi, Sarı, Beyaz, Yeşil, Turuncu
Kilimin Yöredeki Adı	:Bıtırak
Geometrik bezemeler	: Üçgen, Dörtgen, Çubuk
Figürlü bezemeler	:
Nesneli bezemeler	:
Kompozisyon	:Dokumaya siyah, sarı çubukta başlanmıştır.

Dokumanın yatay bordüründe lacivert, sarı, mavi, beyaz renkle “bıtırak” motifi dokunuştur. Bıtırak motifinden sonra mavi renkte dörtgen yatay ve boyuna bordür yerleştirilmiştir. Seccadenin uç kısımlarında üçgen motifleri yerleştirilmiştir.

BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 4
Türü	: Heybe
İlgili Koleksiyon	: Müze
İnceleme Tarihi	: 10.05.2009
Bulunduğu Yer	: Halk Eğitim Müzesi
Üretim Tarihi	: Belli Degil
Boyutları	
En (cm)	: 40
Boy(cm)	: 50
İplik Türü	
Çözüde	:Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Tekniği	: Cicim
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm’de)	: 2
Çözgü Sıklığı (1 cm’de)	: 2

Kullanılan Renkler

Bordürde	: Siyah, Kahverengi
Zeminde	: Siyah, Beyaz, Kahverengi
Desende	:Siyah, Beyaz
Geometrik bezemeler	:Baklava, Üçgen, Çizgi

Kompozisyon : Dokumanın bordür kısmına kahverengi, siyah, kahverengi olmak üzere 3 çizgi ile başlanmıştır. Dokumanın yatay bordüründe figürlü bezeme tarzında “bıçak ucu” motifi beyaz renkle dokunmuştur. Kahverengi üzerine siyah ve beyaz “baklava” motifi verev kaydırılarak dokunmuştur. Dokumanın yanlarında siyah renkle kolon dokuma yapılmıştır.

BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 5
Türü ve Yöresi	: Çanta - Eldirek
İlgili Koleksiyon	: Müze
İnceleme Tarihi	: 25.04.2009
Bulunduğu Yer	: Halk Eğitim Müzesi - Fethiye
Üretim Tarihi	: 1985
Boyutları	
En (cm)	: 35
Boy(cm)	: 40
İplik Türü	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Tekniği	:Kilim
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm'de)	: 4 ilmek
Çözü Sıklığı (1 cm'de)	:5 ilmek
Kullanılan Renkler	
Bordürde	: Turuncu, Kırmızı, Siyah
Zeminde	: Kırmızı, Siyah

Desende	: Mavi, Yeşil, Sarı, Turuncu, Kırmızı
Seçilen konu	
Sembolik bezemeler	: Eli Belinde
Bitkisel bezemeler	: Üçgen, Çizgi
Kompozisyon	: Dokumanın bordür kısmına siyah ve kırmızı renkte düz dokuma ile başlanılmıştır. İki kenarda yer alan bordürde geometrik bezeme tarzında motif yer almıştır. Dokumanın zemininde “ eli belinde” motifi kırmızı ve mavi renklerde yan yana dokunmuştur. Çantanın sapı dokumada kullanılan ipliklerle örülmüş ve iki yandan tutturulmuştur.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf No	: 6
Türü	: Yaygı
İlgili Koleksiyon	: Özel
İnceleme Tarihi	: 15.03.2009
Üretim Tarihi	: 1990
Boyutları	
En (cm)	:220 cm
Boy(cm)	:310 cm
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm’de)	: 3
Çözüğü Sıklığı (1 cm’de)	: 5
Dokuma Kalınlığı	: 4
İplik Türü	
Çözüğüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Tekniği	: Kilim, cicim

Kullanılan Renkler

Zeminde : Kahverengi, Kırmızı, Mavi

Desende :Krem, Mavi, Yeşil, Sarı, Kırmızı

Kilimin Yöredeki Adı : Deli Sili

Desenlerin yöresel adları : Bitirak, Çubuk

Seçilen konu

Sembolik bezemeler : Bitirak, Bıçkı

Geometrik bezemeler : Düz Çizgi, eşkenar dörtgen, üçgen,zikzak çizgi

Kompozisyon : Yer yaygısı olarak yapılan dokumanın bir tarafında kahverengi enine eşit olmayan çizgiler yerleştirilmiştir. Yaygının çizgiler ve çizgilerin arasında kırmızı, mavi renkle “bitirak” motifleri yerleştirilmiştir. İki “ bitirak” motiflerinin arasına sarı, kırmızı, yeşil, mavi renklerle geometrik şekiller dokunmaktadır

Kaynak kişi ve künyesi :

Adı-soyadı :Emine SÖZCÜ

Doğum yeri ve yılı :

Öğrenimi : İlkokul

Mesleği :EV Hanımı

Açık adresi :

Diğer bilgiler :

BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 7
Türü ve Yöresi	: Kilim Fethiye
İnceleme Tarihi	: 10.03.2005
Bulunduğu Yer	: Eldirek köyü
Üretim Tarihi	: 1989
Boyutları	
En (cm)	: 150 cm
Boy (cm)	: 180 cm
İplik Türü	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Tekniği	: Kilim
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Çözgü Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Kullanılan Renkler	
Bordürde	: Kırmızı Beyaz
Zeminde	: Kırmızı Beyaz
Desende	: Kırmızı Beyaz Mavi Siyah

Kilimin Yöredeki Adı : Çift Parmak Farda Kilim

Seçilen konu

Sembolik bezemeler : Çift Parmak Ak Su Yanışı

Kompozisyon : Kilimde çözgü ipliklerini ivitleyerek arasından geçirip yukarı doğru ilerledikçe tinler birer birer alınır.Birer birer bırakılarak dokuma yapılır.Atkı ipi yanışın sınırından ileri geri kaydırarak dokunur.

BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 8
Türü ve Yöresi	: Kilim - Eldirek
İnceleme Tarihi	: 10.02.2009
Bulunduğu Yer	: Eldirek
Üretim Tarihi	: 1988
Boyutları	
En (cm)	: 150
Boy(cm)	: 200
İplik Türü	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Çözgü Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Dokuma Kalınlığı	:
Kullanılan Renkler	
Bordürde	: Beyaz, Kırmızı
Zeminde	: Kırmızı, Siyah Beyaz
Desende	: Kırmızı, Siyah, Beyaz, Mavi

Kilimin Yöredeki Adı	: Alara
Kaynak kişi ve künyesi	:
Adı-soyadı	: Emine GÜL
Doğum yeri ve yılı	:Fethiye - 1974
Öğrenimi	: Ortaokul
Mesleği	: Ev Hanımı
Açık adresi	: Fethiye Merkez

BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 9
Türü ve Yöresi	: Kilim - Eldirek
İnceleme Tarihi	: 03.03.2009
Bulunduğu Yer	: Eldirek
Üretim Tarihi	: 1985
Boyutları	
En (cm)	: 150
Boy(cm)	: 200
İplik Türü	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Çözü Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Kullanılan Renkler	
Bordürde	: Beyaz, Kırmızı
Zeminde	: Kırmızı, Siyah Beyaz
Desende	: Kırmızı, Siyah, Beyaz, Mavi

Kaynak kişi ve künyesi :
Adı-soyadı : Hatice ULUSOY
Doğum yeri ve yılı : Muğla - 1968
Öğrenimi : Lise
Mesleği : Ev Hanımı
Açık adresi : Muğla
Diğeri bilgiler :

BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 10
Türü ve Yöresi	: Kilim - Eldirek
İnceleme Tarihi	: 05.02.2009
Bulunduğu Yer	: Eldirek
Üretim Tarihi	: 1982
Boyutları	
En (cm)	: 110
Boy(cm)	: 180
İplik Türü	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm'de)	: 2
Çözgü Sıklığı (1 cm'de)	: 2
Kullanılan Renkler	
Bordürde	: Beyaz, Kırmızı
Zeminde	: Kırmızı, Siyah Beyaz
Desende	: Kırmızı, Siyah, Beyaz, Mavi

Kilimin Yöredeki Adı	: Alara
Desenlerin yöresel adları	: Kubağa Yanışı, Pıtırak
Seçilen konu	
Sembolik bezemeler	: Dırnacık, Sındı Kurpu, Ağdırmacık
Figürlü bezemeler	: Canavar Ağzı yanışı, Dırnacıklı Köpek gözü
Nesneli bezemeler	:
Kompozisyon	: Alara kiliminde kilimin aykırısına bir baştan bir başa kadar devetüy renkteki goraf, yol yanışı. Her goraf arasındaki çıbık yanışı; iki goraf arasında sürme olduğu gibi bir sınırı, hudutları, göç yollarında kalifiyeli kollayan kolcuları öncüleri sembolize etmektedir.
Kaynak kişi ve künyesi	:
Adı-soyadı	: Hande ERAY
Doğum yeri ve yılı	: Fethiye - 1964
Öğrenimi	: Ortaokul
Mesleği	: Ev Hanımı
Açık adresi	:
Diğer bilgiler	:

BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 11
Türü ve Yöresi	: Kilim - Eldirek
İlgili Koleksiyon	:
İnceleme Tarihi	: 05.02.2009
Bulunduğu Yer	: Eldirek
Üretim Tarihi	: 1988
Boyutları	
En (cm)	: 110
Boy(cm)	: 180
İplik Türü	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm'de)	: 2
Çözgü Sıklığı (1 cm'de)	: 2
Kullanılan Renkler	
Bordürde	: Beyaz, Kırmızı
Zeminde	: Kırmızı, Siyah Beyaz
Desende	: Kırmızı, Siyah, Beyaz, Mavi

Kilimin Yöredeki Adı : Farda

Kompozisyon : İvitlemeli kilimde renkli atkı ipliği çözgü
tinlerinin bir öne, bir arkaya yer değiştirmesiyle arasından geçerek, bir başka yanışın sınırlarına kadar girer, buradan geri dönerek dokunur. Farda kilimde çözgü ipliklerini ivitleyerek arasından geçirip yukarı doğru ilerledikçe tinler birer birer alınır veya birer birer bırakılarak dokuma yapılır.

Kaynak kişi ve künyesi :

Adı-soyadı : Fatma GÜN

Doğum yeri ve yılı : Muğla - 1970

Öğrenimi : Lise

Mesleği : Ev Hanımı

Açık adresi : Muğla

Diğer bilgiler :

BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 12
Türü ve Yöresi	: Kilim - Eldirek
İlgili Koleksiyon	:
İnceleme Tarihi	: 08.01.2009
Bulunduğu Yer	: Eldirek
Üretim Tarihi	: 1982
Boyutları	
En (cm)	: 150
Boy(cm)	: 200
İplik Türü	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Çözgü Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Kullanılan Renkler	
Bordürde	: Beyaz, Kırmızı
Zeminde	: Kırmızı, Siyah Beyaz
Desende	: Kırmızı, Siyah, Beyaz, Mavi, Yeşil

Kilimin Yöredeki Adı	: Alara
Geometrik bezemeler	: Eğri demir
Figürlü bezemeler	: Koca yanı, Kurba yanı
Nesneli bezemeler	: Göbekli pıtırak
Kompozisyon	: Gıvrılamış oturmuş halde bir insanı sembolize ederken, biri sıcak diğeri soğuk renk iki gıvrımın birbirini tamamlamasıyla iki kişiyi yani karı ve kocayı sembolize etmektedir.
Kaynak kişi ve künyesi	:
Adı-soyadı	: Gülbeyaz İNCE
Doğum yeri ve yılı	: Eldirek - 1969
Öğrenimi	: Ortaokul
Mesleği	: Ev Hanımı
Açık adresi	: Eldirek Köyü
Diğer bilgiler	:

BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 13
Türü ve Yöresi	: Kilim - Eldirek
İnceleme Tarihi	: 22.03.2009
Bulunduğu Yer	: Eldirek
Üretim Tarihi	: 1986
Boyutları	
En (cm)	: 110
Boy(cm)	: 160
İplik Türü	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Çözü Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Kullanılan Renkler	
Bordürde	: Beyaz, Kırmızı
Zeminde	: Kırmızı, Siyah Beyaz
Desende	: Kırmızı, Siyah, Beyaz, Mavi, Sarı
Kilimin Yöredeki Adı	: Alara

Seçilen konu

Sembolik bezemeler : Çengel, ubuk

Figürlü bezemeler : Kelebek yanışı, Isıran yanışı, Canavar ağı yanışı

Kompozisyon : En büyük yırtıcı hayvana canavar denir. Bu hayvanın adı verilen yanışı, dışarıdan gelecek düşmana ve tehlikelere karşı getirebileceğini, direnebileceğini ve yırtıcı hayvanları sembolize etmektedir.

Kaynak kişi ve künyesi :

Adı-soyadı : Melek KOÇ

Doğum yeri ve yılı : Muğla - 1972

Öğrenimi : Lise

Mesleği : Ev Hanımı

Açık adresi :

Diğeri bilgiler :

BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 14
Türü ve Yöresi	: Kilim - Eldirek
İnceleme Tarihi	: 22.04.2009
Bulunduğu Yer	: Eldirek
Üretim Tarihi	: 1979
Boyutları	
En (cm)	: 90
Boy(cm)	: 140
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm’de)	: 3
Çözü Sıklığı (1 cm’de)	: 3
Bordürde	: Beyaz, Kırmızı
Zeminde	: Kırmızı, Siyah Beyaz
Desende	: Kırmızı, Siyah, Beyaz, Mavi
Kilimin Yöredeki Adı	: Alara
Seçilen konu	
Sembolik bezemeler	: Tek parmak, Çift parmak
Kompozisyon	: Farda kilim kenarındaki parmak yanışı ve ortasındaki göbek sayısına göre adlandırılır. Tek parmak tek göbekli kilim, Çift

parmak çift göbekli kilim. Bu kilim tekniği tek göbekli kompozisyona göre dokunmuştur.

Kaynak kişi ve künyesi	:
Adı-soyadı	: Ceylan ÖZ
Doğum yeri ve yılı	: Muğla - 1967
Öğrenimi	: Ortaokul
Mesleği	: Ev Hanımı
Açık adresi	: Muğla Merkez

BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 15
Türü ve Yöresi	: Kilim - Eldirek
İnceleme Tarihi	: 14.03.2009
Bulunduğu Yer	: Eldirek
Üretim Tarihi	: 1982
Boyutları	
En (cm)	: 100
Boy(cm)	: 180
İplik Türü	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Çözü Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Kullanılan Renkler	
Bordürde	: Beyaz, Kırmızı
Zeminde	: Kırmızı, Siyah Beyaz

Desende : Kırmızı, Siyah, Beyaz, Mavi
Kilimin Yöredeki Adı : Alara
Seçilen konu
Sembolik bezemeler : Yanış
Kompozisyon : Goca yanışlı kilim türünde çuval olarak dokunmuştur. Koca yanış figürünün simetrik şeklinde dokunmasıyla kompozisyon oluşturulmuştur.

Kaynak kişi ve künyesi :
Adı-soyadı : Ayten DOĞAN
Doğum yeri ve yılı : Fethiye - 1962
Öğrenimi : Lise
Mesleği : Emekli
Açık adresi : Fethiye
Diğer bilgiler :

BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 16
Türü ve Yöresi	: Kilim - Eldirek
İlgili Koleksiyon	:
İnceleme Tarihi	: 25.03.2009
Bulunduğu Yer	: Eldirek
Üretim Tarihi	: 1983
Boyutları	
En (cm)	: 110
Boy(cm)	: 200
İplik Türü	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Çözgü Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Kullanılan Renkler	
Bordürde	: Beyaz, Kırmızı
Zeminde	: Kırmızı, Siyah Beyaz
Desende	: Kırmızı, Siyah, Beyaz, Mavi

Kilimin Yöredeki Adı : Alara
Geometrik bezemeler : Baklava dilimi
Figürlü bezemeler : Eğri demir, Göbekli pıtırak, Yos pıtırak
Nesneli bezemeler :
Kompozisyon : Eğri demir, Göbekli pıtırak, Yos pıtırak
 figürlerinin birbirini takip etmesi ile zemin dokuması oluşmuştur. Baklava dilimi ve kenar suyu çentik ile bordürlerin dokuması yapılmıştır.

Kaynak kişi ve künyesi :
Adı-soyadı : Nurten YAMAN
Doğum yeri ve yılı : Ankara - 1963
Öğrenimi : Lise
Mesleği : Emekli
Açık adresi : Fethiye
Diğer bilgiler :

BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 17
Türü ve Yöresi	: Kilim - Eldirek
İnceleme Tarihi	: 22.02.2009
Bulunduğu Yer	: Eldirek
Üretim Tarihi	: 14.04.2009
Boyutları	
En (cm)	: 120
Boy(cm)	: 210
İplik Türü	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm’de)	: 2
Çözgü Sıklığı (1 cm’de)	: 2
Kullanılan Renkler	
Bordürde	: Beyaz, Kırmızı
Zeminde	: Kırmızı, Siyah Beyaz
Desende	: Kırmızı, Siyah, Beyaz, Mavi
Kilimin Yöredeki Adı	: Alara

Geometrik bezemeler : Sındı Kupu yanışı, Ağdırmacık yanışı
Kompozisyon : Sındı Kupu yanışı, Ağdırmacık yanışı ile
zeminleri oluşturulmuştur. Köşek tapanı yanışı figürü ile bordürlerin dokunması
gerçekleştirilmiştir.

Kaynak kişi ve künyesi :
Adı-soyadı : Figen SUCU
Doğum yeri ve yılı : Bursa - 1964
Öğrenimi : Ortaokul
Mesleği : Ev Hanımı
Açık adresi : Fethiye

BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 18
Türü ve Yöresi	: Kilim Eldirek
İnceleme Tarihi	: 14.04.2009
Bulunduğu Yer	: Eldirek
Üretim Tarihi	: 1979
Boyutları	
En (cm)	: 90
Boy (cm)	: 120
İplik Türü	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Çözü Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Kullanılan Renkler	
Bordürde	: Beyaz, Kırmızı
Zeminde	: Kırmızı, Siyah Beyaz
Desende	: Kırmızı, Siyah, Beyaz, Mavi
Kilimin Yöredeki Adı	: Alara
Figürlü bezemeler	: Küçük yanış

Kompozisyon : Küçük yanlış ile zeminin dokuması yapılmıştır.
Kurba yanlış ile bordürün dokuması gerçekleştirilmiştir. Kenarı suyu çentik ile
bordür çekilmiştir.

Kaynak kişi ve künyesi :
Adı-soyadı : Hilal TÜRK
Doğum yeri ve yılı : Sakarya - 1968
Öğrenimi : Lise
Mesleği : Ev Hanımı
Açık adresi : Muğla
Diğer bilgiler :

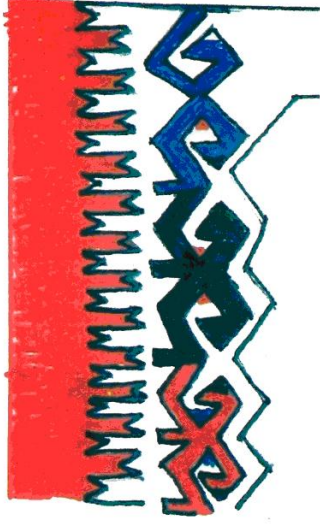
BİLGİ FORMU



Fotoğraf No	: 19
Türü ve Yöresi	: Kilim - Eldirek
İnceleme Tarihi	: 06.01.2009
Bulunduğu Yer	: Eldirek
Üretim Tarihi	: 1973
Boyutları	
En (cm)	: 110
Boy(cm)	: 200
İplik Türü	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Dokuma Sıklığı	
Atkı Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Çözü Sıklığı (1 cm'de)	: 3
Kullanılan Renkler	
Bordürde	: Beyaz, Kırmızı
Zeminde	: Kırmızı, Siyah Beyaz
Desende	: Kırmızı, Siyah, Beyaz, Mavi
Kilimin Yöredeki Adı	: Alara

Kompozisyon : Küçük yanlış ile zeminin dokuması yapılmıştır.
Kurba yanlış ile bordürün dokuması gerçekleştirilmiştir. Kenarı suyu çentik ile
bordür çekilmiştir. Ağdırmacık yanlış motifi değişik renklerde kullanılarak
kilimin zeminine renk katmıştır.

Kaynak kişi ve künyesi :
Adı-soyadı : Zeynep YILDIZ
Doğum yeri ve yılı : Antalya - 1966
Öğrenimi : Ortaokul
Mesleği : Ev Hanımı
Açık adresi : Muğla



Şekil:14: Tek Parmak



Şekil:15: Çift Parmak



Şekil:16: Çengel



Şekil:17: Ak Su Yanışı



Şekil:18: Kelebek Yanışı



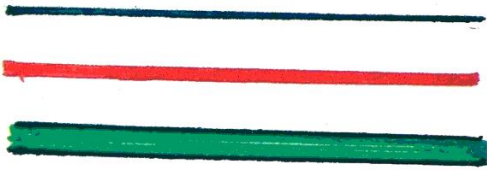
Şekil:19: Isıran Yanışı



Şekil:20: Gara Su Yanışı



Şekil:21: Canavar Ağız Yanışı



Şekil:22: Çubuk Yanışları



Şekil:23: Canavar Ağız Göbek Yanışı

FARDA KİLİM YANIŞLARI



Şekil:24: Yoz Tabak



Şekil:25: Çengelli Tabak



Şekil:26: Göbekli Tabak



Şekil:27: Tabak



Şekil:28:
Muska, Payam
Ağırma Yanışı



Şekil:29:
Kurbağa Yanışlı
Ağırma



Şekil:30:
Parmacık
Yanışlı Ağırma



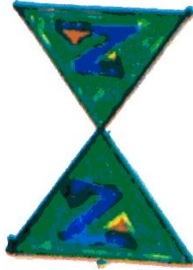
Şekil:31:
Elibeline Yanışlı
Ağırma



Şekil:32: Gıvrım
Yanışlı Ağırma



Şekil:33: Tabacık Yanışlı Ağırma



Şekil:34: Eli Belinde Oturtma



Şekil:35: Oturtma Yanışı



Şekil:36:
Deve Boynu Yanışlı Ağırma



Şekil:37:
Çıngıl Yanışlı Ağırma



Şekil:38:
Dığancık Yanışı Ağdırma

FARDA KİLİM YANIŞLARI



Şekil:39:
Küçük Yanış



Şekil:40:
Yarım Yanış



Şekil:41:
Bir Yanış

FARDA KİLİM YANIŞLARI



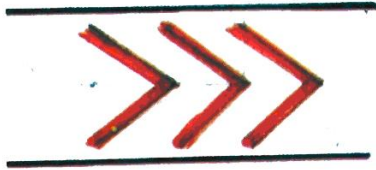
Şekil:42: Sındı Kurpu Yanışı



Şekil:43: Ağdırmacık Yanışı



Şekil:44: Koca Yanış



Şekil:45: Köşek Tabanı Yanışı



Şekil:46: Canavar Ağız Yanışı



Şekil:47: Dırnacık



Şekil:48: Yol, Goraf



Şekil:49: Isıran Yanışı



Şekil:50: Kurba Yanışı



Şekil:51: Eğri Demir



Şekil:52: Yoz Pıtırak



Şekil:53: Göbekli Pıtırak



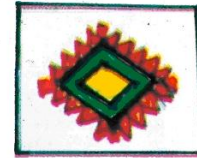
Şekil:54: Baklava Dilimi



Şekil:55: Kenar Suyu Çentik



Şekil:56:
Parmacık Yanışı



Şekil:57:
Dırnacıklı Köpek Gözü

FARDA KİLİM YANIŞLARI



Şekil:58: Ağırma Yanışı



Şekil:59: Tabacık



Şekil:60: Deveboynu



Şekil:61: Tabacık



Şekil:62:
Aynalı Göbek



Şekil:63:
Aynalı Yıldız Yanışı



Şekil:64: Bıçıkucu



Şekil:65: Öküz Sidiği, Deve Boynu



Şekil:66:
Köpek (koyun) Gözü



Şekil:67:
Göbekli Köpek Gözü



Şekil:68:
Gezağzı Yanışı



Şekil:69:
Göbekli Yoz Pıtırak



Şekil:70: Dırnacık



Şekil:73: Keme Dişi



Şekil:74: Sığır Sidiği



Şekil:71:
Çift Köpek Gözü



Şekil:72:
Çakalağzı



Şekil:75: Bancuklu

KAYNAKÇA

- ACAR, Belkıs (1975) Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar. İstanbul: Ak Yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi:3, Apa Ofset Basımevi.
- AKPINARLI, F. (2007). Karakeçili Kilimlerinde Kalitenin Önemi. 8. **Uluslar arası Karakeçili Kültür Festivali Paneli**, 9 Mayıs. Şanlıurfa.
- Ana Britannica (1986) İstanbul: Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik.
- ARLI, M. (2006). 21. Yüzyılda El Sanatları: Sorular, Sorunlar, Öneriler. 1. **El Sanatları Kongresi**, 10-12 Mayıs. Denizli.
- AYTAÇ, Ç. (1982). **El Dokumacılığı**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- BALYEMEZ, E. (2006). İğdır İli Kilim Dokumalarının Özellikleri ve Dokuyucu Görüşleri. (Master Tezi, G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü). Ankara.
- ÇUBUK, N. (2006). Denizli' de Çal Yöresi Kilimleri. 1. **El Sanatları Kongresi**, 10- 12 Mayıs. Denizli.
- DENİZ, B. (2000). **Türk Dünyasında Halı Ve Düz Dokuma Yaygıları**. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınlan.
- DENİZLİ VALİLİĞİ (1998). **Türkiye' nin Parlayan Yıldızı Denizli**. İzmir: Neşa Ofset Ve Ambalaj.
- ERGENEKON, Cavidan (1986) Ankara ili Kırkitli El Dokuma Satış Yerlerinde Pazarlanan Ürün Çeşitleri, Tüketici Tercihleri ve Bunları Etkileyen Faktörler. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- ERSOY, T. M. (1995). El Dokumaların Hazırlık, Desen ve Üretim Aşamalarında Gelişen Teknolojiden Yararlanma İmkânları. (Doktora Tezi, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü) .Ankara.
- GENÇ, R. (1996). Kaşgarlı Mahmud' a göre XI. Yüzyılda Türklerde Dokuma ve Yaygı İşleri. **Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Söleni Bildirileri**, 27-31 Mayıs. Kayseri.
- HARMANCIOĞLU, M., Yazıcıoğlu, G. (1979). **Bitkisel Lifler**. İzmir: E.Ü.Tekstil Fak. Yayını Ders Kitabı No:3
- HİSAŞ (1994) Ankara: Özyurt Matbaacılık.
- İMER, Zahide (1986) Dokuma Tekniği. Ankara: Emek Ofset Matbaacılık.
- İMER, Z. (1997). **Dokuma Tekniği I**. Ankara: Cem Web Ofset.
- KALINKARA, V., Kutludağ, Ş. (2006). Türk Kilim Dokuma geleneği İçinde Güney Eziler-Karagözler Kilimlerine Bir Bakış. 1. **El Sanatları Kongresi**, 10-12 Mayıs. Denizli.

- KARASAR, N. (2000). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayınlan.
- KAYA, F. , Ergenekon, C. (1989). **Mekikli El Dokumacılığı**. Ankara: Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Yayınlan.
- KAYA, F., Yazıcıoğlu, Y. (1992). **Lif Teknolojisi**. Ankara.
- KAYIPMAZ, N. (2006). Geleneksel El Sanatlarımız Halı Ve Kilimler Uluslar Arası Pazarlama Ve Markalaşma Değerleri. 1. **El Sanatları Kongresi**, 10-12 Mayıs. Denizli.
- MALATYALI, K. (2006). Kalite Standartları. **IV. Kobi Zirvesi**, 13-14 Aralık. İstanbul.
- NURHAN, Ö. (1999), Denizli Yöresi İğne Oyalan ve Çağdaş Yorumları. (Master Tezi, G. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü). Ankara.
- ONUK, T. , Akpınarlı, H. F. (2003). **Şanlı Urfa Karakeçili Kilimleri**. Atatürk Kültür Merkezi Yayınlan.
- ONUK, T., vd. (1998). **İçel El Sanatları**. Ankara: T.C Kültür Bakanlığı
- ONUK, T., vd. (1998). **Tarsus El Sanatları**. Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınlan.
- SOYSALDI, A. (1998). **Türk Kilimlerinde Dokuma Teknikleri ve Boyama Özellikleri**. Erdem Hah Özel Sayısı III. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını Başkanlığı.
- STRABON, (2000). **Geographika Antik Anadolu Coğrafyası Kitap XII-XIII- XTV**. İngilizceden Çeviren: Adnan PEKMAN. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınlan.
- ŞENGÜL, Zeynep Meral (1995) 100 Türk Motifi. İstanbul: Geçit Kitabevi Yayın No:20
- TEKÇE, E. Fuat (1993) Pazırık Aytaylardan Bir Halının Öyküsü. Ankara: Levent Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık Tic. Ltd. Şti.
- TEKİN, E. (1997). Hakkâri Kilim Dokumacılığı Üzerine Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü).Ankara.
- WULFHORST, B. (1998). **Tekstil Üretim Yöntemleri**. Almandan Çeviren: Ali DEMİR ve Ahmet Refah TORUN. İstanbul: Şan Ofset.
- YAĞAN, Ş. Y. (1978). **Türk El Dokumacılığı**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlan.
- YETKİN, Şerare (1974) Türk Halı Sanatı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları Sanat Eserleri Dizisi: 20.
- ZÜBER, Hüsnü (1971) Türk Süsleme Sanatı. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları Sanat Eserleri Dizisi: 6, Tisa Matbaacılık Sanayi.

<http://www.danismend.com/konular/kaliteyon/Standartlar%20ve%20organizasyonlar.htm> (2007, Kasım 05)

<http://www.fethiye.gov.tr/fethiye/genelbilgiler.htm> (2007, Ekim 17)

<http://www.eldirek.gov.tr/eldirek/genelbilgiler.htm#İKLİMİ>: (2007, Ekim 15)

<http://www.fethiye.gov.tr/fethiye/genelbilgiler.htm#NÜFUS>: (2007, Ekim 15)

EKLER

EK 1. ANKET FORMU

1. Yaşınız?
.....
2. Cinsiyetiniz?
(a)Kadın (b)Erkek
3. Medeni Durumunuz?
(a)Evli (b)Bekar
4. Öğrenim Durumunuz?
a) Okur – Yazar değil
b) Okur – Yazar
c) İlkokul Mezunu
d) Ortaokul Mezunu
e) Lise ve Dengi Okul Mezunu
f) Yüksekokul
5. Mesleğiniz?
a) Ev Hanımı
b) Serbest Meslek
c) Memur
d) Seracılık
e) Diğer
6. Kilim Dokumayı Nerde Öğrendiniz?
a) Ailemden
b) Bilen Kişilerden
c) Kurstan
d) Diğer
7. Ailenizde sizden başka kilim dokuyan var mı?
(a)Evet (b)Hayır
8. Kilim Dokumacılığını yapma nedeniniz nedir?
a) Ailemin gelirine katkıda bulunmak
b) Çeyizimize koymak
c) Boş vakitlerimi değerlendirmek
d) İhtiyacımı karşılamak
e) Diğer

9. Kilimlerin Hammadde (iplik) çeşidi nedir?

İPLİK ÇEŞİDİ	Çözü	Atkı	Desen ipi(varsa)
Pamuk			
Yün			
Keten			
İpek			
Sentetik			
Diğer			

10. Kilim dokumada kullandığınız dokuma ipliklerinin türünü neden tercih ediyorsunuz?

- a) Yörede çok bulunduğundan
- b) Kullanımı rahat olduğundan
- c) Ekonomik olduğundan
- d) Hepsi
- e) Diğer

11. Kullandığımız dokuma ipliklerini nereden temin ediyorsunuz?

- a) Kendim hazırlıyorum
- b) Yöreden satın alıyorum
- c) Fabrikasyon malzeme kullanıyorum

12. İplikleri kendiniz hazırlıyorsanız hangi aracı kullanıyorsunuz?

- a) İğ
- b) Kirman
- c) El çıkırığı
- d) Ayak çıkırığı
- e) Diğer

13. Çözgü ipliklerini nasıl hazırlıyorsunuz?

- a) Çiriş ile
- b) Tutkal ile
- c) Un ile
- d) Hazırlamıyorum
- e) Diğer

14. Çözgü uzunluğunuz nasıl hazırlıyorsunuz?

- a) Yerde
- b) Dolapta
- c) Duvarda
- d) Diğer

15. İpliği kendiniz boyuyorsanız hangi tür boya kullanıyorsunuz?

- a) Bitkisel boyalar
- b) Doğal boyalar
- c) Sentetik boyalar

16. Boyama işleminde doğal boyaları kullanıyorsanız hangi bitkilerden hangi renkleri elde ediyorsunuz?

Kullanılan Bitki Çeşidi	Elde Edilen Renk	Kullanılan Mordan
.....		
.....		
.....		
.....		

17. Boyayı nasıl yapıyorsunuz?

.....

.....

.....

18. Kilim dokumacılığında en çok kullandığınız renkler hangileridir?

- | | |
|---------------|---------------|
| a) Kırmızı | g) Mor |
| b) Yeşil | h) Siyah |
| c) Mavi | ı) Turuncu |
| d) Sarı | i) Krem |
| e) Kahverengi | j) Doğal renk |
| f) Beyaz | k) Diğer |

19. Kilim dokumacılığında hangi araçları kullanıyorsunuz?

.....

.....

.....

20. Kilim dokumacılığında hangi teknikleri kullanıyorsunuz?

.....

.....

.....

21. Kullandığınız motiflerin yöresel adları var mı?

(a)Evet (b)Hayır

22. Cevabınız ‘Evet’ ise motif isimleri nelerdir?

.....

.....

.....

23. Kilim dokumasında ne tür motifler kullanıyorsunuz?

- a) Bitkisel bezemeler
- b) Hayvansal bezemeler
- c) Geometrik bezemeler
- d) Sembolik bezemeler
- e) Figürlü bezemeler
- f) Nesneli bezemeler
- g) Diğer

24. Bir günde yaklaşık kaç saat kilim dokuyorsunuz?

- a) 1 – 2 saat
- b) 3 – 4 saat
- c) 5 – 6 saat

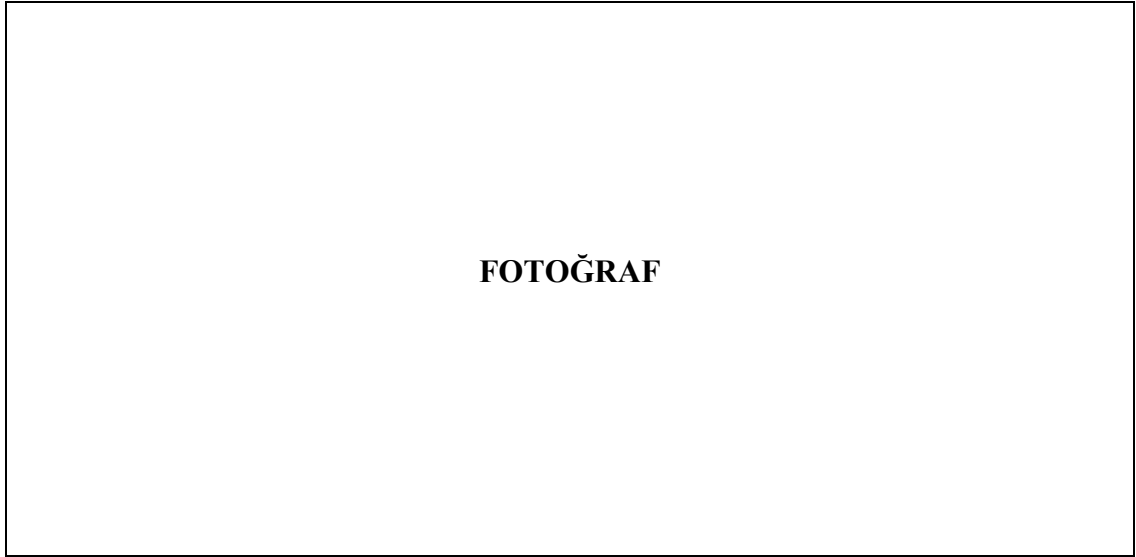
25. Günde yaklaşık kaç cm killim dokuyorsunuz?

- a) 15 – 25 cm
- b) 26 – 36 cm
- c) 37 – 47 cm
- d) 48 – 58 cm
- e) 59 – 69 cm
- f) 70 – 80 cm
- g) 81 – 91 cm
- h) 92 – 102 cm

26. Dokumaları ne zaman yapıyorsunuz?
- a) Yaz aylarında
 - b) Kış aylarında
 - c) Baharda
 - d) Her zaman
 - e) Diğer
27. Dokuduğunuz kilimleri nerede kullanıyorsunuz?
- a) Giyimde
 - b) Yaygı olarak
 - c) Pano olarak
 - d) Diğer
28. Kilim Dokumalarında kullandığınız tezgah hangisidir?
- a) Kamçılı tezgâh
 - b) Kamçısız tezgâh
 - c) Çukur tezgâh
 - d) Diğer
29. Kilim dokumacılığını nerde yapıyorsunuz?
- a) Evde
 - b) Atölyede
 - c) Evde ve Atölyede
30. Çalışma ortamınız kilim dokumaya uygun mu?
- a) Evet
 - b) Hayır
 - c) Kısmen
31. Dokuduğunuz kilimlerin satışını nasıl yapıyorsunuz?
- a) Kendimiz pazarlıyoruz
 - b) Mağazalara veriyoruz
 - c) Toptan pazarlıyoruz
 - d) Sipariş üzerine çalışıyoruz

32. Dokuduğunuz kilimleri genelde kimler alıyor?
- a) Yerli turist
 - b) Yabancı turist
 - c) Yöre halkı
 - d) Hepsi
 - e) Diğer
33. Kilim dokumasında elde ettiğiniz gelirden memnun musunuz?
- (a)Evet (b)Hayır
34. Cevabınız ‘Hayır’ ise sizce nedenleri nelerdir?
- a) Emeğimin karşılığını alamıyorum
 - b) Pazarlamada güçlük çekiyorum
 - c) diğer
35. Kilim dokumacılığında karşılaştığınız güçlükler nelerdir?
- a) Çok vakit alması
 - b) Eskisi kadar talebin olmaması
 - c) Pahalıya mal olması
 - d) Dokumanın zor olması
 - e) Hepsi
 - f) Diğer

EK 2. BİLGİ FORMU



Fotoğraf No :
Çizim No :
Türü ve Yöresi :
İlgili Koleksiyon :
İnceleme Tarihi :
Bulunduğu Yer :
Üretim Tarihi :
Boyutları
 En (cm) :
 Boy (cm) :
İplik Türü
 Çözüde :
 Atkıda :
Dokuma Tekniği :
Dokuma Sıklığı
 Atkı Sıklığı (1 cm'de):
 Çözgü Sıklığı (1 cm'de) :
Kullanılan Renkler

Bordürde	:
Zeminde	:
Desende	:
Kilimin Yöredeki Adı	:
Seçilen Konu	
Sembolik Bezemeler	:
Geometrik Bezemeler	:
Kompozisyon	:
Kaynak Kişi ve Künyesi	
Adı – Soyadı	:
Doğum yeri ve Yılı	:
Öğrenimi	:
Mesleği	: